
ION ARAMĂ
SINGUR
ÎMPOTRIVA LUI CEAUȘESCU
EDITURA „CALYPSO"

ION ARAMĂ

SINGUR ÎMPOTRIVA LUI CEAUȘESCU

EDITURA "CALYPSO", BUCUREȘTI, 1991

1. Un semnal codificat

Început de septembrie 1988. Sîntem în penultimul an al dictaturii lui Nicolae Ceaușescu. Numai cu cîteva zile înainte, la 23 august, "perechea prezidențială" a participat la obișnuitul spectacol omagial, parcă mai fastuos decît în alți ani, parcă mai stăruitor în a slăvi, prin cîntec și vers, personalitatea "întîiului bărbat al țării". Regimul pare mai puternic decît oricînd; cu mai puțin de un an în urmă a înăbușit manifestația a zeci de mii de muncitori din Brașov; aluziile neconvenabile strecurate de autori curajoși în cărțile lor sînt eliminate cu grijă înainte de a ajunge la tipar; milițienii și agenții în civil ai securității patrulează neobosit; la radio și la televiziune răsună cîntece întru slava "conducătorului iubit", ziare cu titluri uriașe și filme documentare viu colorate fac elogiul "epocii de aur"...

Început de septembrie 1988. Străzile Bucureștiului sînt întunecate și pustii. Spectacolele de teatru și cinematograf s-au terminat de mult, s-au stins luminile și la restaurante. Un trecător întîrziat, deslușindu-și cu greu drumul pe trotuarul plin de gropi și de crăpături, trece aruncîndu-și fugar privirea la vitrinele slab luminate de "becul de siguranță". Un magazin alimentar. Rafturi pe care se înșiră la nesfîrșit borcanele cu "Morcovi în apă" și "Muștar condimentat". O librărie. Între cărțile expuse, un volum de dimensiunile unei genți-diplomat, avînd pe copertă portretul lui Ceaușescu zîmbitor, pe fondul unei mulțimi imense: "Omagiu". Trecătorul întoarce cu repulsie privirea și trece mai departe, mergînd mai cu grijă; după reflexele de lumină din vitrine, întunericul e iarăși stăpîn. Deodată, în lumina anemică a unui felinar îndepărtat, zărește pe trotuar un petic de hîrtie. Nimic neobișnuit pe o stradă care

n-a mai cunoscut de luni de zile intervenția serviciului de salubritate. Totuși ceva îi atrage atenția. Formatul hîrtiei, faptul că e tipărită și că poartă un titlu pe care nu l-a mai văzut niciodată. Abia se deslușește în penumbra care-l înconjoară: **Luneta.** Intrigat, se apleacă și ridică foaia ceva mai mare decît o palmă; ros de curiozitate, grăbește pasul către becul acela depărtat . Se oprește iarăși, sub stîlp. În lumina neonului, citește primele cuvinte:

Românii Începînd din această lună conducerea F.D.R. va edita lunar această publicație, care are drept scop demascarea politicii dictatoriale practicată de familia Ceaușescu...

Omul vîră repede hîrtiuța în buzunar, privind cu teamă în jur. Nu, nu l-a văzut nimeni. Grăbește pasul spre casă, nerăbdător să citească mai departe textul tipărit cu litere mărunte, al cărui început i-a strecurat o rază de speranță în suflet.

... La alt colț de stradă, un bărbat voinic, în uniformă de milițian, cu pistolul la șold, își face rondul obișnuit. Deodată zărește un petic de hîrtie. Se apleacă și-l ridică, îi aruncă o privire, apoi rostește grăbit în microfonul aparatului de emisie- recepție:

- Alo, centrala! Raportez: parola "Petarda" în zona Dorobanți.

- Iarăși? Bine, am recepționat. Ai găsit multe?

- Deocamdată unul singur. Mă duc mai departe pe traseu.

După cîteva clipe, aparatul emite un semnal caracteristic și un glas poruncitor răsună în difuzor:

-Aici Centrala, apel general. Parola "Petarda" în zona Dorobanți. Verificați cu atenție obiectele suspecte. Raportați peste o oră!

... Doi milițieni care patrulează cu pas leneș prin Cișmigiu aruncă cu gesturi hotărîte țigările și pornesc pe alei, scotocind cu lumina lanternei fiecare tufiș.

... Un autoturism Dacia 1300 cu înfățișare banală pornește încet, mergînd cam în zigzag și măturînd cu lumina puternică a farurilor cînd un trotuar, cînd celălalt.

... Dintr-un bloc de locuințe de pe o stradă centrală, trei tineri cu înfățișare atletică ies în grabă și fără a schimba un cuvînt, pornesc fiecare în altă direcție, privind cu atenție în jurul lor, ca și cum ar fi pierdut ceva...

... Ultima cursă de autobuz din Piața Scînteii spre Otopeni se pune greoi în mișcare, într-un nor de fum. Cutia de viteze ajunsă la limita uzurii face un zgomot asurzitor. Lîngă șofer, un bărbat strigă ceva, încercînd să se facă auzit. Șoferul oprește și deschide ușa. Un tînăr zvelt, cu fața prelungă, cu ochi foarte mobili și păr bogat, purtînd în mînă o banală sacoșă, urcă.

- Mulțumesc. Era să rămîn pe jos.

- Unde mergi? îl întreabă șoferul cu indiferență.

- La Otopeni. Am ieșit din schimbul doi. Lucrez la combinatul poligrafic. Ia și matale o "Flacăra". Proaspătă, acum e tipărită...

Autobuzul aleargă pe șoseaua aproape pustie. Trece de Băneasa. În depărtare se văd luminile portocalii ale aeroportului internațional. O stație, încă una. A intrat în Otopeni, o comună mare, situată la nord de Capitală, pe șoseaua spre Ploiești. Pe dreapta se văd blocurile de locuințe nou construite.

- Blocuri, spune cu dispreț bărbatul de lîngă șofer. Am auzit că apartamentele n-au W.C.-uri.

- N-au, răspunde peste umăr tînărul. Fii bun, cobor la prima stație...

Coboară aproape din mers. O ia pe o stradă lăturalnică, întunecoasă, printre construcții abia începute. Merge cu siguranță, ca un bun cunoscător al locurilor. Cum depășește linia blocurilor, paralelă cu șoseaua națională, peisajul se schimbă brusc. Becul din vîrful unei macarale

scoate din întuneric ruinele unei case recent dărîmate. Mai încolo, spre dreapta, nu mai sînt nici ruine. Locul a fost curățat și nivelat. În schimb drumul arată înspăimîntător . Gropi adînci, făgașuri pline cu apă, săpate de roțile și șenilele utilajelor grele; cine nu știe drumul riscă să nu ajungă teafăr la destinație. Ocolind cînd pe dreapta, cînd pe stînga uliței, tînărul trece de zona șantierului. De aici încolo, de-o parte și de alta a uliței largi, se înșiră case modeste dar bine construite, înconjurate de pomi cu coroană bogată. Tînărul oftează cu gîndul la ziua de mîine. Următoarea etapă a sistematizării amenință aceste gospodării temeinice. Se oprește în fața unei case. Deschide cu gesturi sigure. Intră prudent, pășind în vîrful picioarelor.

- Ai venit, Valentine? se aude glasul soției . Eram îngrijorată...

- De ce să fii îngrijorată? se miră tînărul tipograf. Ce fac copiii?

- Le-am dat să mănînce și i-am culcat.

- Și tu de ce nu dormi?

- Nu pot. Mi-a fost teamă.

- Nu-ți fie teamă. Nu se întîmplă nimic. Doar că era să pierd ultima cursă. I-am spus șoferului că am ieșit din schimbul doi. I-am dat și o revistă. Dacă-l întreabă cineva, știe ce să răspundă.

- Cum a mers?

- Bine, spune el nepăsător. Ca de obicei. Le-am lansat pe toate.

- Speram să te astîmperi...

Drept răspuns, el rîde încet.

2. ... *Și un document strict secret*

În biroul ofițerului de securitate de la Combinatul poligrafic "Casa Scînteii" s-a găsit, după revoluție, următorul document:

SMB/122/MS **Strict secret**
23.07.1988 **ex. unic**

Notă raport

În data de 16.08.1988, miliția t. f., la o percheziție corporală efectuată asupra numitului Hurduc Valentin a găsit între actele acestuia un înscris cu conținut necorespunzător.

Hurduc Valentin, fiul lui Vasile și Georgeta, născut la 20.04.954 în Buc., membru PCR, cu domiciliul în Otopeni, str.23 August nr.108, își desfășoară activitatea în calitate de stereotipar la Combinatul poligrafic "Casa Scînteii". Este căsătorit, soția fiind muncitoare la IPRS Băneasa, și are 3 copii minori. Tatăl său a fost subofițer de MFA. Are doi frați subofițeri la U.M. 0620 Buc.

Hurduc Valentin s-a încadrat la C.P.C.S. pe data de 15.10.1971, după absolvirea școlii profesionale de poligrafie "Dimitrie Marinescu". Este membru PCR din anul 1975. Are o situație materială modestă și prin comportament lasă impresia unor dereglări neuropsihice. La locul de muncă nu a fost semnalat cu manifestări necorespunzătoare, însă uneori în relațiile cu colegii devine impulsiv și chiar necontrolat.

Va fi anchetat contrainformativ în vederea clarificării situației înscrisului necorespunzător găsit asupra lui.

Cpt. (Indescifrabil)

Pe marginea documentului, o altă mînă a scris oblic o scurtă rezoluție:"Tov. g-ral a ordonat să stabilim ce-i cu poezia respectivă". Urmează altă semnătură.

Așadar, "înscrisul necorespunzător" era o poezie! Ea nu este anexată la raportul informativ și s-ar fi pierdut în uitare dacă Valentin Hurduc n-ar fi avut memorie bună. La prima noastră întîlnire, cînd l-am întrebat de ea, s-a încruntat puțin, apoi mi-a dictat-o, cu mici ezitări. Iată textul:

De ce-ai plecat?

Ai plecat, Gheorghiță-al meu
Și-ai lăsat în locul tău
Un tîmpit, un zăpăcit,
Un cizmar nenorocit.
La noi nu te-ai gîndit?

C-a trecut un pol de ani
Și ne-am săturat de trai
Ne naștem în frigidere,
De mîncat mîncăm surcele
Să ne mulțumim cu ele?

Tu ai stat și ne-ai vegheat,
Ăsta numai s-a plimbat
Și pe mulți a tot schimbat,
Numai pe babă a avansat.
Oare să fi meritat?

Tu cu rușii te-ai certat
Și mîncare tot ne-ai dat
El cu nimeni nu se ceartă
Vrea să facă lumea dreaptă
S-așteptăm dreptatea lui?

Nu, Gheorghiță, tu ne cunoști
N-o s-acceptăm atîția proști.
Nu-i lăsăm de capul lor
Să distrugă un popor
Că nu sînt ei împărați
Și nici regii blestemați...

- În raportul securiștilor e o greșală, a ținut să precizeze Valentin Hurduc. Poezia n-au găsit-o asupra mea, la percheziție. Dacă era așa, ar fi mers acasă la mine, să cerceteze. Ar fi găsit-o tipărită în două mii de exemplare, așa că "Luneta" s-ar fi dus pe apa sîmbetei, iar tovarășul căpitan ar fi primit o decorație. Dar eu am prins de veste că dădeseră peste poezie și am ars imediat cele două mii de manifeste. Mă durea sufletul pentru atîta muncă și atîta hîrtie irosită, dar n-aveam încotro. Ce n-ar fi dat ei să știe cine tipărește "Luneta"!

"Luneta"! De cîteva luni, manifeste cu acest titlu apăreau cînd ici, cînd colo, în București: pe străzi, în cutiile de scrisori ale blocurilor, în piețe sau în gară.

"Organele în drept" îi repartizaseră și un semnal codificat: **"Parola Petarda"**.

Cînd patrulele primeau acest semnal, aveau ordin să scotocească pretutindeni și să strîngă cu grijă manifestele găsite, notînd cu precizie locul. În speranța că autorul "Lunetei" va face o imprudență care să-l desconspire.

Singura imprudență a lui Valentin a fost faptul că păstrase poezia în portofel. Ne vom ocupa la timpul potrivit de împrejurările descrise în "Nota-raport" și de tîlcul poeziei. Acum vom spune doar că "norocul îi ajută pe cei curajoși" și că Valentin a scăpat ca prin urechile acului, iar o dată cu el a scăpat și "Luneta".

După revoluția din decembrie 1989 revista "Flacăra" a publicat, în cîteva numere la rînd, diferite episoade din activitatea ilegală a lui Valentin Hurduc. În chip semnificativ, unul dintre aceste episoade purta ca titlu o propoziție: "Cine intră în istorie". O afirmație sau o întrebare? Greu de decis. După cum e greu de ... prevăzut dacă despre Valentin Hurduc se va scrie un rînd în istoria de mîine. Probabil că el însuși nu s-a gîndit la asta, pe vremea cînd incendia un simbol al falsei străluciri a "epocii de aur", cînd alcătuia versuri satirice la adresa dictatorului, sau cînd, cu ajutorul mașinii meșterite de el însuși, tipărea manifeste și apoi le răspîndea în plin centrul Bucureștiului. Tot ce dorea el atunci a sintetizat în cîteva cuvinte:

- Voiam să vadă că nu sîntem proști. Că nu sîntem lași. Voiam să știe că nu-l iubim și că nu mai putem răbda!

Activitatea "subversivă" a lui Hurduc Valentin, unul dintre nenumărații adversari ai regimului comunisto-ceaușist, nu e o aventură, chiar .dacă e presărată cu episoade spectaculoase. Actele lui au izvorît din preaplinul unei conștiințe care refuza pasivitatea, care a înfrînt frica viscerală provocată cu consecvență de iscusitul aparat de represiune. Actele lui au fost un simplu și adevărat exemplu de rezistență, de manifestare a nesupunerii, de împotrivire la actele dictatoriale îndreptate împotriva poporului. Iar dacă eroul acestei acțiuni a rezistat pînă la capăt, pînă la doborîrea dictaturii, aceasta se datorește, pe de o parte, faptului că nimeni din jurul său nu l-a trădat, iar pe de altă parte, calităților personale care

au făcut din el un veritabil erou al rezistenței populare. Rezistență care, după cum am mai arătat, se manifesta în diferite chipuri. De la acte izolate ale unor intelectuali pînă la mișcările muncitorești din Valea Jiului, în 1977, sau din Brașov, în 1987, de la autoincendierea unui tînăr tehnician pe pîrtia de schi de la Poiana Brașov, pînă la manifestațiile studenților din Iași; de la protestul singular, repede reprimat, în plin congres al partidului, în 1979, al unui vechi activist, pînă la scrisoarea colectivă a unui grup de foști conducători de partid, adresată delegaților la congresul al XIV-lea. S-au mai făcut și alte încercări de a se edita și răspîndi manifeste, dar din păcate, autorii lor fie că au fost trădați, fie că s-au dat singuri de gol datorită lipsei de experiență. Putem spune că "Luneta" se distinge în peisajul "publicisticii" anticomuniste din ultimii ani atît prin consecvența aparițiilor, cît și prin amploare - zece numere apărute și difuzate. Sau, poate, prin durată: de-a lungul a doi ani, din primăvara lui 1988 și pînă la Revoluție, toate investigațiile desfășurate de organele securității au fost sortite eșecului.

- Poate și din cauză că am lucrat singur, încearcă să explice Valentin Hurduc. În decursul anilor m-au ajutat mulți oameni, unii dintre ei fără să știe exact ce fac eu. M-am gîndit că e mai bine așa. Voiam să-i apăr de consecințe. Mașina am construit-o singur, manifestele le compuneam și le tipăream singur, iar cînd era vorba să le răspîndesc, tot singur mă duceam prin București...

Este și motivul pentru care am intitulat aceste rînduri "Singur împotriva lui Ceaușescu". Comparativ cu mișcările organizate, cu grupurile de rezistență cunoscute în istoria mai veche sau mai recentă, acțiunea lui Valentin Hurduc este, în esența ei, una solitară. Ceea ce nu micșorează cu nimic meritul prietenilor săi care l-au ajutat în diferite

momente. Dar aproape niciodată în cele decisive, cînd primejdia era maximă.

Pînă să ajungă la "Luneta", Valentin a parcurs un drum lung al împotrivirii. Redactarea, tipărirea și împrăștierea manifestelor a reprezentat un "vîrf" al acestei activități. Înainte de asta,el fusese autorul altor și altor acte care alertaseră organele de securitate.

Inițiase o petiție colectivă, a muncitorilor tipografi, în care se protesta împotriva unor acte legislative nedrepte.

Scria lozinci de protest pe ziduri.

Incendiase arcul de triumf al "epocii de aur", construit peste noapte, din lemn și mucava, la intrarea în parcul Expoziției economiei naționale.

Făcuse un foc strașnic la soclul statuii lui Lenin, amplasată într-o piață importantă, chiar în fața "Casei Scînteii".

Încercase să dea foc "machetei" unei statui instalate la ordinul lui Ceaușescu într-o altă celebră piață bucureșteană.

Încercase, prima oară fără succes, să-și construiască o mașină de tipărit la care să imprime un mic ziar clandestin.

Toate acestea erau, desigur, acte de curaj deosebit într-un moment în care, străduindu-se cu disperare să țină-n frîu poporul nemulțumit, regimul adusese aparatul de represiune la dimensiuni și mai ales la un grad de iscusință greu de închipuit. Însăși "nota-raport" citată în primele pagini ne poate da o idee despre dimensiunile și sistemul de cooperare a acestui aparat. Descoperirea "înscrisului necorespunzător" aparține miliției t.f. (transporturi feroviare). Aceasta a raportat pe cale ierarhică, pînă cînd cazul a ajuns la misteriosul organ "S.M.B." înscris pe antetul raportului. Semnatarul, un căpitan, face la rîndul său cercetări. Rezumă datele

biografice ale "numitului Hurduc Valentin" și menționează că are doi frați subofițeri într-o unitate a Ministerului de Interne. Mai știe despre el că "are o situație materială modestă"; în acel moment, cînd bănuielile despre influența "amestecului extern" și a "agenturilor străine" deveniseră o obsesie, putem citi printre rînduri că Valentin nu era "vîndut", "finanțat din exterior", aflat "în slujba puterilor străine" etc. Ultimele observații atestă faptul că semnatarul raportului l-a cunoscut personal pe cel în cauză și că a desfășurat o anchetă stăruitoare și printre colegii săi de muncă.

Pînă aici, "cazul" Valentin Hurduc a urmat un drum pe care raportul numai ni-l sugerează. Foarte elocventă mi se pare rezoluția de pe margine: cazul a ajuns și în mîna unui "tov. g- ral"; ori în sistemul complicat al ierarhiei securității, gradul de general ne dă a înțelege că e vorba de un "șef mare". Dovada: îi spune "înscrisului cu conținut necorespunzător" pe numele său adevărat: "poezia respectivă".

Acesta-i adevărul. O poezioară satirică pune în mișcare un întreg mecanism, ocupă timpul unor persoane sus-puse; faptul vădește teama bolnăvicioasă a regimului, hotărîrea lui de a reprima și cea mai vagă manifestare potrivnică. Deși structura și metodele de lucru ale securității au rămas în bună măsură învăluite în mister pînă astăzi, nu este greu să ne imaginăm la ce riscuri se expunea un protestatar, fie el și modestul autor al unui "înscris necorespunzător". Ce să mai spunem despre acțiunile majore, despre formele de împotrivire spectaculoase? Măsurile de represiune la care erau supuși autorii lor sînt încă vag cunoscute. Se știa doar că regimul și "justiția" sa procedau fără menajamente; de la arestări, domiciliu forțat, internare în spitalele de psihiatrie sau exil, pînă la suprimarea fizică. Privită prin această

prismă, acțiunea lui Valentin Hurduc își arată mai limpede valoarea și dă un răspuns la întrebarea din titlul publicistic citat mai înainte: "Cine intră în istorie".

Dar să-l cunoaștem mai bine pe Valentin Hurduc, dincolo de datele sumare pe care ni le-a oferit raportul informativ. Valentin este al treilea dintre cei trei fii ai lui Vasile Hurduc, subofițer sanitar ieșit la pensie. Familia Hurduc trăiește în comuna Otopeni, nu departe de aeroportul internațional, într-o gospodărie țărănească obișnuită. În jurul casei, aflată pe o stradă laterală, departe de șoseaua București- Ploiești care străbate comuna, sînt cîțiva pomi fructiferi, o grădină de zarzavat, un mic solar. Familia mai deține în afara satului o bucată îngustă de teren arabil, scăpată ca prin minune de exproprierea nemiloasă pe care regimul comunist o denumea cu un eufemism: "transformarea socialistă a agriculturii". Soția lui Vasile Hurduc, țărancă și gospodină, a muncit toată viața din greu pentru întreținerea gospodăriei și creșterea celor trei copii. Fiindcă soțul ei, subofițer sanitar într-o unitate de deservire a aeroportului Otopeni, era mai tot timpul plecat de acasă.

- Eram nevoit să rămîn în unitate mult peste programul obișnuit, povestește subofițerul pensionar Vasile Hurduc. De multe ori ne chemau și duminica la serviciu. Asta se întîmpla mai ales cînd se pregătea vreo plecare în străinătate a lui Ceaușescu. Toată lumea intra în alertă; controale peste controale, pază sporită, oameni necunoscuți care priveau iscoditor peste tot. În acele zile aveam consemn să rămînem zi și noapte la aeroport. Nu ni se dădea nici o explicație, pur și simplu trebuia să fim acolo, tot personalul. Ca în orice gospodărie, acasă la mine erau multe lucruri de făcut. Trebuia să le amîn mereu; dar nu era chip să protestez. Acuma, după ce am ieșit la pensie, mă mir cum am rezistat atîția ani...

Fraţii mai mari ai lui Valentin şi-au găsit mai uşor drumul în viaţă. Au urmat şcoala de subofiţeri de miliţie şi au fost repartizaţi în Bucureşti. Mezinul familiei, mai răsfăţat şi mai zvăpăiat din fire, a avut o evoluţie destul de... sinuoasă. Din primele clase, zburdălnicia l-a adus în conflict cu disciplina şcolii. O anume nestatornicie, proprie firii lui, l-a purtat prin diferite locuri. A frecventat cîtva timp cursurile unei şcoli generale de arte plastice, apoi s-a mutat la o şcoală sportivă, pregătindu-se pentru canotaj; echipa de juniori din care făcea parte a ieşit pe locul II la campionatele naţionale de caiac- canoe. Pentru o vreme a fost membru al unei formaţii de canotaj a clubului "Steaua".

După absolvirea şcolii generale, a intrat în şcoala profesională de poligrafie, unde a obţinut calificarea de culegător manual. La terminarea şcolii a fost repartizat la Combinatul Poligrafic numit pe atunci "Casa Scînteii", după titlul ziarului central al partidului comunist. Titlu copiat şi el după celebra gazetă leninistă "Iskra".

Dar nu numai titlul ziarului era inspirat din istoria partidului bolşevic. Arhitectura "Casei Scînteii" edificiu construit la sfîrşitul anilor '50 pe locul unui hipodrom - evocă din plin edificiile perioadei staliniste. În lucrarea "Istoria Bucureştiului", această construcţie, a cărei arhitectură nu are nimic comun cu tradiţiile naţionale, este menţionată cu multă discreţie, deşi la timpul respectiv a stîrnit destulă vîlvă, o bună parte din costul ei fiind acoperit din donaţii mai mult sau mai puţin benevole ale populaţiei. (Cei vîrstnici îşi mai amintesc de "campaniile" pentru asemenea donaţii: grupuri de doi- trei tineri parcurgeau bulevardele cu un soi de puşculiţă în braţe, fete frumoase aţineau calea trecătorilor, le prindeau în piept cu un bold un mic ecuson, iar trecătorul era nevoit să depună în "puşculiţa" sigilată o oarecare sumă de bani). Ei bine, în "Istoria Bucureştiului", marele istoric Constantin C.

Giurescu, un excelent cunoscător al arhitecturii românești, se mărginește să afirme pe un ton neutru "...Combinatul poligrafic **Casa Scînteii**, instalat la capătul de miazănoapte al Șoselei Kisselef, într-o clădire de vaste proporții, cea mai mare din București și lucrată din materiale de bună calitate" (p.188). Două pagini mai departe, "sfătuit", probabil, de cenzură să revină asupra acestei realizări a regimului, autorul se menține în aceeași rezervă: "Este totodată și o construcție din cele mai îngrijite, întrebuințîndu-se materiale de o calitate superioară și dîndu-se atenție detaliilor".

Urlașul edificiu fusese conceput ca un complex editorial de tip stalinist. Diferitele secții și ateliere poligrafice se aflau la subsol, parter și etajele inferioare; clădirea adăpostea de asemenea Consiliul (Ministerul) culturii, redacțiile majorității publicațiilor centrale și aproape toate editurile bucureștene, iar deasupra corpului central se înălța antena primei stații de televiziune. Aici, în acest veritabil Turn Babel al presei, se perindau zilnic mii de oameni - tipografi, activiști ai organizațiilor de masă, scriitori, fotoreporteri, funcționari culturali, graficieni, compozitori. Cu firea lui deschisă și în același timp iscoditoare, Valentin a avut prilejul să cunoască o mulțime de oameni din straturi sociale diferite. Se distinge la niște întreceri sportive de masă și mai-marii sectorului unde lucra își îndreaptă atenția asupra lui. I se propune să devină membru de partid și Valentin acceptă. În 1973 (și nu în 1975, cum din grabă sau din neatenție se menționează în nota-raport a securității), devine membru de partid. Calea spre "înalta cinste de comunist" îi este înlesnită de faptul că făcea parte din rîndul muncitorilor. La fiecare congres, partidul își propunea să întărească elementul muncitoresc, alergînd după cifre care să ateste promovarea acestui element în straturile de bază ale

partidului. Cît despre vîrfuri, foarte puțini dintre muncitorii veritabili din industrie ajungeau în comitetul central...

După revoluție s-a discutat mult în presă despre calitatea de membru al partidului comunist. Prezenta ea anumite avantaje? Pentru membrii de rînd, nu. Dimpotrivă, o mulțime de obligații, între care și cea, deloc neglijabilă, de a plăti o cotizație care creștea progresiv cu mărimea salariului. Era obligatorie participarea la adunările generale ale organizației și la tot felul de ședințe, convocări, simpozioane, manifestații. În schimb, dacă nu erai membru de partid, nu aveai dreptul să avansezi pe linie profesională, acolo unde pregătirea și munca te-ar fi îndreptățit. O regulă generală impunea ca la promovarea în funcții de conducere (accentuăm, profesională, și nu de partid!) primul criteriu să fie apartenența politică. Nu puteai lucra în presa scrisă sau vorbită, nu puteai conduce o secție din industrie, nu puteai fi director de școală, comandant de navă și așa mai departe, dacă nu erai membru de partid. Aceasta a fost, de fapt, una dintre pîrghiile cu care nomenclatura comunistă încerca să mărească numărul membrilor (aproximativ 3.800.000 în 1989), în scopul de a dovedi baza de masă a partidului și deci a politicii sale, și în alt scop, nemărturisit, de a ține între chingile nevăzute ale "centralismului democratic" un număr cît mai mare de oameni. Să adăugăm la acestea cotizația din care lună de lună, an de an, se adunau în seifurile partidului sume uriașe...

Dar ne-am depărtat de la firul povestirii. Să revenim la personajul nostru. Curînd după primirea în partid, vine timpul să-și satisfacă serviciul militar. Devenit ostaș, Valentin avea să-și dea seama că faptul de a fi membru de partid are importanța lui; cînd li s-au înmînat armele recruților, comandantul a hotărît că această cinste să revină mai întîi celor cîțiva membri de partid dintre ei. Tot pe baza

apartenenței politice, Valentin a fost selecționat pentru un curs de... meteorologie. La acest curs, el a legat o prietenie strînsă cu un om despre care va mai fi vorba în aceste pagini: Mihai Stan, din Turnu Severin, devenit după stagiul militar subinginer, și care va ajunge, peste ani, unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi. După stagiul militar, Valentin revine la postul său de zețar într-unul din atelierele marelui combinat poligrafic. Dubla sa calitate - muncitor - tipograf și, în același timp, locuitor și producător rural - îi dă posibilitatea să ia contact cu multiple aspecte ale vieții sociale și economice; Valentin cunoaște și înțelege mai bine decît alții starea adevărată a țării, în păturile ei de bază, pe care partidul pretindea că le protejează: muncitorimea și țărănimea. Tocmai această cunoaștere a favorizat formarea și creșterea sentimentului său de împotrivire. Era perioada în care caracterul antipopular al regimului se accentua din ce în ce mai rapid pe toate planurile - de la înrăutățirea continuă a aprovizionării și creșterea repetată a prețurilor pînă la izolarea spirituală a țării față de restul lumii. De cîte ori se anunța o ședință a comitetului politic executiv, oamenii tresăreau neliniștiți, așteptîndu-se la noi măsuri care loveau în interesele populației: o "reașezare" de prețuri, o înăsprire a regimului călătoriilor în străinătate, noi restricții în distribuirea energiei electrice, a benzinei, a zahărului, o creștere a impozitelor sau o restrîngere a activității televiziunii...

Resimțind direct, alături de milioane de locuitori ai țării, efectul acestor măsuri, Valentin devine nu numai un adversar al regimului, ci și un luptător activ împotriva a ceea ce reprezenta "epoca Ceaușescu".

3. O paranteză: pe scurt, despre "epocă"

Cea dintîi întrebare pe care l-am pus-o lui Valentin Hurduc, cînd am început să discut cu el despre peripețiile legate de "Luneta", a fost aceasta:

- Ce te-a determinat să înfrunți primejdiile, să-ți asumi riscurile, să consumi timp, pentru a edita manifestele?

Răspunsul îl știam dinainte:

- Nemulțumirea. Mai mult, revolta. Pentru tot ceea ce se întîmpla în țara asta...

Același sentiment care a determinat atîția oameni, de-a lungul anilor și deceniilor, să se ridice, mai mult sau mai puțin fățiș, împotriva regimului comunist și acelor oameni care-l simbolizau.

Politicieni, muncitori, ziariști, țărani, poeți, tehnicieni, preoți, studenți, comentatori sportivi, critici de artă, oameni de toate profesiile, de toate vîrstele, de diferite straturi sociale și-au exprimat protestul față de ceea ce se petrecea în România. Vom risca să întrerupem firul povestirii cu o paranteză în care să evocăm, pe scurt, **ce se petrecea în România.** Desigur, nu ne putem propune, în cîteva pagini, să derulăm istoria a patruzeci de ani de dictatură comunistă. Vom încerca totuși să explicăm cum a ajuns poporul român la starea de revoltă care a culminat cu sublima, eroica ridicare la luptă din decembrie 1989.

După încheierea celui de-al doilea război mondial, România, ca și celelalte țări din estul Europei, se afundase în lungul coșmar al construirii socialismului. Idei generoase și aparent foarte logice au stat la baza unei construcții infernale, statul totalitar, condus de "partidul unic" în fruntea căruia se afla o "personalitate de excepție".

În fapt, dictatura, poate în cea mai pură expresie cunoscută în istorie. Orice încercare de a se smulge acestui despotism, etichetat de propagandă ca fiind "cea mai dreaptă, cea mai umană societate", era înăbușită cu forța, constituind, desigur, o amenințare la adresa sistemului. În 1956, în Ungaria, revolta populară este înăbușită prin intervenția diviziilor sovietice. În 1968, în Cehoslovacia o încercare de reformă a sistemului, de instaurare a unui "socialism cu față umană", denumită de istorici "primăvara de la Praga", declanșează o veritabilă invazie, la care se asociază mai multe țări participante la Pactul de la Varșovia. În Polonia, mișcarea sindicală "Solidaritatea", născută în urma grevelor din 1980, încearcă la rîndul ei o schimbare, dar sub amenințarea unei invazii similare cu cea din Cehoslovacia, în țară se instituie curînd "starea de război", și sindicatele sînt suspendate iar grevele interzise. Așadar, rînd pe rînd, în țările "comunității socialiste" explodează cînd aici, cînd dincolo, nemulțumirea generală, dorința de înlăturare a sistemului totalitar.

Ce se întîmplă în România? După moartea lui Gheorghiu-Dej, în martie 1965, Nicolae Ceaușescu, fostul secretar organizatoric al partidului, este ales în funcția de secretar general. El vine la conducere în momentul în care disputa sovieto-chineză oferă României o îngustă deschidere spre independență economică. Ceaușescu exploatează abil această șansă, demascînd jaful practicat asupra României prin intermediul sovromurilor (societăți mixte româno-sovietice care scoteau din țară petrol, cherestea, cereale și alte produse la prețuri cu totul neconvenabile) și-și atrage astfel simpatia poporului plin încă de speranțe de mai bine. O altă manevră menită să-i consolideze popularitatea este reabilitarea unor condamnați politici și demascarea furibundă a... cultului

personalității (!) practicat de predecesorul său. Dar apogeul simpatiei poporului îl atinge Ceaușescu prin refuzul zgomotos de a participa alături de celelalte state din Tratatul de la Varșovia la invadarea Cehoslovaciei în august 1968.

O mare adunare populară, aproape spontană, în Piața Palatului, aprobă această atitudine; românii sînt gata să ia armele în mînă pentru a-și apăra patria.

Occidentul salută, la rîndul său, cu entuziasm gestul de independență al României. Către țara noastră se îndreaptă un puternic curent de simpatie care va acoperi, o perioadă de timp, vocile ce se ridicau împotriva dictaturii. Dictatură care se consolidează pas cu pas, suprimînd treptat manifestările de democrație. În noiembrie 1971, o plenară de partid adoptă programul pentru îmbunătățirea activității ideologice; în 1974, se instituie funcția de președinte care concentrează și mai mult puterea personală a conducătorului; la ceremonia depunerii jurămîntului, Ceaușescu se lasă fotografiat purtînd în mînă un soi de baston (pe care o vreme ziariștii îl numeau sceptru, dar secția propagandă interzice curînd această denumire, care evoca prea direct monarhia).

Hotărît să controleze cu mînă de fier toate articulațiile activității politice și economice a țării, el concentrează în mîna sa tot felul de organisme. Devine succesiv președinte al Consiliului suprem al dezvoltării economice și sociale, președinte al Frontului unității socialiste; ca președinte al țării este comandant suprem al forțelor armate și președinte al Consiliului suprem al apărării; cuvîntările sale la diferite ședințe, adunări, ceremonii sînt imediat proclamate "documente programatice" și devin literă de lege. Dictatura se alimentează astfel din propria-i substanță.

Timide încercări ale unor membri marcanți ai conducerii de a-l trezi la realitate sînt grabnic reprimate prin eliminarea acestora din viața politică; au loc tot mai des rotiri ale cadrelor, în fapt răfuieli cu adversarii politicii sale; Ceaușescu numește în funcțiile de conducere frați, cumnați, prieteni; locul competenței în aparatul de stat este luat de devotamentul orb față de "tovarășul"; indicațiile sale sînt ascultate și urmate cu sfințenie; cultul personalității nu mai întîmpină astfel nici un obstacol.

Străinii, tot mai puțini,care vizitau România în ultimii ani ai dictaturii își puneau întrebarea: cum de a fost posibil așa ceva?

Ar fi necesar, poate, un studiu special al evoluției cultului personalității în viața politică a unui regim totalitar. Blamat cînd e vorba de predecesori, cultul personalității își află în propaganda oficială justificări teoretice; să ne amintim că un capitol al filozofiei marxiste îl constituia "Rolul maselor și al personalității în istorie". Acest capitol a fost interpretat și răstălmăcit potrivit cerințelor de moment; în cele din urmă învățămîntul ideologic a părăsit treptat marxism- leninismul, ca să se rezume la "opera teoretică și practică" a "marelui revoluționar".

Am urmărit pe ecranul televizorului zeci de adunări în care asistența se ridica, după fiecare două-trei fraze ale unei "magistrale cuvîntări", aplaudînd sacadat ca la o întrecere sportivă și scandînd numele lui Ceaușescu. I se închinau cîntece și poeme, I se dedicau volume omagiale; cuvîntările sale, telegramele, răspunsurile la telegrame, mesajele, chiar și scurtele **speech**-uri ocazionale erau colecționate cu grijă și tipărite sub titlul "România pe drumul societății socialiste multilateral dezvoltate"; se tipăreau colecții "Din gîndirea teoretică", "Opere alese", biografii, ba chiar și un roman despre tinerețea sa revoluționară.

Această cultivare a adulaţiei era ocrotită cu grijă nu numai de forurile propagandistice; în spatele lor se afla un puternic aparat de represiune, celebra **securitate**, ai cărei agenţi bine plătiţi vegheau pretutindeni: în fabrici, în sate, în şcoli şi universităţi, în cluburile sportive sau în biserici.

Corespondenţa controlată, convorbirile telefonice supravegheate prin intermediul unor instalaţii costisitoare; urmărirea discretă a persoanelor suspecte de "atitudine antisocialistă"; în multe cazuri, se recurgea la înscenarea unor procese de drept comun sau internarea indezirabililor în spitale de psihiatrie - fiindcă regimul, dornic să-şi conserve aparenţa democratică, prefera să evite procesele politice şi existenţa deţinuţilor politici în închisorile româneşti.

Mai exista o formă de a reduce la tăcere opoziţia: exilul, mai mult sau mai puţin voluntar. După 1977, acest exil a căpătat proporţii impresionante, tot mai numeroşi intelectuali fiind siliţi prin diferite mijloace să părăsească ţara.

Măsurile de represiune se accentuau tot mai mult, în ritm cu scăderea popularităţii dictatorului şi a celor ce-l susţineau.

Pentru a-l apăra de "dragostea poporului", Ceauşescu îşi construise un sistem greu de închipuit; curtea vastă a reşedinţei sale bucureştene era păzită ca o fortăreaţă şi circulaţia pe străzile limitrofe fusese interzisă; cînd pornea însoţit de maşini cu sirenele în funcţiune de la locuinţă la sediul comitetului central sau de la Bucureşti la Snagov, traseul pe care urma să se deplaseze era asigurat din vreme: la intersecţii pîndeau autoturisme de campanie încărcate cu agenţi, iar pe trotuare erau presăraţi tineri voinici, în costume aproape identice, pe care poporul îi numea cu ironie îndurerată "băieţii cu ochii albaştri";

convoiul era precedat la distanță de mașini negre și rapide, care "măturau" bulevardele cu circulația încremenită.

Aceste două elemente - sistemul de propagandă și securitatea, erau mijloacele menite să țină la respect poporul în fața situației economice, sociale și politice, intrată, după primii ani ai conducerii lui Ceaușescu, într-un declin tot mai accentuat.

O analiză sistematică a acestui declin n-a fost încă efectuată: deocamdată s-au scos la iveală doar efectele sale cele mai vizibile. Nu s-a făcut nici inventarul măsurilor aberante luate de dictator în numele poporului, aprobate "cu deplină unanimitate" de Marea Adunare Națională, slugarnicul parlament în care nu s-a auzit niciodată un singur cuvînt de protest. În linii mari se cunosc cauzele prăbușirii economiei naționale românești în aceste patru decenii; viața a demonstrat, în ultimii ani, că aceste cauze nu sînt caracteristice numai în cazul României, ci ele reprezintă o criză a însuși sistemului comunist, sistem care n-a dat rezultate nicăieri în țările unde ideile comunismului au învins sau au fost impuse din afară.

Așadar, sursa crizei trebuie căutată în însăși esența economiei socialiste și a statului totalitar. Planificarea centralizată, industrializarea forțată, existența partidului unic ale cărui decizii nu puteau fi puse în discuție, birocrația, cenzura, presiunea ideologică, izolarea față de lume - sînt doar cîteva dintre explicațiile decăderii materiale și spirituale a popoarelor căzute sub influența ideologiei comuniste.

În România falimentul "societății socialiste" a fost accentuat prin "contribuția" lui Nicolae Ceaușescu și a acoliților săi. Crescuți la școala dogmatismului, ei au preluat **tale quale** preceptele ideologiei marxiste și și-au făcut din ele un paravan pentru hotărîrile aberante, generate de bunul plac și aplicate fără nuanță, fără

discuție. Industrializarea socialistă a secătuit visteria țării și a ruinat agricultura lăsată la voia întîmplării; s-au constituit celebrii giganți industriali.

Se spunea, în glumă, că un anume combinat e mai economicos cînd nu produce decît atunci cînd este în funcțiune, deoarece lucrează cu "pierderi planificate"; se spunea că produsele acestei industrii sînt cumpărate în străinătate la prețuri derizorii pentru a fi utilizate drept... materii prime; se spunea că alte țări preferă să cumpere de la noi ciment sau aluminiu în lingouri, decît să-și polueze propria atmosferă cu substanțele degajate în timpul fabricării. Dar asta n-ar fi fost nimic. Dornic de a-și agonisi pentru istorie renumele de creator al unei țări noi, Ceaușescu a decis la un moment dat ca industria proprie să producă tot ce era necesar economiei naționale, ignorînd legile economice, diviziunea internațională a muncii, cooperarea în producție.

Nu cu mulți ani înainte de prăbușirea sa, în "aplauzele îndelungate" ale unei conferințe de partid, Ceaușescu exprimase absurda dorință ca în cîțiva ani 90% din produse să fie la nivel mondial, iar o parte din acestea, peste nivelul mondial. Tot atunci, fixase un termen pentru alt obiectiv la fel de fantezist - ca în cîțiva ani productivitatea muncii să se dubleze. Cu ce mijloace sprijinea aceste pretenții fără acoperire? Cu cercetarea științifică "originală", între altele. Dar cercetarea științifică în fruntea căreia se cocoțase, cu titluri cu tot, Elena Ceaușescu, ca președintă a Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, dispunea de fonduri tot mai modeste pentru procurarea publicațiilor și cărților științifice din străinătate; oamenii de știință făceau mari eforturi ca să-și procure materialul documentar strict necesar activității lor. Tot așa s-a întîmplat cu aparatura pentru laboratoare, cu reactivii necesari cercetării în chimie și medicină.

Această cercetare susţine cu idei o industrie... pe măsură.

Combinate de oţel, uzine de avioane şi de automobile, întreprinderi chimice s-au născut în diferite colţuri ale ţării ca rod al unor simple capricii de moment; s-au importat pentru ele utilaje învechite, energofage; este celebră în acest sens recunoaşterea de către însuşi Ceauşescu a faptului că în ţara noastră se consumă pentru fabricarea unei tone de aluminiu de cîteva ori mai multă energie electrică decît în Japonia.

Unele întreprinderi nou construite urmau să prelucreze materii prime din import, pentru care se cheltuiau importante sume în valută, altele, datorită nivelului tehnic modest al produselor, nu aveau asigurată desfacerea pe piaţa externă; corelarea între ramuri, considerată unul dintre avantajele economiei planificate, nu se realiza; apăreau desincronizări de tot felul, cheltuielile depăşeau cifrele planificate...

Toate aceste "afaceri păguboase" erau plătite mai ales cu produse agroalimentare. An de an, lipsa acestor produse se făcea simţită tot mai acut pe piaţa internă; carnea, untul, brînzeturile, ouăle, dulciurile pentru copii deveneau articole tot mai greu de procurat.

Creşterea preţului petrolului, al combustibililor de tot felul, al energiei electrice duceau la hotărîri drastice ce stabileau amenzi şi penalizări pentru depăşirea consumurilor, ajungîndu-se la bezna care acoperea nopţile oraşelor şi comunelor în ultimii ani ai "epocii de lumină".

Ca şi cum necazurile de fiecare zi n-ar fi fost destule, apăreau mereu noi metode de tracasare a cetăţeanului. Să amintim doar furibunda campanie împotriva închiderii balcoanelor. Speriaţi de perspectiva iernilor tot mai lipsite de căldură, locuitorii de la blocuri îşi închideau balcoanele

cu geamuri, fapt socotit un delict grav. Amenințări, amenzi, necazuri la serviciu, chemări la primărie, nici un mijloc nu era cruțat pentru a determina pe făptași să dărîme fragilele construcții care protejau cît de cît apartamentele de vînturile înghețate ale iernii. Se luau decizii, se elaborau ordonanțe, se efectuau controale riguroase prin cartierele de blocuri...

Accentuăm asupra faptului că nu ne-am propus, în aceste rînduri, să oferim cititorului o imagine completă a traiului populației în perioada comunisto-ceaușistă; dorim doar să reamintim cititorului cîteva dintre "binefacerile" acestei perioade, cu consecințe greu de evaluat pentru viitorul țării.

Modernizarea Bucureștiului a făcut să cadă sub loviturile buldozerelor valoroase edificii istorice și culturale; regularizarea Dîmboviței înghițea cantități uriașe de beton, în timp ce pereții blocurilor de locuit se subțiau de la an la an, după normative mereu "îmbunătățite". O măsură a "marelui ctitor" care a revoltat întreaga lume a fost sistematizarea satelor; gospodării țărănești frumoase, armonios întemeiate, au căzut pradă hotărîrii de a oferi țăranilor condiții "civilizate". Cît de civilizate au fost aceste condiții s-a văzut cînd bătrîni de la țară erau nevoiți să urce două-trei etaje cărîndu-și apa cu găleata în apartamentele lipsite de instalații sanitare.

Și pe tărîm spiritual "epoca" n-a întîrziat să-și facă simțite efectele malefice începînd cu binecunoscuta stăruință a partidului de a ține sub control creația literară și artistică.

"Nimic din planul producției materiale și spirituale nu rămîne la voia hazardului ci este controlat și dirijat în funcție de cunoașterea și interpretarea în profunzime a realităților din țara noastră, a activității politico-educative, a rolului important pe care partidul îl acordă

acestela", scria o revistă în preajma congresului educației politice și culturii socialiste din 1987.

Ceaușescu cerea cu insistență ca literatura **"să redea, cît mai variat ca stil și formă, marile realizări obținute, să înfățișeze epopeea transformării revoluționare a patriei"**. În cuvîntarea la același congres din 1987 el își dădea pe față concepția rudimentară despre rolul creației artistice; vorbind despre eroii cărților și filmelor, exclama: **"Aceștia sînt, de fapt, și participanții activi la creația culturală-artistică de masă, aceștia sînt adevărații făuritori ai României socialiste, deci și ai culturii socialiste!"**.

Viziune nivelatoare care punea semnul egalității între creatorul de artă și diletant, dar în același timp reprezenta și tendința de a slăbi influența personalităților culturale. Din dorința de a anihila această influență, de a împiedica răspîndirea unor opinii critice, regimul își creease un instrument redutabil - un sistem complicat de cenzură, de supraveghere, de prelucrare, de "redactare" chiar, care intervenea asupra operelor în toate fazele elaborării lor, de la momentul conceperii și pînă la tipărire sau vizionare.

Scenariul de film era citit și discutat și înapoiat autorului pînă se ajungea la o variantă "convenabilă"; în continuare se operau alte și alte modificări pe platou și chiar în faza de montaj. Mai greu era cu spectacolul de teatru; piesa, citită și discutată și "ajustată", era aprobată în cele din urmă. Dar seară de seară mulți actori - spre cinstea lor - dădeau, prin ton și mișcare scenică, o anumită semnificație unei replici altminteri "nevinovate", fapt care făcea deliciul spectatorilor și atrăgea represalii din partea oficialităților, mergînd pînă la scoaterea piesei de pe afiș.

În privința cărților, cenzura acționa pînă la "retragerea tirajului" din librării și biblioteci; între altele o manifestare "de vîrf" a dogmatismului și a bunului plac, amintim că s-a

interzis prin lege o lucrare celebră din literatura universală, "Amintirile unui opioman englez" de Thomas De Quincey, scrisă în 1821, care nu corespundea "eticii nostre socialiste".

O soartă asemănătoare a avut albumul de caricatură al lui Mihai Stănescu, apărut în'82 și retras din comerț la cîteva zile după difuzare!

Ce fel de "opere" erau pe placul cenzurii și al sectorului de propagandă am văzut cu toții. Romane, piese de teatru sau filme construite după o rețetă bine stabilită. Cîteva scheme, ascunse cu mai multă sau mai puțină dibăcie printre replici savuroase sau estompate de jocul admirabil al unor actori de excepție.

Tînărul inginer dezamăgit de marele oraș, venit să-și caute fericirea pe un șantier, unde se îndrăgostește de o fată (macaragiță, distribuitoare de piese), uneori fiica unui șef retrograd cu care eroul principal intră în conflict.

Tînărul medic care refuză protecția tatălui sus-pus și preferă, bărbătește să se adapteze "satului socialist" unde este repartizat. Idila (iarăși) cu fata primarului, președintelui cooperativei sau inginerului mai vîrstnic.

Tînărul profesor speriat inițial de perspectiva de a locui la țară, dar - ademenit de o fată frumoasă, obiceiuri pitorești, apusuri de soare - hotărește să rămînă în sat.

Și așa mai departe. Modificînd uneori datele problemei, inversînd personajele, avînd grijă ca pe șantier să se afle și "veteranul" comunist cu mustață groasă și vorbă domoală, om dintr-o bucată, iar la țară să nu apară personaje indezirabile cum ar fi preotul.

Totul într-o atmosferă sărbătorească - șoferi veseli,nunți cu sîrbe îndrăcite, case noi-nouțe, fete zveite conducînd tractoare; iar cînd "acțiunea" începe să treneze,o explozie la o sondă,un incendiu la o magazie sau

o furtună devastatoare scotea lucrurile din impas, după care urma voiosul **happy-end...**

Cărțile, piesele, filmele cu adevărat valoroase erau primite cu rezervă sau chiar cu tăceri semnificative; se vorbea despre ele cu voce joasă iar succesul lor nu era confirmat în cercurile oficiale...

Căutînd să estompeze în conștiința publică personalitățile culturale, se interzisese în ultimii ani lansarea în librării a noutăților editoriale, iar editurile primiseră dispoziția să nu mai publice portretul autorului pe coperta cărții. Un singur portret apărea, în cărțile de școală și în almanahuri, pe prima pagină a publicațiilor, pe pereții instituțiilor oficiale și, desigur, pe fundalul roșu aprins al marilor ședințe, conferințe, adunări și congrese... Iar cînd era vorba de expoziții de carte românească organizate în străinătate, se preciza inevitabil: "La loc de cinste se află volume din valoroasa operă a tovarășului".

Dar "spectacolele omagiale"? Să ne amintim stadioanele luminate feeric, în tribuna cărora, la un semnal, apăreau, înscrise din mii de trupuri omenești, cuvinte de laudă la adresa conducătorului.

Într-un rînd, la un asemenea spectacol s-a făcut văzut însuși portretul dictatorului, improvizat pe toată lungimea unei tribune din făpturile anonime ale supușilor săi.

La alt spectacol, în fața tribunelor arhipline cu oameni aduși obligatoriu la celebrarea festivalului "Cîntarea României", uriașul portret al lui Nicolae Ceaușescu se afla în centrul terenului de fotbal, iar de la el porneau în toate direcțiile raze de lumină. Poeți "specializați" executau la comandă comentariul versificat care, alături de imnurile de slavă, constituia fondul sonor al acestor spectacole ciclopice; în instalațiile acustice uriașe de pe stadion și în difuzoarele aparatelor de radio și televiziune din întreaga țară se făceau auzite "poezii" de acest calibru:

Nicolae Ceaușescu - nume scump, simbol suprem,
În istorie însoris-a pagini demne, îndrăznețe,
Și-i mereu în fruntea luptei pentru împliniri mărețe,
De aceea cu credință toți în inimă-l avem.

Și merita, într-adevăr, să-l avem în inimă! Din ordinul lui, programele de televiziune fuseseră reduse la 2(două) ore pe zi; pentru a economisi, chipurile, energia electrică. Din același motiv, ca și din lipsa sălilor de clasă, multe școli funcționau în trei schimburi, avînd recreația redusă la numai cinci minute. Elevii și elevele de liceu își zdreleau mîinile în mașini-unelte rudimentare - în cadrul săptămînilor de muncă neplătită - botezate pompos "integrarea învățămîntului cu producția". Studenții erau scoși din amfiteatre ca să strîngă recolta de porumb și sfeclă.

Pentru întîmpinarea "înalților oaspeți" la vizite de lucru în județe, mii de oameni erau scoși din producție, îmbrăcați în costume naționale, deghizați în plăieși sau voievozi, arborînd zîmbete festive și dansînd hore vesele în fața alaiului prezidențial. Cîte un naiv îndrăznea, uneori, un gest temerar: să înmîneze dictatorului o scrisoare, o plîngere, în speranța firavă că i se va face dreptate în vreo cauză măruntă, nerezolvată de autoritățile locale; atunci din rîndul voioșilor oameni ai muncii se desprindeau rapid "băieții cu ochi albaștri" care-l împiedicau pe bietul om să-și ducă gîndul la îndeplinire...

A fost adeseori evocată megalomania dictatorului. Ei îi datorăm construcția unor giganți industriali și a unui canal despre care însuși Ceaușescu afirma cu mîndrie că... se vede și din cosmos; îi datorăm construcția "Casei Poporului", despre care specialiștii spun că e cea mai mare clădire **din lume**, după Pentagonul din Washington; îi datorăm distrugerea unor complexe de arhitectură ca

Spitalul Brîncovenesc sau Mînăstirea Văcărești; aceleiași megalomanii i-a fost supusă însăși istoria țării, prin faptul că aniversarea unor personalități era deturnată rapid în manifestări de laudă la adresa marelui "om pentru istorie". Omul pentru istorie care a avut pînă și pretenția absurdă de a modifica numele lui Mircea cel Bătrîn, așa cum ne-a rămas el peste generații, obligînd istoricii, profesorii, ziariștii, autorii de cărți școlare, cronicarii de televiziune să-l reboteze "Marele Mircea Voievod" sau "Mircea cel Mare"...

După revoluția din decembrie 1989, mai ales în primele momente, oamenii au simțit tentația să arunce vina întregului dezastru național asupra lui Nicolae Ceaușescu. Pentru că el își asuma răspunderea, se autointitula inițiatorul tuturor deciziilor, era **conducătorul** absolut și, deci, unicul responsabil pentru ceea ce s- a petrecut cu această țară în ultimul sfert de secol.

Curînd, însă, lucrurile s-au limpezit, oamenii au început să nuanțeze, să lege faptele între ele, să deruleze evenimentele trecutului și să restabilească adevărul. Fără a diminua responsabilitatea lui Ceaușescu, nu trebuie să uităm că el însuși este un produs al sistemului, că numai într-o orînduire totalitară se putea ajunge la dominația întregii societăți de către un singur individ, care să nu dea socoteală în fața nimănui.

Și totuși a dat socoteală: în ziua de 22 Decembrie 1989, la ora 12.20, cînd și-a dat seama de adevăratele sentimente ale poporului și a alergat spre elicopter, înspăimîntat dar încă neînțelegînd bine ce se întîmplă cu poporul "său"...

4. Și încă o paranteză: Valentin Hurduc n-a fost singurul...

Se cuvine, înainte de a începe povestirea noastră, să mai precizăm un lucru: dacă în întreprinderea sa riscantă, de tipărire și răspîndire a manifestelor împotriva lui Ceaușescu, Valentin a dus lupta singur, nu înseamnă nicidecum că el era singurul adversar al regimului comunisto-ceaușist. A existat un moment în care românii erau acuzați de pasivitate, de lipsa unei reacții în fața vieții tot mai insuportabile. Cei care lansau această acuzație nu cunoșteau sau nu înțelegeau situația din țară. Nu aveau imaginea formidabilului aparat de represiune, care-și căpătase trista celebritate de a se număra printre cele mai puternice poliții politice din lume. Orice încercare de împotrivire era descoperită și consecințele ei erau menite să descurajeze alte încercări de acest fel. Chiar cînd aveau loc asemenea încercări, datorită cenzurii stricte, a controlului corespondenței și telefoanelor, precum și legilor care făceau tot mai dificile călătoriile în străinătate sau comunicarea cu persoane din străinătate care vizitau România, veștile ajungeau în exteriorul țării cu mare greutate și cel mai adesea, deformate și incomplete. Regimul comunist a avut pe tot parcursul existenței lui adversari neîmpăcați și totdeauna s-a războit cu ei în chipul cel mai nemilos. Dacă în primii ani de după război se înscenau procese unor personalități bine cunoscute, răfuiala s-a extins ulterior asupra unor oameni vinovați de delicte minore sau chiar inexistente. Închisoarea, domiciliul forțat, trimiterea la Canal, mai apoi expulzarea din țară și, cel mai nou, internarea în spitalele de psihiatrie

erau cîteva metode folosite în mod obișnuit. Li se adăugau fapte mult mai grave, care nu încălcau numai legea, ci înseși principiile cele mai elementare ale drepturilor omului. În multe împrejurări, se punea la cale chiar suprimarea fizică a celor mai periculoși dintre adversari. Fie aflați în țară, fie chiar departe, peste hotare. Dispoziții misterioase, comunicări laconice despre decesul "natural" survenit în timpul anchetei sau detenției - cine va putea alcătui vreodată tristul pomelnic al victimelor regimului comunist?

Înfruntînd riscul unor asemenea consecințe, au fost mii și mii de oameni care, în cele patru decenii ale "construcției socialiste", s-au opus cu înverșunare. In ultimii ani, această luptă a devenit tot mai crîncenă, din două motive: pe de o parte, datorită situației din țară, agravate între altele de hotărîrea aberantă a dictatorului de a achita cu orice preț și cît mai repede datoria externă, iar pe de altă parte, datorită creșterii la proporții greu de imaginat a aparatului de represiune.

Și totuși, împotrivirea se manifesta în fel și chip.

În 1977, minerii din Valea Jiului intră în grevă refuzînd orice tratative pînă la sosirea lui Nicolae Ceaușescu care, uzînd de deosebite tertipuri demagogice, izbutește să aplaneze conflictul, urmînd ca mai apoi securitatea să se răfuiască cu conducătorii revoltei. Cam în aceeași perioadă, zeci de scriitori, artiști și alți intelectuali își pun semnătura pe o scrisoare de protest împotriva încălcării drepturilor omului într-o orînduire care se autoproclama "cea mai umană și cea mai dreaptă din istoria omenirii".

La 15 noiembrie 1987, muncitorii din Brașov declanșează o mare manifestație, devastînd sediul comitetului județean de partid și arzînd portretele dictatorului. Intervenția unor puternice forțe de ordine a

reprimat în cîteva ore această mișcare, dar n-a izbutit să șteargă urmele ei din conștiința românilor.

Tot atunci studenții de la Iași desfășoară și ei o viguroasă mișcare de protest. Desigur, neconsemnată în mediile oficiale, care se încăpățînau să elogieze binefacerile "epocii" și genialitatea "marelui bărbat".

Intelectualitatea se rezumă, în general, la proteste individuale. Și ele, reprimate cu promptitudine. Istoria va consemna, mult mai complet și mai exact decît o putem face noi aici, numeroasele luări de poziție ale intelectualilor. Poeta Ana Blandiana scrie cîteva poezii care conțineau un subtil dar viguros protest împotriva condiției femeii. Poeziile sînt scoase din pagină și autoarea lor este admonestată. Într-o carte pentru copii, aparent inofensivă, ea atacă din nou, zugrăvind un portret caricatural al dictatorului sub masca motanului Arpagic, care cutreieră orașul în aclamațiile mulțimii și copiază în chip grotesc gesturile și obiceiurile "modelului". Cartea este retrasă din librării și poetei i se retrage dreptul de semnătură, sancțiune extrem de gravă pentru un scriitor. Poetul Mircea Dinescu, care dă un interviu "neautorizat" unei reviste din străinătate, este destituit din funcția de redactor la "România literară". Protestul unui grup important de scriitori și artiști în fața acestui abuz este, la rîndul său, sancționat de "organele în drept". Criticul de artă Andrei Pleșu este supus unei pedepse născocite ad hoc: mutat disciplinar în provincie și îndepărtat astfel din centrul evenimentelor. Prozatorul și dramaturgul Ion Băieșu publică un roman în care viața unui medic de provincie constituie pretextul pentru a rosti multe adevăruri neplăcute pentru regim. Cartea, retrasă clandestin din circuitul public, are onoarea de a fi criticată într-un material din "Scînteia", cu grija criticilor de a nu numi expres nici titlul, nici autorul cărții...

Pînă și vechii activiști ai partidului simt nevoia să intervină pentru a atrage atenția asupra drumului periculos pe care țara se îndrepta sub conducerea iresponsabilă a clanului Ceaușescu. După protestul solitar a lui Constantin Pîrvulescu, veteran al partidului, la congresul XII, iată în anul congresului XIV "scrisoarea celor șase", un mesaj adresat participanților la congres în care se scoteau la iveală multe dintre abuzurile săvîrșite de către dictatură și se protesta împotriva metodelor prin care Ceaușescu își organiza realegerea în funcția de secretar general al partidului. Semnatarilor scrisorii li se impune - firește, fără vreo sentință judecătorească - un soi de arest la domiciliu, locuințele lor sînt supravegheate, corespondența controlată, în cel mai autentic stil al bunului plac care caracteriza autoritățile în timpul "epocii".

Desigur, n-am sperat ca în acest "memento" să zugrăvim în plenitudinea lui tabloul rezistenței împotriva regimului comunist - ceaușist așa cum s-a manifestat ea în ultimii ani ai dictaturii. N-am vorbit aici de grupul de ziariști de la "România liberă" care au fost surprinși încercînd să tipărească un ziar clandestin și au fost azvîrliți în închisoare. N-am vorbit despre acțiunea timidă a unor studenți bucureșteni care, cu mijloace rudimentare, încercau să tipărească manifeste. Arestați și ei, și anchetați de securitate. Și multe, multe alte fapte, mai mult sau mai puțin cunoscute. Care explică - și ele - surpriza din decembrie 1989. Surpriză oferită și scepticilor care exclamau privind din balconul Europei spre îndurerata și asuprita Românie: "Mămăliga n-o să facă niciodată explozie!".

Ni s-a părut utilă această abatere de la subiectul povestirii noastre, tocmai pentru a situa acțiunea lui Valentin Hurduc într- un context mai general. E un caz fericit că eroul nostru s-a strecurat cu îndemînare printre

primejdiile fără număr care-l pîndeau. Și că a izbutit să-și aducă planul său temerar pînă la capăt, de-a lungul a doi ani, poate cei mai cumpliți ani, aceia ai amurgului "epocii de lumină".

5. *Începutul unui drum lung*

Și iată-ne, în sfîrșit, gata să pornim la drum, să-l însoțim pe Valentin Hurduc, tipograful, în superba aventură a vieții sale, să urmărim pas cu pas formarea conștiinței sale de luptător împotriva nedreptății căreia el și cea mai mare parte a cetățenilor României îi simțeau tot mai mult apăsarea. Era un om simplu, trebuie s-o repetăm; pregătirea sa modestă nu-i îngăduia să analizeze științific rădăcinile răului; el nu făcea decît să recepteze acest rău, să-l constate la fiecare pas și să se întrebe cu revoltă crescîndă: de ce?

Începutul e greu de stabilit în timp. El însuși mărturisește că întîiul sentiment acut de revoltă l-a avut în 1976, pe cînd, întors din armată, se încadrase din nou la atelierul de zețărie al combinatului poligrafic. Atunci s-a petrecut un fapt care i-a nemulțumit pe tipografi. După 1973, regimul a încercat să explice deteriorarea crescîndă a nivelui de trai al populației ca pe o consecință a crizei petrolului. Au început să apară măsuri de austeritate, între care una îi privea direct pe salariații combinatului: anularea "toxicului"- prevederea legală care îngăduia tipografilor să se pensioneze mai devreme. După noua reglementare, ei urmau să-și înceteze activitatea la 60 în loc de 52 de ani-bărbații, și la 55 în loc de 50 de ani femeile. Măsura, cu totul nepopulară, n-a fost dată publicității prin mijloacele obișnuite. Pentru a evita, probabil, o reacție negativă din partea celor afectați direct de noua lege, conducerea a decis s-o aducă la cunoștință muncitorilor în mod individual.

-Ne chemau pe rînd, într-un birou, își amintește Valentin Hurduc. Ne vorbeau despre prelungirea mediei de viață a

poporului, ne comunicau hotărîrea cu "tăierea toxicului" și ne îndemnau să semnăm într-un tabel că am luat cunoștință și că sîntem de acord. Vestea s-a răspîndit ca fulgerul printre oameni. Toți erau revoltați de "bucuria" pe care ne-o făceau partidul și guvernul. Mulți refuzau să semneze. Cineva a dat ideea să alcătuim un memoriu prin care să explicăm care-i realitatea: în tipografie se lucra în continuare cu plumb, era deci mediu toxic; ceream așadar să se revină asupra acestei măsuri. Majoritatea celor din secția noastră au fost de acord. Unul dintre noi a redactat memoriul, am adunat pe el semnăturile a vreo 6o de muncitori și l-am înaintat la conducere. Am așteptat răspunsul. L-am așteptat zadarnic, se- nțelege...

În acea perioadă, doi oameni din combinat au încetat din viață. Unul avea 46, celălalt 50 de ani. Printre tipografi se vorbea că au murit tocmai datorită condițiilor grele de muncă. Așa s-a născut ideea să se alcătuiască un nou memoriu. De astă dată însă, părerile erau împărțite: unii spuneau că n-are rost să-și mai piardă vremea, întrucît protestul lor va rămîne fără răspuns ca și primul; alții, după ce la început fuseseră de acord, s-au lăsat cuprinși de teamă și au început să dea înapoi: "Am copii acasă, nu vreau să dau de vreun necaz"...

Valentin tocmai pregătise pentru tipar o carte cu caracter juridic; ca mai toți tipografii, avea obiceiul să citească atent textele care-i cădeau în mînă. Din acestă carte reținuse, între altele, un pasaj despre calea legală de a interveni pentru anularea unei decizii socotite nedrepte sau a unei măsuri care constituie un abuz. A încercat să-și convingă colegii de muncă:

- De ce vă e frică? Îl scriem pe un ton respectuos, punem acolo toate motivele, îl semnăm toți și-l trimitem la secția cereri și reclamații, la partid. N-o să pățească nimeni nimic.

- Scrie-l tu, dacă ești așa de sigur, i-a replicat unul dintre tipografi. Prea o faci pe grozavul.

- N-o fac pe grozavul. O să scriu memoriul și o să-l expediez la comitetul central.

Văzîndu-l atît de hotărît, oamenii au mai prins curaj. Valentin a redactat memoriul și a strîns vreo 70 de semnături, apoi l-a trimis pe adresa comitetului central al partidului.

În mod formal, sistemul de rezolvare a cererilor și reclamațiilor era foarte clar statuat. Orice scrisoare de această natură era citită, înregistrată, apoi repartizată compartimentului sau instituției în măsură să dea un răspuns. Existau termene precise pentru rezolvare și legea prevedea obligativitatea ca petentul să primească rezultatul în scris. Asta teoretic. În practică, lucrurile se petreceau cu totul altfel. Cererea trecea prin greoiul sistem birocratic de la un compartiment la altul, pînă ajungea la "organul competent", care era cel imediat superior instituției sau persoanei reclamate. Nu era greu ca instituția sau persoana în cauză să afle cine este autorul reclamației și, firește, să treacă la represalii. Acest fapt explică și ezitarea muncitorilor de a semna un memoriu. Chiar dacă în cazul lor nu combinatul poligrafic era vizat...

După cîtva timp, directorul a convocat o adunare a muncitorilor în legătură cu plîngerea lor, încercînd să-i convingă că nu au dreptate, că prevederea legală cu privire la pensionarea tipografilor rămăsese de pe vremea cînd mașinile erau mai rudimentare, că astăzi condițiile de muncă sînt altele. Valentin s-a ridicat să-l contrazică:

- Nu-i adevărat! Lucrăm și acum, ca și pe vremuri, în condiții vătămătoare.

Cei din jurul lui l-au susținut. În cele din urmă, directorul a făgăduit că va cerceta situația concretă din atelierele de zețărie.

În zilele următoare, pentru a dovedi că directorul se ținuse de cuvînt, a venit o comisie de la protecția muncii, a luat probe de aer, a făcut cîteva teste medicale simple, iar după alte cîteva zile a venit concluzia: protestul muncitorilor nu era întemeiat...

Poate din vremea aceea a început Valentin să se gîndească la un mic ziar, în care să scrie adevărul despre ceea ce se petrece în combinat, să apere interesele tipografilor și să lupte pentru drepturile muncitorilor.

Un mic ziar... Ușor de zis. Într-o vreme în care sita cenzurii era atît de deasă, încît trebuia să i se supună chiar și o simplă invitație de nuntă! Pare ciudată această afirmație: ce să cenzurezi într-o invitație de nuntă? Ei bine, exista ceva de cenzurat: trebuia suprimată din invitație orice mențiune cu privire la ceremonia religioasă. Creionul roșu făcea corectura respectivă, tăind pînă și numele nașilor! Și tot așa, orice tipăritură de la cărți și ziare la banalele boniere folosite în comerț, trebuia să poarte nelipsita viză. O metodă de descurajare a celor care ar fi îndrăznit să multiplice clandestin diferite texte a fost inițiată prin decretul 98 din 28 martie 1983. Acesta prevedea înregistrarea tuturor aparatelor de multiplicat aflate în dotarea întreprinderilor. Cît despre mașinile de scris, fie că erau proprietate de stat sau particulară, decretul stabilea măsuri deosebite. Fiecărei mașini i se întocmea o autorizație, însoțită de o fișă pe care se imprimau caracterele mașinii. La începutul fiecărui an, posesorul era obligat să se prezinte cu mașina de scris la circumscripția de miliție, pentru verificări; fișa cu caracterele mașinii se reînnoia cu acest prilej. După orice reparație, fișa trebuia de asemenea refăcută... Așadar, în calea intenției de a tipări sau multiplica un text oarecare se ridicau obstacole aproape de netrecut!

Valentin a început să caute soluții pentru învingerea acestor obstacole. Mai întîi, timp de cîțiva ani și-a construit faima de om care executa mici lucrări particulare evitînd omniprezenta "viză". Tipărea invitații de nuntă, cărți de vizită, programe pentru spectacole, ocrotit de tăcerea binevoitoare a colegilor de atelier. Cînd un informator l-a denunțat că tipărise o asemenea lucrare clandestină, el a prins de veste la timp și și-a pregătit la iuțeală un alibi: a tipărit un mic afiș care anunța spectacolul organizat de comitetul de părinți al unei școli. (Un asemenea afiș nu era deloc ceva ieșit din comun: întrucît fondurile alocate de stat pentru întreținerea școlilor erau sistemetic diminuate, comitetele de părinți aveau datoria să strîngă banii prin diverse mijoace. Una dintre sursele de venituri erau aceste spectacole școlare; biletele se distribuiau obligatoriu, contra cost, elevilor, așa încît fiecare familie cheltuia anual sute de lei pentru "învățămîntul gratuit").

Afișul, astfel tipărit, a fost lipit pe un perete și apoi desprins, păstrînd urme de var pe la colțuri, astfel încît să se vadă că a fost într-adevăr folosit. Cînd șeful de secție, sesizat că Valentin a executat o lucrare particulară - deci ilegală - a venit să cerceteze cum stau lucrurile, i s-a prezentat fragmentul de afiș proaspăt rupt de pe perete. Pericolul unei sancțiuni pentru efectuarea de lucrări ilegale fusese îndepărtat, dar întîmplarea aceasta i-a dovedit lui Valentin că proiectatul ziar n-ar putea fi tipărit aici, în combinat. A luat deci hotărîrea să improvizeze acasă o mică tipografie clandestină. Treabă deloc simplă, se-nțelege! Dotarea tehnică propriu-zisă era o problemă dificilă. Dar mai dificilă era păstrarea unei discreții depline, în condițiile suspiciunii generale care domnea în țară, cînd telefoanele erau supravegheate, cînd la porțile orașului autoturismele erau percheziționate sub diferite pretexte, iar în restaurante sau în compartimentele de tren pînă și

anecdotele cu subiect politic se spuneau în șoaptă, de teama eventualilor informatori gata oricînd să tragă cu urechea.

Așadar, cum era mai bine să procedeze? Luni de zile Valentin a conceput diferite variante. S-a gîndit să folosească litere confecționate din cauciuc sau material plastic. Dar și-a dat seama că erau... neproductive: ele nu puteau fi folosite decît pentru un text de cîteva cuvinte, imprimat pe un petec de hîrtie; o lozincă, o chemare și-atîta tot. Tînărul tipograf dorea mult mai mult: un veritabil ziar, tipărit în condiții tehnice apropiate de publicațiile oficiale, care să cuprindă știri de mare actualitate, venind ca din partea unei veritabile organizații.

Pe cînd frămînta toate aceste întrebări și proiecte grabnic părăsite, a fost repartizat la o mașină de dat corecturi. O mașină nepretențioasă, deservită manual, fără productivitate prea mare, dar precisă și robustă. Cu ajutorul ei se imprimau paginile de probă. Valentin și-a dat seama că așa ceva era un mijloc potrivit pentru ce-și pusese el în gînd. Dac-ar putea construi una asemănătoare, mai mică, cu piese detașabile, mai ușoare și totuși la fel de precise... A început s-o studieze; sub pretext că execută anumite reglaje și lucrări de întreținere, demonta unele piese, le măsura, încerca să găsească "secretul" îmbinărilor și angrenajelor. Mașina era o alcătuire complicată cu roți care culisau pe ghidaje, cu dispozitive de strîngere și cu un platou care trebuia să asigure o înălțime perfect uniformă a textului. Cum s-o construiești artizanal? S-a gîndit atunci la camaradul său de ostășie, Mihai Stan. Devenit între timp subinginer, acesta lucra la Drobeta Turnu Severin. Rămăseseră prieteni; de cîte ori Stan avea drum prin București, mînat de treburile serviciului, se întîlneau. El a fost cel dintîi căruia Valentin Hurduc i-a împărtășit intenția de construi o mică

mașină tipografică. I-a descris presa de corectură din atelier și au început amîndoi să pună la punct mai întîi proiectul de ansamblu, apoi detaliile. Desene separate, din care era foarte greu de dedus la ce-ar putea folosi piesa respectivă. Transcrise apoi cu mîna liberă, pe niște foi de caiet, deformate, strîmbe, așa încît executantul să nu-și dea seama că aceste proiecte stîngace erau opera unui om de meserie. Singurul lucru care avea importanță erau cotele, exprimate în milimetri, cote care trebuiau respectate riguros...

- Am început cu valurile, povestește Valentin Hurduc. Mi le-a confecționat un coleg din combinat, specialist în materie. Le-am adus acasă, le-am împachetat în folie de polietilenă și le-am ascuns bine, cu gînd să încep, treptat, să construiesc și restul mașinii. Din păcate, o bucată de vreme n-am reușit să fac nimic. Cei care promiseseră să-mi confecționeze diferite piese nu s-au ținut de cuvînt. Iar după un timp, cînd am controlat valurile, am avut altă surpriză: păstrate în condiții necorespuzătoare, își pierduseră elasticitatea; am încercat să le rotesc presîndu-le pe o coală de hîrtie și ele s-au descompus pur și simplu.

A fost o mare deziluzie. O deziluzie și o grijă în plus: cum să scape de resturile acelea inutilizabile? Mai întîi s-a gîndit să le arunce într-un vagon de marfă aflat în gara Otopeni, dar și-a dat seama de primejdie; dacă ar fi fost descoperite, cineva ar fi putut reface itinerarul vagonului și ar fi găsit ușor gara unde a staționat mai devreme. Trebuia căutată altă soluție. Tocmai atunci își construia în casă o sobă de teracotă. A îngropat "corpul delict" la temelia sobei...

Dar nu abandonase ideea mașinii de tipărit. A continuat să strîngă piese, să încerce diferite variante, apropiindu-se treptat de visul lui.

6. Prietenie "pe muchie de cuțit"

Prin grija părintească de a ști tot ce se petrece în țară, "băieții cu ochi albaștri" erau infiltrați peste tot. Unde te așteptai și unde nu. În personalul hotelurilor de pe litoral și în institutele de cercetări. În spitalele de psihiatrie și în întreprinderile de comerț exterior. În facultăți și în loturile sportive.

Și, desigur, în întreprinderi. Chiar acolo, unde își desfășura activitatea clasa muncitoare, "elementul de bază al partidului" . Lucrau, uneori, la lumina zilei, ca ofițeri de contrainformații în domeniul economic, alteori sub acoperirea de șef al protocolului. Oameni drăguți și dezinvolți, cu maniere alese, îmbrăcați elegant, vorbind două-trei limbi de circulație. Ei știau totul despre întreprindere. Știau, mai ales, ce se cuvine să spună și ce nu delegațiilor străine venite să încheie contracte, sau ziariștilor aflați în documentare. Știau tot despre producție și despre oameni; se pricepeau să excludă dintr-un articol sau un interviu o persoană indezirabilă, sfătuindu-l cu eleganță pe ziarist:"Nu e cazul, știți, am prefera să lăsați deoparte acest nume". Alteori era un salariat oarecare, de la cadre sau de la serviciul administrativ, despre care se știa, neoficial, că e "omul securității".

Dar, indiferent de forma sub care exista în întreprindere, securistul era prezent în toate împrejurările importante; opinia lui era aproape întotdeauna hotărîtoare cînd era vorba de angajarea sau promovarea unui om, de plecarea în străinătate, în interes de serviciu sau în excursie, a unui membru al personalului, inclusiv cadre de conducere. Între misiunile sale se număra și cunoașterea în profunzime a vieții întreprinderii și a activității oamenilor.

Prin observație directă - te pomeneai cu el alături, cînd era vorba de o lucrare periculoasă sau foarte importantă, o comandă pentru export de pildă. Îl întîlneai la cantină, sau la locul de fumat, sau în pauza unei ședințe, pe hol, printre oameni.

Prin informatori recrutați din rîndul personalului din secții, ateliere, birouri sau laboratoare. Recrutarea se realiza prin diverse mijloace. Unui om care dorea un post mai bun sau o locuință din fondul repartizat întreprinderii i se făgăduia sprijin, dar... venea vremea să plătească. Altul, surprins ca autor al unei greșeli sau ilegalități, era anchetat, amenințat și intimidat cu perspectiva unui proces; în cele din urmă, i se spunea concesiv "să trecem peste asta" și i se propunea să colaboreze.

Prin "exploatarea în orb", cum spun profesioniștii. Lucrătorul de securitate se împrietenea cu cîte cineva, se străduia să-i cîștige încrederea, strecura în discuție cîte o aluzie confidențială, cîte o frază în care-și exprima nemulțumirea - determinîndu-l astfel pe interlocutor să vorbească deschis despre problemele care-l frămîntau, despre ce auzise de la alții...

Valentin a devenit și el ținta unei asemenea "exploatări în orb". Știind că el este autorul memoriului de protest în legătură cu măsurile privind pensionarea tipografilor, locotenet-colonelul Todorov, ofițerul de contrainfomații care lucra în combinat, a presupus că are de-a face cu unul dintre "liderii neoficiali" ai muncitorilor, deci un om care le cunoaște nu numai starea de spirit, ci și intențiile.

Așadar, a început să se intereseze de el; uneori îl întîlnea "întîmplător" pe hol sau la cantină; alteori, "se nimerea" să plece odată cu el de la serviciu. Intra în vorbă, îl întreba despre familie, făcea reflecții despre starea vremii și strecura, în răstimpuri, cîte-o întrebare despre ce se mai întîmplă în întreprindere, ce mai zic oamenii...Asemenea

întîlniri "întîmplătoare" se petreceau destul de des. Ager la minte cum era, Valentin și-a dat curînd seama de adevăratul scop al conversațiilor și-și măsura cu grijă fiecare cuvînt pe care-l rostea. La un moment dat, locotenent-colonelul Todorov l-a întrebat în treacăt:

- Cum ai scos-o la cap cu afișul ăla?

- Ce afiș?

- Pe care l-ai tipărit pentru școală.

- Ați aflat?

- Orice se află, a spus cu încredințare ofițerul. Să știi că avem probare de literă de la toate tipografiile din țară. Dă-mi un text tipărit și-ți stabilesc în mai puțin de o oră de unde provine.

Valentin a încercat să glumească:

- Bine, ați stabilit că afișul provenea de aici, din combinat. Dar mai departe? Cum ați ajuns la mine?

- Asta-i altă poveste. Vrei să le știi pe toate? Există tot felul de metode ca să aflăm tot ceea ce ne interesează.

- În ce mă privește n-am nimic de ascuns, a replicat Valentin. Afișe ca acelea se tipăresc cu sutele. Școlile n-au bani ca să le comande oficial. Se descurcă cum pot.

- Eu vroiam să spun altceva. Că nu se poate face nimic într-o tipografie fără să se afle. Altfel, ar însemna că iau leafă degeaba...

Această discuție avea să-i fie de mare folos mai tîrziu. După revoluție, Valentin declara ziariștilor că dacă acțiunea lui n-a fost depistată, aceasta se explică și prin faptul că a ținut seama de posibilitățile securității de a identifica proveniența unui text tipărit...

Dar conversațiile cu "apărătorul secretului" i-au fost utile și în alt sens: ele îi dădea tipografului prilejul să-și spună părerile, ale lui și ale colegilor săi, prezentîndu-le ca pe niște importante confidențe.

- Ce mai e pe la voi? Ce spun oamenii? era întrebarea obișnuită în asemenea ocazii.

Valentin prindea mingea din zbor:

- Oamenii sînt necăjiți, tovarășe colonel. Ni s-a redus cota de lapte, și noi lucrăm cu plumb, iar laptele e singurul nostru medicament...

Alteori, relata pe un ton neutru:

- De n-ar fi cozile astea la carne... Toți se vaită că pierd două-trei ore așteptînd în fața magazinului.

Sau, pe un ton de glumă:

- Vă uitați că m-am gătit așa? Asta-i ținuta noastră obișnuită de lucru, cu pufoaica. De cînd deștepții ăia de jos au început să bage în ventilație aer direct de afară, fără să-l mai încălzească, în secție la noi e frig ca-n Siberia...

Pîndea reacția interlocutorului său. Acesta, vizibil stingherit de frazele directe, acuzatoare, se grăbea să schimbe vorba. Valentin era sigur că aceste fraze (ușor rotunjite ca să nu zgîrie auzul fin al superiorilor) erau trecute imediat în notele informative. Nu-i era teamă de consecințe. În fond, el nu făcea altceva decît să spună adevărul...

După cîțiva ani, locotenent-colonelul Todorov a fost înlocuit din postul său. În ultima vreme, prin combinat se șoptea că fusese văzut într-o stare care trăda înclinația lui către băuturile tari. Sau poate aplicaseră și aici celebra invenție a dictatorului: "principiul rotației cadrelor"? Acest principiu, care permitea oligarhiei să tot schimbe și să înlocuiască oamenii care nu-i erau pe plac, își găsise o explicație celebră într-o anecdotă:

- Ce-ai în sacul ăla?
- Niște șoareci.
- Și de ce-i rotești așa?
- Ca să nu roadă sacul.

Pe Valentin l-a cam pus pe gînduri apariția unui nou personaj pe holurile și în secțiile combinatului. A aflat că se numește Paul și are gradul de maior. Curînd, avea să facă cunoștință cu el. Maiorul Paul, folosind metoda predecesorului său, i-a ațînut calea într-o bună zi, cînd ieșea din schimb...

- Mi-am dat seama atunci că locotenent-colonelul Todorov îi predase înlocuitorului său nu numai biroul și documentele, ci și pe "oamenii de încredere", spune Valentin Hurduc. Sînt convins că-i vorbise despre mine; altfel cum m-ar fi găsit asa, ca din întîmplare? Nici măcar nu a stat prea mult să mă "tatoneze". A început să mă descoasă despre mine, despre familia mea, pe urmă m-a întrebat de colegii mei, dacă sînt nemulțumiți, dacă n-am observat ceva deosebit... Am răspuns și eu cum m-am priceput. Fără să-i ascund adevărul. I-am vorbit despre frămîntările oamenilor, despre condițiile grele de muncă, despre sărăcia în care trăiam cu toții. Speram că o să raporteze despre asta și că mărimile vor ține seama de părerile noastre, ale muncitorilor. Mi-am dat seama repede că mă înșelam, dar asta-i altceva. Atunci m-am străduit să apar în fața lui ca un om simplu, care spune lucrurilor pe nume și n-are nimic de ascuns.

Fără-ndoială că plîngerile oamenilor n-ajungeau prea departe. O vreme, printr-un sistem subtil de răspîndire a unor zvonuri convenabile dictaturii, s-a strecurat în rîndul populației ideea că Ceaușescu nu e informat de ceea ce se petrece în țară, că nu cunoaște situația reală, de aceea nu ia măsuri pentru îmbunătățirea stării de lucruri. Mai apoi, din cercuri sus-puse s-a aflat că apropiații lui Ceaușescu evitau să-i dea vești proaste, fiindcă "se supără tovarășul". Minciuna și dezinformarea luau proporții grotești. În ultimii ani, măsluirea statisticilor și prezentarea unor cifre umflate, lipsite de orice temei real, deveniseră o

practică obișnuită în marile conferințe, plenare și congrese de tot felul. Mai încăpeau între ele adevărurile neplăcute despre scăderea cantităților de alimente destinate populației, despre calitatea proastă a blocurilor nou construite, despre situația grea din școli și din spitale?

Maiorul Paul n-a avut o carieră prea îndelungată în combinatul poligrafic; după o perioadă de timp, apare în locul său căpitanul Stănciulescu, care va rămîne în acest post pînă la 22 decembrie 1989.

- Căpitanul Stănciulescu mi s-a părut cel mai abil dintre toți trei, spune Valenin. De la prima întîlnire "întîmplătoare",mi-am dat seama că știe o mulțime de lucruri despre mine. M-a întrebat dacă am primit vreun răspuns la memoriul,alcătuit pe vremea maiorului Paul, în legătură cu obligația muncitorilor de a lucra și în agricultură. I-am dat un răspuns în doi peri. A schimbat vorba, întrebîndu-mă despre cărțile nou apărute. Pe urmă m-a rugat să-i tipăresc niște cărți de vizită. "Nu de alta, dar nu vreau să apelez la șefii din combinat". Mi-a fost teamă că vrea să mă încerce. I-am spus că e foarte greu, că n-am voie, că n-am făcut niciodată așa ceva, dar în cele din urmă am acceptat să-l servesc...

Cărțile de vizită, tipărite pe un carton special, cu litere de o formă deosebită, l-au încîntat pe ofițer. Mai apoi,căpătînd încredere în Valentin, el a început să-i ceară și alte mici servicii: să-l ducă cu mașina într-un loc sau altul, să-i procure de la țară diferite produse; de cîteva ori au mers împreună la pescuit, folosind, firește, autoturismul lui Valentin. Încet- încet, între cei doi s-a legat un anumit fel de prietenie, o prietenie ciudată, în care fiecare dintre ei căuta să cîștige încrederea celuilalt. Căpitanul Stănciulescu pentru a-și îndeplini misiunea, iar Valentin Hurduc pentru a îndepărta eventuale bănuieli.

Pentru că ofițerul nu era naiv și nici nu avea integral încredere în amicul său. În munca de contrainformații, neîncrederea face parte din meserie. Că așa stau lucrurile, Valentin avea să se convingă mai tîrziu, cînd începuse să scrie lozinci pe ziduri și pe garduri. După o asemenea "campanie", sub un pretext oarecare, căpitanul Stănciulescu l-a plimbat cu mașina tocmai pe străzile unde apăruseră lozinci. Valentin, cu atenția încordată, se prefăcea că nu știe drumul; întreba mereu:

- Ce stradă-i asta? Unde ne aflăm?

Răspunsul celui de la volan era tot o întrebare:

- Ce, n-ai mai fost pe-aici?

Între cei doi se desfășura, astfel, un duel nedeclarat dar continuu, un veritabil război al nervilor. Prin purtarea lui repezită, prin felul de a discuta - dădea totdeauna impresia că vorbește fără să se gîndească, prefăcîndu-se zăpăcit sau uituc - Valentin a izbutit să cîștige acest război, să îndepărteze bănuielile și să iasă din încurcături cu fața curată. Ca dovadă - timp de doi ani ofițerul nu s-a apropiat cu nici un pas de sursa manifestelor pe care le tipărea și le difuza însuși amicul său din combinatul poligrafic...

Această prietenie "pe muche de cuțit" avea să-i aducă lui Valentin și alte foloase, dintre care cel mai important a fost angajarea unui prieten de-al său într-un post modest, dar important, o veritabilă sursă de informații. Am mai amintit că ofițerii de securitate aveau un rol deosebit, adesea decisiv, în selectarea și promovarea oamenilor, mai ales în posturile de o anumită importanță. Un asemenea post s-a ivit la direcție:"ofițerul de serviciu", un om care rămînea de gardă în anticamera directorului în afara orelor de program; combinatul lucra în trei schimburi și era nevoie de cineva care să primească diverse mesaje în lipsa secretarei. Valentin avea un asemenea om, pe Victor, un tipograf care se îmbolnăvise și nu mai putea

lucra în atelier, în mediu toxic. După ce-l studiase și-l verificase după criteriile lui, Valentin îi propusese să participe la editarea unui mic ziar clandestin, dar omul ezitase:

- Nu mă bag, sînt om suferind, am familie... Cinstit să spun, n- am curajul să intru într-o poveste ca asta. Dar să știi că la nevoie pot să-ți dau o mînă de ajutor. Numai să-mi spui ce trebuie să fac.

- Deocamdată n-ai cu ce să mă ajuți. Dar s-ar putea să vină vreodată momentul...

- Contează pe mine.

Victor era tocmai bun pentru postul acela, de unde se puteau aduna o mulțime de date utile. Așadar, Valentin a căutat să-l întîlnească "întîmplător" pe ofițerul de securitate. Din tonul cu care i-a răspuns, a dedus că acesta nu prea are chef de vorbă. În locul conversațiilor obișnuite, căpitanul Stănciulescu l-a întrebat scurt:

- Aveai ceva cu mine?

- Voiam să vă recomand un om de încredere pentru postul acela de la director.

- Bine, vorbim mai tîrziu. Acum mă grăbesc, vreau să merg la țară să cumpăr un porc.

Valentin s-a orientat pe loc:

- Vă trebuie un porc? De ce n-ați spus? Tocmai am eu unul de vînzare.

Ofițerul a întrebat ezitînd:

- Chiar ai? Și cum vrei să-l vinzi?

- La preț oficial. Doar n-o să fac speculă tocmai cu dumneavoastră.

Vedea limpede că a nimerit drept la țintă. Diferența între "prețul oficial" și prețurile la care se vindeau porcii în perioada aceea, cînd treceau luni de zile fără să vezi un gram de carne prin măcelării, era considerabilă; căpitanul Stănciulescu cîștiga cîteva mii bune de lei, iar Valentin

pierdea în aceeași proporție. Era dispus să piardă, cu gîndul la perspectiva de a avea acolo, în anticameră, un om de-al lui.

- De acord. Cînd pot să-l iau? a întrebat ofițerul.

- Și astăzi, dacă vreți. Porc mare, hrănit numai cu porumb...

- Atunci nu mă mai duc la țară.

- Veniți cu mine, la Otopeni, și-l luați. Vă duc cu mașina.

- Nu, mai bine îl trimit pe fratele meu să-l ia. E mai prudent așa. N-aș vrea să mă vadă cineva și să interpreteze greșit, mă- nțelegi...

La prima vedere, prudența căpitanului Stănciulescu poate părea surprinzătoare. Doar în ultimii ani, suspiciunea se generalizase, începînd de la cel mai înalt nivel. Dezvăluiri senzaționale apărute în presă după decembrie 1989 atestă că mijloace de supraveghere a convorbirilor telefonice erau instalate pînă și-n birourile și-n locuințele demnitarilor. Cît despre lucrătorii din Ministerul de Interne, aceștia erau supravegheați, la rîndul lor, printr-un sistem complicat,care nici pînă astăzi nu e pe deplin cunoscut. Era deci firească precauția căpitanului. Dar tentația era mai mare. S-au înțeles repede asupra "modului de livrare a mărfii".

- Și cu băiatul ăla...? i-a reamintit Valentin. Garantez eu pentru el, să știți. Îl cheamă Victor.

- Bine, am reținut. Cred că se face.

După cîteva zile, Victor era mutat în noul post. Iar Valentin adăuga astfel o nouă rotiță la delicatul mecanism pe care-și pusese în gînd să-l creeze.

7. Cele dintîi acțiuni de împotrivire

Prin 1983, cu nepăsarea și lipsa de logică ce stăteau la baza multora dintre deciziile "profund științifice" ale dictaturii, s-a luat măsura ca muncitorii care domiciliau în mediul rural să facă dovada că prestau muncă și la cooperativa agricolă de producție. În caz contrar, riscau să-și piardă locul de muncă din întreprindere. Acest mod de exploatare suplimentară a stîrnit vii proteste din partea oamenilor. Între cei care protestau se număra și Valentin Hurduc. Atît el, ca tipograf, cît și soția sa, muncitoare la întreprinderea de piese de radio, erau acum obligați să lucreze și pe ogoarele cooperativei agricole Otopeni. Curînd după anunțarea acestei măsuri, în comună s-a organizat o adunare, în cadrul căreia s-au adus la cunoștință planul de producție și obligațiile de muncă ce reveneau locuitorilor care lucrau în întreprinderi din București. Valentin s-a ridicat printre primii la cuvînt. Vorbea în numele numeroșilor cetățeni din Otopeni aflați în situația lui. A arătat că prevederile planului erau exagerate, impunînd oamenilor sarcini care le depășeau posibilitățile. După opt ore de muncă la întreprindere , după timpul consumat cu transportul, normele de muncă în cooperativă erau mult prea mari. A încercat să arunce lumina adevărului și asupra unei alte "inovații" a dictaturii, autoaprovizionarea pe plan local. De pildă, pentru a obține unele bunuri - materiale de construcții, aparate electrocasnice - locuitorii de la țară trebuiau să predea un număr de ouă, la prețul de achiziții, mult inferior celui curent. Ouăle erau apoi vîndute în magazine și oamenii ajungeau să le cumpere înapoi la un preț mai ridicat. Veneau apoi cu ele la magazinul din sat, și le predau

pentru a putea obține alte mărfuri. "Circuitul" produselor prevăzute în planul de achiziții devenise ceva obișnuit în viața locuitorilor de la sate. Procurarea multor mărfuri era condiționată de predarea în natură a produselor agroalimentare. Pe lîngă prețul integral în bani, se percepeau aceste produse; existau și normative (două ouă pentru o pereche de galoși, unul pentru un pachet de supă concentrată). Pentru petrol, butelii de aragaz, ciment, se percepeau găini, lînă, lapte, pe care oamenii erau nevoiți să le cumpere, la prețuri mult mai mari, atunci cînd nu aveau nici pentru propria lor gospodărie. În schimb statisticile înregistrau, spre uimirea tuturor, creșterea cantităților din produsele respective vîndute populației. De data asta statistica nu greșea; repetat de cîteva ori la rînd, circuitul vînzare - cumpărare sporea artificial totalul sumei cheltuite pentru un anumit produs. Faptul era bine cunoscut de toată lumea și Valentin n-a făcut decît să-l enunțe cu voce tare:

- Trimiteți marfa în oraș cu camionul și noi o cărăm înapoi cu sacoșele. Așa se înțelege la noi autoaprovizionarea. Unde este grija față de oamenii muncii, despre care se vorbește atîta?

Cuvintele sale, primite cu murmure de aprobare din partea oamenilor din sală, nu erau deloc pe placul celor aflați în prezidiul adunării. Reacția lor n-a întîrziat prea mult: un activist de partid a fost trimis la combinat să-l reclame pe Valentin ca pe un unul care se opunea politicii partidului în domeniul creșterii producției agricole.

- Sîntem de părere să i se desfacă contractul de muncă!

Contrariați de tonul imperios pe care-l folosea activistul, cei din combinat au luat apărarea lui Valentin:

- Ce știți dumneavoastră, tovarășe? Așa se desface un contract de muncă? Hurduc Valentin este un tipograf

foarte bun, de unde luăm altul în locul lui? În meseria asta, un om se formează în ani de zile...

Supărat la rîndul lui de acest refuz, activistul s-a adresat "mai sus". Chestiunea a ajuns la unul dintre directorii combinatului. Acesta l-a chemat pe Valentin în biroul său și la dojenit :

- Bine măi, tovarășe Hurduc, ce-ai făcut la ședință, acolo-n sat? Tocmai dumneata, om de nădejde, membru de partid, să comentezi negativ o hotărîre?

- Tovarășe director, n-am comentat negativ hotărîrea.

- Așa m-au informat cei din comună.

- Nu-i adevărat. Eu am criticat felul în care au de gînd s-o aplice. Cum să îndeplinim planul pe care l-au fixat dumnealor? Vor să furăm porumb de pe cîmp, ca să dăm recoltă mare? Nu le pasă că lucrăm în schimburi de noapte, că mai venim și duminica, habar n-au cît timp pierdem pe drum din sat pînă aici, de cînd s- au redus cursele de autobuz. Nu-i interesează. Planul și-atîta.

Directorul a învîrtit niște hîrtii de pe birou. Părea că nu știe ce hotărîre să ia. În cele din urmă a ridicat privirea:

- Eu știu? Poate că ai și dumneata dreptate. Ar trebui să se gîndească și ei mai bine cînd iau asemenea măsuri. Eu nu-ți reproșez nimic, pe-o parte chiar mă bucur că iei apărarea tipografilor noștri. Dar nici cu politica agrară nu ne jucăm... Știi ce? O să ne gîndim la niște măsuri care să vă ajute. În toiul campaniei agricole să primiți niște zile libere, pe care să le recuperați treptat mai tîrziu. Și ... n-o să vă mai chemăm duminica. Nici ore suplimentare n-o să mai faceți, cei care locuiți la țară.

După o vreme, un instructor de la sectorul de partid a venit la combinat să se intereseze de activitatea muncitorilor care aveau și obligații de îndeplinit în agricultură. De la direcție, cineva a venit să-l cheme pe Valentin.

- Hai să discuți cu cineva de la sector.

- Eu? În ce problemă?

- Tu ești specialistul nostru în agricultură. Cunoști situația muncitorilor care locuiesc la țară...

Valentin s-a prezentat îndată în biroul secretarului de partid al combinatului. Tovarășul de la sector a dat mîna cu el și l-a întrebat, avînd în față un carnețel deschis, despre realizările tipografilor în campania agricolă.

- Ce realizări să avem? a spus cu obidă Valentin. Oamenii noștri sînt păcăliți, își fac concediul lucrînd la cîmp, nu mai știu nici de duminică, și la sfîrșit nu primesc mai nimic. Recolta se duce la contractări, iar nouă ne spun că n-am îndeplinit planul.

Activistul de la sector a închis cu zgomot carnețelul și s-a adresat nemulțumit secretarului de partid:

- Dînsul nu prea înțelege politica agrară, ar trebui să-l mai instruiți. Luna viitoare se analizează la comitet contribuția muncitorilor la agricultură; ce pot eu să raportez? Trebuie să scoatem în evidență aspectele pozitive. Mai documentează-te, tovarășe Valentin. Peste trei zile vin din nou pe-aici, să stăm de vorbă. Pînă atunci, mai gîndește-te, revizuiește-ți atitudinea. Or să te ajute și tovarășii, a adăugat el cu ochii la secretarul de partid.

Ajutat sau nu, cert este că Valentin nu și-a revizuit atitudinea. La noua întîlnire cu instructorul a perseverat în protestul său, care exprima realitatea. O realitate pe care, însă, activiștii de partid n-aveau nici un interes s-o facă cunoscută "mai sus"...

În toamnă, după împărțirea recoltei, nemulțumirea celor din sat luase proporții. Partea ce le revenea din producția cooperativei era infimă față de cantitatea totală de cereale obținută prin munca lor. S-au iscat discuții, oficialitățile au încercat să explice că așa prevedea planul, că mai erau datorii de plătit la stațiunea de mecanizare a

agriculturii, că trebuia asigurat fondul de rezervă... În timp ce oamenii vedeau cu ochii lor că se apropia iarna și că nu vor avea cu ce să-și hrănească familiile.

- Ajunsesem la capătul răbdării, spune Valentin. Mi-am dat seama că tot ce făcusem pînă atunci nu ajuta la nimic. Memorii, proteste prin ședințe, discuții cu șefii din comună - totul era zadarnic. Atunci m-am supărat și mi-am zis că trebuie să fac ceva ca să mă răcoresc...

Și l-a luat ca ajutor pe prietenul din copilărie, Gheorghe Marian, vecin cu el în Otopeni. L-a rugat să facă rost de niște vopsea neagră și într-o noapte s-au apucat să scrie lozinci de protest pe casa primăriței din comună și pe gardul cooperativei agricole. Dimineața, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, au plecat amîndoi la lucru, în văzul tuturor, la ora obișnuită. Lăsînd în urmă satul care vuia de zvonuri. Șeful postului de miliție a chemat procuratura. Au început cercetări, mai ales printre cei care avuseseră unele conflicte cu primăria, s-au făcut fotografii ale lozincilor de pe ziduri, înainte ca milițienii să se apuce să le șteargă. Cercetările au rămas fără rezultat...

Încurajați de acest prim succes, cei doi au hotărît să repete "operațiunea". De astă dată, au ales ca țintă zona industrială din nordul Bucureștiului. Riscul era, desigur, mai mare. Străzile erau luminate, patrule de noapte circulau încoace și-ncolo... Dar gîndul primejdiei nu i-a oprit din drum. De-a lungul unui întreg traseu, pe unde mii de oameni treceau zilnic spre locurile lor de muncă, se putea citi: **Jos Ceaușescul Vrem pîine! Vrem dreptate! Jos dictatura!** Erau scrise cu smoală dizolvată în motorină, o combinație rezistentă, care se ștergea foarte greu.

În noaptea aceea, au trecut prin mari emoții. Milițienii văzuseră undeva o inscripție și au dat alarma. Mașini negre

au început să umble încet printre blocuri; ici și colo licăreau lanternele patrulelor. Și-au dat seama de primejdie și s-au ascuns pe o stradă lăturalnică. Pe lîngă ei a trecut un tînăr cu bicicleta; nu departe de ascunzătoarea lor, tînărul a fost oprit de o patrulă și legitimat. Valentin și prietenul lui s-au refugiat în păduricea din marginea cartierului. Acum se temeau ca milițienii să nu înconjoare pădurea. Mergeau orbește, prin întuneric Gheorghe Marian s-a speriat socotind că nu mai au scăpare de acolo. Valentin l-a liniștit cum a putut, spunîndu-i că cunoaște el un luminiș înconjurat de tufe dese unde nici ziua nu i-ar putea dibui nimeni, darămite noaptea, la lumina lanternelor!

Au scăpat cu bine din această întîmplare. Gheorghe Marian, după ce i-a trecut prima spaimă, a început să-și întrebe prietenul cînd mai pune la cale o acțiune.

- Ajunge cu asta, a fost răspunsul. Mă gîndesc la ceva mai tare acum. Ei, dac-aș avea cine să mă ajute...

- Sînt și eu pe-aici, a replicat Marian. Despre ce e vorba?

- O să-ți spun altă dată. Nu te teme, n-o să te las pe dinafară!

8. "*Organizaţie? Poate e cam mult spus...*"

De la primele încercări de împotrivire, Valentin Hurduc și-a dat seama că pentru o acțiune de genul celei pe care se hotărîse s-o inițieze nu putea face mare lucru de unul singur. În timp, înaintînd pas cu pas către țelul său, și-a adunat în jur cîțiva oameni în care avea încredere absolută. L-am întrebat după ce criterii îi recruta pe cei care urmau să facă parte din organizația lui.

- Organizație? Poate e cam mult spus, a replicat el. N-a fost, și nici nu cred că putea să fie o organizație cu statut, cu ședințe, cu sarcini bine definite. Nu m-am gîndit la o structură organizatorică propriu zisă. Ce-mi trebuia mie erau niște oameni cinstiți, hotărîți și îndemînatici, care să mă ajute cînd aveam nevoie. Unul să conducă mașina, altul să ascundă materialele, altul să-i țină pe curioși la distanță cînd aveam ceva de lucru în tipografie. În multe cazuri m-am apropiat de cîte cineva fără să știu dinainte cum urma să-l folosesc. Important era să știu că mă bazez pe el. De aceea îmi alegeam cu grijă colaboratorii. Mai întîi îi studiam cu discreție, să aflu dacă gîndesc la fel ca mine. Pe urmă îi supuneam unor încercări, ca să mă conving dacă sînt curajoși și hotărîți să meargă pînă la capăt. Îmi dădeam seama de riscuri; aici nu încăpeau șovăieli și jumătăți de măsură...

În ce constau aceste încercări? Mai întîi, îi identifica pe cei care-și exprimau adversitatea față de dictatură și păreau înclinați să i se împotrivească într-un fel sau altul. Îi supunea unor probe, fără ca ei să-și dea seama de aceasta. Le încredința secrete mărunte, ca să le pună la

încercare discreția. Pe urmă le propunea să participe la o ispravă oarecare - la furat paie de pe cîmp, de pildă. Era un "sport" la care se dedau uneori bieții oameni, care munceau un an de zile pe ogoarele cooperativei și toamna se trezeau cu hambarul gol.

- Așa m-a încercat și pe mine, mărturisește tipograful Marcel Cuciuc. Eram colegi de atelier. De multe ori stăteam de vorbă, aflam tot mai multe unul despre celălalt. Eu locuiam în oraș, la bloc, de aceea m-am mirat într-o zi cînd Valentin m-a întrebat: "Măi, tu ai crescut la țară, ai fost vreodată la furat?". "Cum la furat! Eu îs om cinstit, n-am băgat niciodată mîna cuiva în buzunar". "Dar așa, la pepeni, pe cîmp?". "Ei, asta nu se cheamă furat... Dar de ce mă-ntrebi?". "Uite, am nevoie de niște lemne de la pădure. Rația pe care ne-o dau ei nu ne-ajunge nici pîn-la Crăciun..."

S-au dus, într-adevăr, la lemne, dar Valentin aranjase cu paznicul să-i "surprindă". Prietenul său n-a dat bir cu fugiții, a rezistat încercării. Trecuse examenul și a devenit un membru al echipei...

Uneori mai erau și eșecuri. Nu toți cei "vizați" se dovedeau pînă la urmă oamenii potriviți pentru această acțiune.

Pe un prieten din sat l-a rugat să-l ajute într-o treabă riscantă: să sustragă niște fîn din căpițele proaspăt adunate pe cîmp. Valentin l-a lăsat de pază și a plecat singur; s-a întors mai tîrziu, echipat cu o șapcă de milițian de-a fratelui său. Amicul, pe întuneric, nu și-a dat seama de păcăleală; a crezut că e într-adevăr un milițian și a luat-o la fugă. Valentin l-a șters de pe listă. Altul, într-o împrejurare asemănătoare, a adormit în postul de pază; a fost și el eliminat. Iar un altul, tocmai cînd trecuse toate încercările și Valentin avea de gînd să-l pună la curent cu intențiile lui, s-a dovedit a fi egoist, apucător, încercînd să

tragă din orice situație un profit oarecare. L-a abandonat îndată: numai de profit nu putea fi vorba în ceea ce vroia el să întreprindă...

Pînă la urmă s-au ales cu vreo zece inși, oameni unul și unul. Să nu ne închipuim că Valentin și-a format întîi echipa și apoi a trecut la fapte; "recrutarea" s-a desfășurat în timp, chiar și după ce începuse tipărirea manifestelor; unii dintre prietenii săi au fost puși în situația să acționeze fără să cunoască exact scopul și adevăratele proporții ale acțiunii; doi dintre ei, deși erau colegi de muncă și buni prieteni, n-au știut unul despre altul că fac parte din "echipa" lui Valentin. Fiecare știa lucruri disparate, care-l priveau direct; niciodată nu se întîlneau mai mulți la o acțiune; nu cunoșteau adrese, ascunzători, surse de unde se procurau materialele; Valentin adoptase, aproape instinctiv, un șir de reguli pe care le respecta cu strășnicie. Această conspirativitate a fost principala pavăză împotriva riscului de a fi descoperit.

Cine au fost "colaboratorii" lui? Îi vom prezenta mai întîi, în scurte cuvinte, pe fiecare, urmînd să-i regăsim pe parcurs, în desfășurarea diferitelor episoade ale povestirii noastre.

Gheorghe Marian, vecinul lui de casă, lucra ca lăcătuș la un institut de cercetări pentru mașini agricole din apropierea satului. Un tînăr curajos și întreprinzător, cu multă fantezie. L-a ajutat pe Valentin în mai multe rînduri, în acțiuni cum au fost scrierea de lozinci pe ziduri, despre care am vorbit, sau incendierea "arcului de triumf" de la Expoziția economiei naționale. După ce a reușit să improvizeze tipografia, Valentin ascundea la Marian în casă o mare parte din materiale; cînd avea de gînd să lucreze, îi era foarte ușor, la adăpostul nopții, să le treacă peste gard.

- Mă feream de părinții mei, povestește Gheorghe Marian. Ei cam bănuiau că Valentin se ocupă cu lucruri "ciudate" și se temeau că, fiind prieten cu el, aș putea să intru în vreo încurcătură. Odată, după tipărirea unui număr al "Lunetei", Valentin a venit alarmat la mine și mi-a dat o sacoșă s-o îngrop în grădină. Taică-meu e un om gospodar, care robotește de dimineață și pînă seara; mi-a fost teamă să nu dea peste ascunzătoare. Atunci am găsit un loc mai potrivit, unde știam că nu are obiceiul să umble. Nu mă temeam că-l divulgă pe Valentin, dar cred că mi-ar fi interzis să mai fiu prieten cu el. Părinții au și ei vederile lor...

Zincograful Dan Nicolae era un om mai domol, mai așezat, nu se aventura înainte de a gîndi temeinic, de aceea Valentin se sfătuia cu el înainte de a porni la o nouă acțiune. După cum declară Valentin ziariștilor, Dan Nicolae era un fel de "eminență cenușie" a grupului. El l-a ajutat să construiască unele piese pentru mașina de tipărit și tot el a finisat clișeul zincografic pentru titlul "Lunetei". Cînd au pregătit împreună incendiul de pe soclul statuii lui Lenin, Dan Nicolae s-a dovedit atît de prevăzător, încît a adus cu el mănuși de cauciuc și clește izolat, ca să poată întrerupe, fără primejdie, lumina de pe stîlpii din apropiere.

Subinginerul Mihai Stan, camarad de armată a lui Valentin, deși locuia la Turnu Severin, venea des în București și l-a ajutat la proiectarea mașinii de tipărit, mai apoi, a participat la răspîndirea manifestelor prin poștă.

Mihai Cuciureanu, alt tipograf, prieten încă din școală, locuia la bloc în cartierul Aviației și-l ajuta în primul rînd prin faptul că la el acasă era "baza de plecare" pentru răspîndirea manifestelor: acolo se depozitau o parte din materiale și se pregăteau aparatele pentru "lansare".

- Ne cunoșteam de pe cînd eram ucenici, povestește Mihai Cuciureanu. Am lucrat ani de zile cot la cot, în același

atelier, eram buni prieteni, ne împărtășeam unul altuia toate necazurile și bucuriile. După greva muncitorilor de la Brașov, din 1987, Valentin mi-a spus hotărît: "trebuie să facem ceva!" I-am dat dreptate și l-am asigurat că sînt alături de el. Cînd mi-a propus să țin manifestele la mine în casă, n-am ezitat nici o clipă...

Maistrul zețar Eugen Suciu, brigadier în atelierul de zețărie, îl ajuta să facă rost de litere tipografice și-i îndepărta pe ceilalți cînd Valentin culegea un text "particular". Alteori, în caz de alertă, ascundea în sertarul lui cîte-un pachețel cu litere; fiind președinte de sindicat, era în afara oricăror bănuieli.

Marcel Ungureanu, unul dintre veteranii tipografiei, se trăgea dintr-o familie cu veche tradiție muncitorească. Tatăl său, strungar, membru al Partidului Social Democrat Independent, fusese condamnat la închisoare pentru convingerile sale politice. De la el știa Marcel Ungureanu că prudența e mama înțelepciunii; nu-și îngăduia nici o neglijență în ceea ce întreprindea. Și tocmai de aceea era prețuit de către colegii lui. Valentin îl cooptase aproape pe neștiute, și n-a greșit: "Nea Marcel" avea dibăcia lui să distragă atenția oamenilor, prin discuții vesele, atunci cînd Valentin avea de cules vreun text pentru manifeste. Se apropiase de el mai ales după ce-l auzise discutînd cu tipografii despre sistematizarea satelor. Fără a lăsa impresia că dezaprobă această idee aberantă a dictatorului, Marcel Ungureanu făcuse un calcul simplu :

- Dacă cinci mii de țărani se mută la bloc și nu mai au posibilitatea să crească fiecare cîte un porc, vom avea cinci mii de porci mai puțin, și țăranii vor sta la coadă la carne...

Valentin și-a dat seama că are de-a face cu un om cinstit, cu judecată sănătoasă, care nu se sfiește să spună ce gîndește. Deci nu trebuie să se ferească de el.

Pascu Marin, consătean și prieten din copilărie cu Valentin, șofer la autobaza Radio - Televiziunii, făcea adeseori parte din "alaiul" de mașini cu ziariști și operatori t.v. care-l însoțeau pe dictator în vizitele prin București și prin țară.

- Am văzut multe în cei unsprezece ani cît am lucrat acolo, povestește Marin Pascu. Lucram pe o mașină decapotabilă pe care era instalată o cameră de televiziune. Mergeam deobicei în fața mașinii deschise în care dictatorul și savanta primeau "omagiul" mulțimii scoase cu sila pe străzi sau pe șosele ca să-i aplaude. Cel mai greu a fost cînd, de teama vreunui "omagiu" nedorit, cei doi tirani au început să călătorească avînd pe scările mașinii agenți din garda personală. În timpul filmării vizitelor, operatorii îmi cereau să fac adevărate acrobații la volan, ca să nu prindă în cadru acești agenți. La ziare era mai ușor, fotografiile se retușau și oamenii aceia , prezenți peste tot, erau "scoși" din poză ca și cînd n-ar fi existat: pe peliculă era însă altceva. Nu mai vorbesc de deplasările în care, de la un oraș la altul, dictatorului îi venea idea să folosească elicopterul. Trebuia să gonim nebunește ca să ajungem, pe șosea, în același timp cu el. Am văzut și am auzit multe în acest timp. De fiecare dată îi povesteam lui Valentin realitatea, și nu imaginile "sărbătorești" care se transmiteau la televizor. La început n-am știut de ce-mi pune întrebări; apoi,cînd am văzut "Luneta", am înțeles...

L-am rugat să ne dea un exemplu despre realitatea care contrazicea "imaginile sărbătorești".

- Exemple sînt destule. Unul însă mi-a rămas întipărit în minte. Ajunseserăm într-un județ și, ca de obicei, se pregătise un mare miting pe stadion. De curiozitate, m-am dus la carul de reportaj unde se înregistrau imagini pentru telejurnal. M-am așezat în fața unui monitor. Înainte de începerea mitingului, l-am auzit pe Ceaușescu întrebîndu-l

pe primul-secretar: "Cum stați cu recolta?". "Destul de slab, tovarășe secretar general. În medie, două mii opt sute de kilograme la hectar". "Nu se poate. E prea puțin. Spune patru mii". Cam așa se obțineau "recoltele record " cu care se lăuda dictatorul...

Deși a avut un rol mai modest, trebuie s-o amintim și pe Anișoara, sora lui Gheorghe Marian. O tînără fată înaltă, slăbuță și nu prea vorbăreață. Știa, ca și fratele ei, de materialele ascunse de Valentin în casa lor. Ținea topuri de hîrtie pentru manifeste în lada de la studio, printre perne. În preajma ultimului congres al partidului, Valentin i-a dat o misiune precisă: să cumpere de la magazinul din sat cîțiva metri de material subțire, pe care avea de gînd să scrie o lozincă; lozinca urma să fie arborată, chiar în ziua congresului, pe latura dinspre oraș a podului Băneasa, acolo unde se lăfăia omniprezenta inscripție, cu litere uriașe: "Trăiască... în frunte cu ...". Împrejurările n-au mai îngăduit îndeplinirea acestui plan.

Am lăsat-o la urmă pe Viorica Hurduc, soția lui Valentin. În mica organizație, ea avea rolul de a-l ajuta la redactarea textelor și la efectuarea corecturilor. Dar oare numai atît? Împărțind cu soțul primejdiile acțiunilor, ea i-a oferit și un puternic sprijin moral. Să ne gîndim numai la riscul pe care și-l asuma conștient această femeie micuță, slabă, cu siluetă de adolescentă, mamă a patru copii, dintre care unul abia învățase să meargă. Ce s-ar fi ales de acești copii dacă tatăl lor era descoperit și închis? În inima ei s-a dat tot timpul o luptă surdă, între sentimentul matern și un alt sentiment, mai nedeslușit, dar la fel de puternic, al datoriei față de semenii ei.

- Am fost fată săracă, povestește ea. Am venit aici tocmai din nordul țării, din Bucovina, cu speranțele pe care fiecare tînăr le nutrește cînd pornește în viață. M-am căsătorit. La început am dus-o destul de bine. Dar după

ce s-a născut primul copil, au început greutățile. Nu găseam lapte, unt, ciocolată. Nu găseam hăinuțe, și mai apoi, cînd copiii au mai crescut, caiete de școală. Odată unul a făcut febră mare în miez de noapte. Am alergat la un vecin și-am dat telefon la Salvare. Mi-au răspuns că nu pot veni, n-au benzină. Te apuca disperarea, ce mai! Alor mei, în Bucovina, le scriam scrisori vesele, pline de optimism. Știam că și ei o duc greu, nu voiam să-i necăjesc. Mă duceam, vara, cu copiii în concediu și-i găseam tot mai amărîți, mai nemulțumiți... Cînd am aflat de acțiunile lui Valentin, m-am speriat. Dar el mi-a explicat de ce face toate astea, și i-am dat dreptate. Mai mult, am căutat să-l ajut. Știam că înfruntă primejdii, că poate fi prins și arestat. Totuși n-am încercat să- l opresc. Poate că lupta lui și a altora va reuși să aducă o schimbare, așa mă gîndeam. Am luptat și eu, în felul meu, alături de el. Pentru copiii noștri...

Aceștia erau frații de suferință și de luptă ai lui Valentin Hurduc. Nu o organizație mare, mai degrabă o mînă de oameni, pe care-i uneau deopotrivă curajul și revolta. Fiecare dintre ei a avut rolul său, mai important sau mai modest. După cum am mai spus, nu s-au reunit niciodată cu toții, nu comunicau între ei și nici nu bănuiau dimensiunile "organizației". Mai degrabă, din discuțiile cu ei reiese altceva: fiecare socotea că-l ajută pe Valentin într-un anume moment; n-au avut conștiința că aparțin unei echipe cu reguli și scopuri precise. Pare bizar, dar aceasta este una dintre explicațiile rezistenței în timp a organizației; nici unul dintre colegii săi n-a desconspirat nici un amănunt, iar "Luneta" a apărut doi ani de-a rîndul, cu o anumită regularitate, fără ca vreodată organele de represiune să fi avut vreun indiciu despre autorul ei.

9. *Interludiu în 1987: două incendii inexplicabile*

În 1987, cîteva incendii, modeste ca proporții dar cu semnificații ample, au zguduit conștiința bucureștenilor. Unul a mistuit într-o dimineață "arcul triumfal" instalat la intrarea în parcul Expoziției economiei naționale. "Arcul" își are povestea lui pe care ne simțim datori s-o restituim cititorilor.

De-a lungul anilor devenise tot mai evidentă aversiunea patologică a lui Ceaușescu față de monumentele trecutului. A acelui trecut pe care propaganda nu izbutise să-l lege într-un fel sau altul de biografia "marelui fiu". Nu e greu să explicăm faptul că dictatorul era ahtiat după improvizații istorice care să-i eternizeze numele, chiar cu prețul unor falsuri bătătoare la ochi. Și fiindcă nu existau date, apăreau formule vagi de tipul "încă din fragedă tinerețe"... Pentru istoria recentă era mult mai simplu. O armată de fotoreporteri și cameramani îl întovărășeau pretutindeni, înregistrînd pas cu pas evenimente mai mari și mai mărunte care să dovedească ubicuitatea "conducătorului". Într-o vizită de lucru într-un județ, unde fete chipeșe aruncau sub roțile mașinii o ploaie de flori; coborînd din elicopter pe un stadion municipal, întîmpinat de o gardă de onoare ca și cum venea de peste mări și țări; în fața machetei unui cartier nou, dînd indicații cu ajutorul unei baghete; la bordul unui vaporaș alb și elegant, escortat de vedete torpiloare, inaugurînd Canalul Dunăre-Marea Neagră; vorbind studenților; vorbind constructorilor; vorbind femeilor; vorbind ofițerilor; vorbind sportivilor; vorbind...

Drumul Transfăgărășan, construit cu multă sudoare și jertfe de muncitori și soldați rămași anonimi, îi purta numele; la temelia "Casei poporului" s-a îngropat un hrisov care atesta, cu o grafie fals-arhaică, faptul că el și cu consoarta turnaseră aici cea dintîi scafă de beton; "operele" lui, legate în roșu, se lăfăiau în toate librăriile și bibliotecile; presa de partid îl proclama cu orice prilej "un om pentru istorie".

Dar asta nu putea concura marile valori istorice acumulate de-a lungul veacurilor; disproporția era prea mare! O soluție s-a găsit: ascunderea vechilor biserici și mînăstiri sub termenul neutru, dacă nu peiorativ, de "monumente de artă feudală". Dar nu era destul. Indiferent de denumirea din ghidurile turistice, străbunele ctitorii rămîneau la locul lor. Și atunci, sub masca sistematizării, dictatorul a trecut la distrugerea lor. Biserici, statui, case memoriale au căzut pradă fioroasei campanii de înnoire urbanistică. Zadarnice au fost protestele publicate în presă cînd se pregătea demolarea casei lui Nicolae Iorga. Clădirea a căzut sub loviturile tîrnăcoapelor. Proteste s-au făcut auzite și cînd s-a proiectat demolarea celebrei mănăstiri Văcărești, lăcaș cu vechi tradiții istorice, care cuprindea în incinta sa o celebră biserică, terminată în 1722, cu stîlpi interiori de piatră sculptată cu o deosebită finețe. Din păcate, minunata dantelărie în granit mai poate fi acum admirată doar în fotografii. O reacție deosebită a stîrnit proiectul de demolare a Spitalului Brîncovenesc, un așezămînt construit în deceniul al patrulea al secolului trecut în chiar inima Bucureștiului istoric, la poalele Dealului Patriarhiei. Protestele au fost atît de puternice, încît propaganda ceaușistă s-a văzut nevoită să tocmească un "specialist" care să demonstreze, în paginile unei reviste, că obiectivul nu avea nici o valoare istorică și,

pe deasupra, nu mai prezenta siguranță datorită vechimii lui.

Contradicția din demonstrație era lesne de observat. Cum să nu prezinte valoare istorică o construcție veche de un secol și jumătate? Cît despre trăinicia ei, și-au spus cuvîntul adevărații specialiști. Un inginer care participase la lucrările de demolare a spitalului a ridicat pe ascuns o grindă din construcția clădirii și a supus-o unor teste de rezistență. Rezultatul, pe care țara l-a aflat după decembrie 1989, într-un interviu luat inginerului de un reporter de la televiziune, a fost cel firesc: construcția nu dădea nici pe departe semne de oboseală; ea mai putea rămîne mulți ani în rîndul vechilor edificii ale Bucureștiului. Vom mai consemna un gest de dispreț la adresa tradițiilor istorice de care Ceaușescu făcea atîta caz în discursurile lui patriotarde: Monumentul pompierilor, ridicat în anul 1900 pe locul luptei cu trupele otomane la 13 septembrie 1848, a dispărut din Dealul Spirii, locul unde se desfășurase lupta, fiindcă se afla în zona "centrului civic". Din fericire, frumosul grup statuar a fost păstrat și, în septembrie 1990, reinstalat nu departe de amplasamentul inițial. Este unul dintre puținele episoade cu sfîrșit fericit ale tristei istorii a modernizării Bucureștiului...

Uneori, cînd distrugerea unui monument nu era posibilă, dictatorul recurgea la alte stratageme. Luase obiceiul să viziteze săptămînal șantierele de construcții și să dea indicații peste indicații arhitecților. Așa s-a ajuns la soluția "ascunderii" unor biserici, prin mutarea lor, cu cheltuieli uriașe, desigur, la cîteva zeci de metri depărtare de arterele principale și "acoperirea" lor cu zidurile uniforme ale "noilor ctitorii". O celebră bijuterie arhitectonică, biserica Domnița Bălașa, aflată în vecinătatea Bulevardului Victoria Socialismului, a fost astfel înăbușită într-un careu de blocuri înalte. Biserica

Olari, construită acum aproape 300 de ani, monument istoric situat într-un vechi cartier al orașului, a fost "transplantată" și înghesuită între blocurile nou construite de pe Calea Moșilor. La fel s-a procedat și cu biserica de pe strada Știrbei Vodă, situată prea aproape de o altă ctitorie ciclopică...

Au fost însă cazuri în care dictatorul dispunea să se construiască o "replică" spre a diminua importanța unui monument. Arcul de Triumf din București a fost ridicat în perioada interbelică pentru a celebra vitejia ostașilor români în războiul pentru reîntregirea țării, în anii 1916-1919. El evocă și alt moment al istoriei noastre: pe aici au trecut, în vara lui 1945, trupele române întoarse de pe front, după victoria asupra Germaniei fasciste. Două evenimente pe care nici cei mai abili mercenari ai condeiului n-au reușit să le lege în vreun fel de "biografia exemplară"...

Și atunci s-a conceput o replică a monumentului, un...concurent!

Așa s-a născut poarta triumfală de la intrarea complexului expozițional. O construcție, un soi de butaforie în aer liber, care prin forma ei amintea foarte bine adevăratul Arc de Triumf înălțat pe Șoseaua Kisseleff, în partea de nord a Bucureștiului. Poarta "epocii", ridicată în grabă pe un schelet din fier și din grinzi de lemn, acoperit cu plăci de placaj ornate în fel și chip, zgîria privirea în spațiul larg care deschidea perspectiva către pavilioanele de expoziție. Construcția provizorie pentru o ediție a Tîrgului Internațional București, arcul n-a mai fost demontat după închiderea tîrgului, ci a rămas locului ca o reclamă stridentă a "epocii" de mincinoasă strălucire, tot mai intens cîntată pe măsură ce starea economică a țării și traiul de toate zilele al oamenilor se preschimbau într-un coșmar.

Valentin i-a pus gînd rău obraznicei construcții.

Trecea în fiecare zi prin preajma ei și i-a venit ideea să dea un semn de existență a micii lui organizații, incendiind falsul arc de triumf. A început să studieze metodic, cu minuțiozitatea și precauția care-i caracteriza toate acțiunile. Mai întîi trebuia să stabilească ora potrivită, cînd în zonă trecea un număr mare de oameni, atît tipografii de la combinat, cît și muncitorii care se îndreptau spre întreprinderile de la Băneasa ori navetiștii care se deplasau cu mașina pe șoseaua București-Ploiești. Urmărind zile de-a rîndul, la ore apropiate ale dimineții, fluxul oamenilor și vehiculelor care treceau prin marea intersecție de la capătul Șoselei Kisseleff, a găsit că în jurul orei 5.30 este momentul cel mai potrivit, fiindcă la combinatul poligrafic schimbul intra la ora 6, iar în același interval de timp alte mii de oameni porneau spre locurile lor de muncă din zona de nord a Capitalei. Al doilea obiect de studiu a fost programul agenților de circulație și al celorlalți milițieni din zonă. De pe la ora 5, ei începeau să se retragă spre circumscripția lor sau la hotelul "Flora" din spatele combinatului. Așadar nu erau șanse să fie reperat de vreo patrulă. Mai rămînea un amănunt de pus la punct: studierea apropiată a arcului, pentru a-i găsi punctul slab.

Într-o seară cețoasă s-a apropiat de falsul monument și a încercat să intre, dar ușa era bătută în cuie. A revenit în seara următoare, înarmat cu sculele necesare, și a reușit să desfacă ușa. La lumina lanternei, piciorul arcului se prezenta în interior ca o încăpere de formă pătrată, cu latura de șapte-opt metri; pe dinăuntru se vedeau schelăriile de metal și grinzile de lemn care susțineau îmbrăcămintea de placaj. O scară înaltă, aproape verticală, ducea la partea superioară. Pe jos zăceau ziare vechi și tot felul de resturi, dovedind că interiorul construcției nu era nici îngrijit și nici măcar vizitat prea des. Asta i-a dat

curaj. A început să pună la punct detaliile. Mai întîi combustibilul-feștile îmbibate cu motorină, un bidon cu benzină pentru inițierea focului și, desigur, fitilul. De unde fitil? A făcut mai multe încercări, pentru găsirea unui sistem de aprindere eficace și sigur, care să funcționeze fără greș dar să- i dea timp să se depărteze. A găsit, în cele din urmă, formula: țigările. Întocmai așa, țigări americane superlong, devenite celebre prin faptul că ard singure pînă la capăt, chiar dacă fumătorul nu trage din ele. Ceea ce nu se prea întîmpla cu țigările indigene, a căror calitate scăzuse simțitor în ultimul timp. Apăruse și o glumă: "Dați-mi o țigară Carpați și o duzină de chibrituri", aluzie la țigările care se stingeau și deopotrivă la chibriturile care nu se prea aprindeau... Dar asta-i altă poveste. Așadar, la capătul dinspre filtru al țigării se afla o încărcătură din gămălii de chibrit, care produceau flacăra menită să aprindă șomoioagele de bumbac îmbibate cu benzină. Pentru mai multă siguranță, prevăzuse două "fitile", care să funcționeze independent; chiar dacă prin absurd unul din ele s-ar fi stins, celălalt urma să-și îndeplinească misiunea pînă la capăt. După cîteva experimentări, a stabilit că timpul de ardere a unei jumătăți de țigară îi este suficient ca să se depărteze la cîteva sute de metri, astfel încît izbucnirea focului să nu-l surprindă în apropierea obiectivului.

Detaliile operației au fost, desigur, mai multe decît am putut noi să le înfățișăm aici. Mai trebuie să adăugăm că pregătirile, la care lua parte același curajos și îndemînatic Gheorghe Marian, prevedeau în amănunțime deplasarea în zonă, depozitarea materialelor și părăsirea locului în deplină siguranță...

Și... la fapte! A ales pentru isprava sa data de 10 aprilie 1987, într-o zi de vineri. De ce vineri? Observase că vinerea

era un fel de pauză pentru milițieni, care aveau în față sîmbăta și duminica, zile "pline" în activitatea lor.

Așadar într-o vineri, înainte de revărsatul zorilor, autoturismul lui Valentin, avînd la volan pe Gheorghe Marian, s-a apropiat de zona dintre fîntîna Miorița și rondul din fața combinatului poligrafic. Mașina s-a oprit atît cît să coboare pasagerul; Marian trebuia să facă un ocol larg prin cartierul învecinat, Pajura, cu viteză constantă, să nu oprească nicăieri și să nu treacă de două ori prin același loc, pentru a nu fi suspectat. El urma să ajungă pe strada din spatele combinatului exact după scurgerea timpului pe care Valentin îl calculase: cincisprezece minute. Momentul coincidea cu plecarea milițienilor spre circă, după terminarea serviciului de noapte.

Valentin a coborît și a pornit spre obiectivul său. Nu era nimeni pe stradă la ora aceea dinaintea zorilor. Ușa, desfăcută de cu seară, abia se ținea în cuiele prinse acum numai de formă. Înarmat cu materialele sale, tînărul a intrat în compartimentul format de un picior al arcului, a risipit benzina pe pereți, a înșirat cîrpele îmbibate cu motorină la distanță, pentru ca benzina să nu ia foc prea repede, și... a aprins țigările. Apoi a plecat în grabă, de astă dată în direcția opusă celei din care venise. Pe această șosea pustie, care mărginea parcul expoziției, nu erau șanse să fie văzut. A traversat și și-a continuat drumul, a depășit clădirea uriașă a combinatului și a ajuns, în sfîrșit, pe strada din spatele ei, fără să fi întîlnit pe cineva. În minutul fixat, a auzit "Dacia" lui venind din urmă. O cunoștea după zgomotul caracteristic al eșapamentului. S-a urcat și mașina a demarat fără întîrziere. Cînd au ajuns la intersecția cu bulevardul Poligrafiei, au văzut o limbă de foc înălțîndu-se deasupra copacilor.

-Îmi cam tremurau mîinile pe volan, își amintește Gheorghe Marian. Cred că și Valentin și-a dat seama de

asta, fiindcă, după ce am mai parcurs cîteva sute de metri spre şoseaua de centură, mi-a spus să opresc. Am coborît amîndoi şi am ridicat capota ca să dăm impresia trecătorilor că avem o defecţiune la motor. Cîteva minute am privit în linişte flăcările uriaşe care se ridicau spre cer. Valentin n-a spus nici un cuvînt. S-a apropiat de mine şi m-a strîns de umăr. În clipa aceea m-am simţit foarte mîndru...

Îşi pregătiseră amîndoi alibiuri pentru acestă împrejurare. Gheorghe Marian s-a dus direct la serviciu, unde a ajuns la ora obişnuită.

La rîndul său, Valentin s-a urcat la volan şi s-a întors în sat. În ziua aceea era învoit de la lucru. Trebuia să încarce şi să aducă o remorcă cu gunoi de grajd pentru serele combinatului. Amintim că între măsurile născocite în ultimii ani, pentru compensarea, măcar parţială, a lipsei de produse, dictatorul ordonase ca fiecare întreprindere, şcoală, bloc, să-şi organizeze sere şi grădini de zarzavat; se puteau vedea răzoare de ceapă şi pătrunjel în curtea unei uzine, în spaţiul de joacă pentru copii dintre blocuri, în mijlocul unei cazărmi...

Pe cînd Valentin încărca voios remorca cu îngrăşăminte, unul dintre consătenii lui s-a apropiat şi i-a şoptit privind cu prudenţă în jur:

-Ştii că au dat foc "arcului de triumf" de la expoziţie?

-Cum naiba? s-a mirat Valentin. Cine să-i dea foc?

-Ştiu eu? vreun om curajos, a replicat celălalt zîmbind cu înţeles.

Mai tîrziu, s-a apropiat de doi ingineri care discutau cu însufleţire; şi-a dat seama că subiectul era tot incendiul de la expoziţie. Dar la apariţia lui au schimbat vorba: oamenii se cam fereau de el, ştiind că are doi fraţi subofiţeri în Ministerul de Interne. De altfel, unul dintre fraţi, cînd au discutat despre acest eveniment, i s-a destăinuit:

-Nu pricep deloc ce-a fost cu incendiul. La unitate ni s-a spus că e vorba de un scurtcircuit. Dar după cîte știu eu, construcția aceea n-avea instalație electrică...

Un scurt răstimp, scheletul de fier calcinat al curioasei construcții a mai rămas în picioare, păzit cu străşnicie de oamenii miliției care îndepărtau curioșii. S-au făcut cercetări minuțioase, dar fără rezultat: ce urme să găsești după arderea completă a unei construcții de placaj? Incendierea arcului a avut un mare răsunet în opinia publică. Mii și mii de oameni, trecînd prin preajma lui, l-au văzut arzînd sau i-au privit rămășițele și au tras concluzia că există și forțe care se împotriveau dictaturii. Unii au pus în legătură acest incendiu cu demolarea bisericii Sfînta Vineri din București, demolare care, săvîrșită tot într-o zi de vineri, stîrnise multă vîlvă și multe proteste. Se spunea că muncitorii constructori refuzaseră să lucreze la demolare și în cele din urmă se făcuse apel la echipe speciale de deținuți.

Un răsunet anume va fi avut incendiul și asupra "conducerii de partid și de stat". Ar fi fost destul de simplu ca la o poruncă a "celui mai iubit..." o armată de constructori să refacă peste noapte trufașul însemn al strălucirii false, false ca tot ce clamau ziarele și televiziunea din ultimii ani, poate cei mai crînceni, ai dictaturii comuniste. Dar această poruncă n-a mai fost rostită. Rămășițele arcului de mucava au fost rapid evacuate, iar amintirea lui a dispărut curînd din memoria bucureștenilor.

Încurajat de acest succes, Valentin s-a hotărît să continue. Un incendiu spectaculos, socotea el, are darul să înfierbînte imaginația oamenilor, să le ridice moralul. A proiectat o nouă acțiune, înainte de conferința națională a partidului din 1987. În acel răstimp, o nouă toană a dictatorului îi umpluse pe bucureșteni de îngrijorare: pasiunea pentru statui. Ceaușescu ceruse să se

proiecteze un monument mare, cu multe personaje, care să domine o intersecție importantă a capitalei. Una dintre variante avea în vedere intrarea dispre nord-est a Bucureștiului, și anume piața din fața magazinului "Bucur Obor". O piață foarte largă, aproape circulară, cu pasaj subteran, străjuită de blocuri enorme; strada fusese modernizată, cu mai multe benzi de circulație, plus linii de tramvai. Odată ales locul, la porunca dictatorului, în mijlocul pieții s-a construit în grabă un mare soclu rotund unde avea să se instaleze "macheta" monumentului.

Devenise celebră incapacitatea "marelui constructor" de a înțelege un proiect prezentat pe planșă sub înfățișarea de machetă la scară redusă. Pentru multe dintre construcțiile pe care le poruncea, pretindea constructorilor să-i prezinte "proiect la scara 1/1", adică în mărime naturală! Pretenție nu numai aberantă, dar și foarte costisitoare. După revoluție, presa a amintit despre proiectul la scară 1/1 al unui fragment de dig de pe șantierul intitulat pompos "amenajarea pentru navigație, irigații și alte utilizări a rîului Argeș". Din ordinul "marelui ctitor" se construise de probă o mostră de dig, lung de cîteva sute de metri, unde se escavaseră mii de metri de pămînt și se turnaseră sute de tone de beton. Dictatorul venise, măsurase cu privirea lui veșnic nemulțumită lucrarea și retezase totul cu mîna: "E prea înalt. Săptămîna viitoare vin să-l văd ". Și constructorii, sărmani Meșteri Manole moderni, luaseră treaba de la capăt, retezînd creasta digului și reconstruind-o cu prețul unor eforturi enorme, după indicațiile specialistului bun-la- toate.

Așa s-a întîmplat și cu viitorul monument. După ce văzuse schița pe planșetă, dictatorul ceruse o machetă, apoi ordonase să se planteze provizoriu, la intersecția amintită, o construcție în mărime naturală care să reprezinte, ca siluetă, ceea ce avea să fie grupul statuar.

Zis și făcut. Sub pază strașnică s-au adus materialele, s-au construit schele și în scurtă vreme piața a fost împodobită cu un kitsch senzațional, de înălțimea unui bloc, închipuind, din schelete de fier învelite în pînză cenușie, siluetele viitoarelor statui. Ciudata alcătuire reteza în mod cu totul neobișnuit orizontul larg care se deschidea deopotrivă spre Colentina-ieșirea către Constanța și Moldova a Bucureștiului-și, în sens invers, către Calea Moșilor, arteră modernizată în urma cutremurului din 1977.

Auzind de noua bizarerie care poluase peisajul, Valentin a venit s-o studieze și și-a făcut planul. O să-i dea foc din mers, ca-n filmele cu indieni, folosind în loc de mustang autoturismul și în loc de săgeată incendiară, o banală jucărie pe care-o folosesc copiii: un cornet de hîrtie, lansat dintr-o țeavă. Cornetul urma să conțină "fitilul" aprins și, la capăt, gămălii de chibrituri. Nimic mai simplu. Și-a construit o țintă, la înălțimea comparabilă cu "statuia" și a început s-o bombardeze cu cornete de hîrtie, de la distanța la care ar fi trecut cu mașina. La început "proiectilele" nu zburau destul de departe; a folosit o țeavă mai lungă și a ajuns să tragă la o distanță de două ori mai mare decît ar fi fost necesar. A pregătit apoi fitilele, a verificat dacă sînt suficient de puternice pentru a declanșa incendiul și... și-a organizat echipa. Gheorghe Marian urma să conducă mașina, iar el, aflat pe bancheta din spate, să lanseze proiectilul scoțînd țeava prin geamul lateral deschis.

Au pornit într-o sîmbătă seara, cu toate pregătite, dar pe drum a început o ploaie torențială și Valentin și-a dat seama că incendiul nu se poate declanșa pe pînza îmbibată de apă. A amînat deci acțiunea.

Între timp, Gheorghe Marian a plecat în concediu. Valentin a fost cam contrariat. Deprins să îndeplinească întocmai ceea ce-și punea în gînd, se vedea de astă dată legat de întoarcerea prietenului lui. Dar între timp

"proiectul" statuli a fost demontat și mutat, pentru o nouă "probă", în Piața Romană. Era și aceasta o intersecție importantă, pe bulevardul care străbate Bucureștiul de la nord la sud, în zona de ieșire spre Ploiești și Brașov Așadar, tot un drum internațional, foarte frecventat... Valentin s-a grăbit să studieze lucrurile la fața locului. Postamentul pentru "machetă" fusese construit din timp, kitsch-ul se afla la noul loc; oare pentru cîtă vreme? Trebuia să se grăbească. A hotărît deci să încerce din nou, de astă dată de unul singur. Trebuia să conducă mașina pînă în preajma uriașei "machete", să potrivească timpul astfel încît să aibă semaforul pe roșu, ca să aprindă "fitilul", apoi, cînd va avea culoarea verde, să treacă încet pe lîngă statuie, să oprească pentru o clipă și să lanseze "proiectilul". Dar lansarea de la volan nu mai permitea folosirea țevii lungi de aproape un metru; avea să recurgă la cea folosită inițial, care însă nu bătea destul de departe. Fie ce-o fi, și-a zis el, și a plecat într-o noapte rece, cețoasă. Inițial, totul a mers după plan. A ajuns, a lansat proiectilul, care din păcate n-a ajuns unde trebuia, pe pînza bine întinsă și deci ușor inflamabilă, ci a căzut alături, pe postament. Așadar, un eșec...

Epilogul întîmplării avea să se scrie în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989, acolo, în jurul soclului pentru machetă din Piața Romană. În noaptea aceea istorică, Piața Romană a fost teatrul unor întîmplări tragice; aici au căzut, sub loviturile "forțelor de ordine", mai mulți morți și răniți. Soclul pregătit pentru monumentul ceaușist a devenit loc de cinstire a celor căzuți în lupta pentru doborîrea dictaturii. Lozincile scrise acolo cu litere chinuite în noaptea aceea de spaimă și speranță se mai văd și acum; la adăpostul soclului scund de beton s-au aprins lumînările recunoștinței și ale amintirii; acolo se depun

coroane de flori; acolo, lipită de zid, a stăruit mult o foaie de hîrtie pe care sta scrisă o poezie despre Revoluție:

Încă o dată vă mai cer: nu plîngeți!
Nu este loc de plîngere acum.
Pentru noi, toți românii tineri, iată,
Într-o colindă plînge Moș Crăciun!

După eșecul din Piața Romană, Valentin a hotărît să-și ia revanșa. De astă dată, ținta lui era statuia lui Lenin din fața combinatului, deci în imediata apropiere a primului incendiu.

-Vreau să precizez întîi că nu am citit nici o carte de-a lui Lenin, declară Valentin unui reporter al revistei "Flacăra". Dar asta nu înseamnă că nu știam ce reprezintă statuia lui- un simbol al comunismului, sacru pentru Ceaușescu. Cu ani în urmă, un coleg al meu, tipograf, a pătimit destule cînd o poză a lui Lenin, care se tipărea pe mașina lui, era gata să apară și să se difuzeze cu zvastica pe frunte. Autorul surprizei n-a fost descoperit. Atunci m-a impresionat amploarea cercetărilor. După revoluție, a fost găsit acel zinc în biroul unui securist. Ani de zile, de cîte ori treceam pe lîngă statuie, simțeam parcă o provocare...

Provocare căreia a hotărît să-i răspundă în decembrie 1987, curînd după domonstrația muncitorilor de la Brașov. Demonstrația, inițiată la 15 noiembrie 1987 de muncitorii de la uzinele de autocamioane și tractoare, a reunit mii și mii de alți cetățeni ai Brașovului, într-o puternică manifestare de masă împotriva politicii de înfometare sistematică a poporului, de raționalizare a alimentelor. Demonstranții au străbătut străzile principale ale orașului, au pătruns în sediul comitetului de partid, au aruncat pe fereastră și au ars în piață portretele lui Ceaușescu găsite

prin birouri, exprimîndu-și astfel protestul viguros față de dictatură și de cel care-o personifica. Represaliile n-au întîrziat. Foarte curînd, presa a început să vorbească despre "adunări ale muncitorilor" în care s-a cerut pedepsirea celor vinovați de "acte de huliganism și tulburarea ordinei publice". Respectînd regulile stricte instaurate de regim, presa n-a informat opinia publică desfășurarea reală a evenimentelor; în comunicatul laconic despre proces a prezentat în termeni vagi acuzațiile aduse demonstranților; pe scurt, a ascuns adevărul asupra cauzelor mișcării,ca și asupra măsurilor luate. Numeroși participanți la demonstrație au fost condamnați, și mai mulți au fost smulși cu forța de lîngă familiile lor și strămutați în alte localități din țară, fără drept de a-și vedea familia timp îndelungat; cît despre condițiile în care munceau și trăiau în locurile lor de exil, nu vom mai insista.

Valentin a încercat să comemoreze în felul său această puternică mișcare de masă. Va declanșa un incendiu chiar pe soclul statuii ce simboliza comunismul. Acum avea o oarecare experiență. Rămîneau de pus la punct amănuntele. Condițiile erau de astă dată mult mai dificile; statuia se afla într-un loc foarte vizibil, bine luminat, în capătul scuarului, chiar în apropiere de intersecția unor artere importante ale orașului. Și apoi... nu era inflamabilă! Trebuia folosit deci un "combustibil" deosebit, care să ardă cu fum mult.

Cînd i-a împărtășit planul său, Gheorghe Marian a ezitat, spunîndu-i că n-are curajul să mai repete gestul din primăvară. Valentin nu s-a supărat și nici n-a insistat; își dădea seama că riscul era enorm, cu atît mai mult cu cît operația se petrecea la scurt timp după demonstrația brașovenilor. Prin combinat se perinda multă lume din toată țara și veștile despre ce se întîmpla la Brașov circulau

repede: călătorii care coborau în gară erau legitimați și interogați despre scopul călătoriei; pe străzi circulau patrule, se efectuau razii, orașul părea supus unei veritabile "stări de asediu". Cu toată crîncena economie de electricitate, acum străzile erau luminate; oamenii umblau grăbiți, în tăcere, cu fețele marcate de tristețe...

Și în celelalte orașe ale țării, și mai ales în București, se luaseră măsuri speciale pentru prevenirea unor tulburări. Într- adevăr, patrulele se înmulțiseră, pe străzile pînă ieri întunecate fuseseră montate iarăși becuri, iar locurile aglomerate, și mai ales cozile din fața magazinelor alimentare, erau supravegheate mai mult sau mai puțin fățiș. Așadar, ezitarea lui Marian în fața noului proiect era firească.

-Nu m-am supărat pe el, îl înțelegeam că se teme, spune Valentin. Dar nici prin cap nu-mi trecea să renunț la planul meu. Știam că riscul e mare, dar "operația" în sine nu mi se părea prea complicată. M-am sfătuit cu alt prieten , zincograful Dan Nicolae. Cînd i-am spus ce aveam de gînd, n-a făcut nici un comentariu. Mi-a spus doar atît:"Să mă gîndesc". Cînd a spus așa, puteam să fiu sigur că va veni cu o soluție ingenioasă și practică, gîndită în cele mai mici amănunte...

Într-adevăr, în dimineața următoare Dan Nicolae i-a dat răspunsul: operația putea fi îndeplinită fără primejdie dacă transportau materialele încă de seara pînă la apropierea statuii și reușeau să stingă luminile din apropiere. Cît despre "combustibil", era simplu: o anvelopă de camion uzată, ușor de procurat și care avea să facă fum mult; incendiul trebuia să fie spectaculos, să se vadă de departe. Tot el a propus ca incendiul să se producă într-o zi de vineri, la aceeași oră ca și cel precedent. "Lumea o să-și dea seama..."

Şi au trecut la fapte, urmînd planul pas cu pas. Valentin ochise din timpul zilei o anvelopă mare într-un depozit de deşeuri din apropiere. La adăpostul întunericului, a adus-o şi a ascuns-o între boscheţi, nu departe de statuie. Ici şi colo, în alţi boscheţi, a pus şomoioage de bumbac şi bucăţi de smoală.

Dan Nicolae îl aştepta în maşină, gata să-l scoată din zonă în caz de primejdie. Ultima operaţie: tîrziu, noaptea, folosind un cleşte izolat şi mănuşi de cauciuc, a întrerupt curentul de la luminile cu neon din preajma statuii. După aceea, Dan Nicolae s-a întors acasă, iar Valentin a luat maşina şi a plecat cu ea în cartierul Aviaţiei, într-o zonă de blocuri de curînd date în folosinţă. Acolo, locatarii n-avuseseră timp să se cunoască între ei şi deci prezenţa unui autoturism străin între maşinile lor n- ar fi bătut la ochi. A parcat maşina şi s-a culcat pe banchetă, învelindu-se cu un pled adus tot la sugestia lui Dan Nicolae, care gîndise totul pînă la ultimul amănunt.

La ora patru dimineaţa, l-a trezit ceasul deşteptător luat de acasă. Valentin a mers cu maşina pînă în apropierea combinatului, a lăsat-o pe o stradă lăturalnică şi şi-a continuat drumul pe jos, purtînd cu el o sacoşă în care avea un bidonaş de benzină, fitilul şi... ţigările, folosite ca "dispozitiv" de aprindere întîrziată, ca şi la incendierea arcului de la expoziţie. A cărat pe rînd materialele în preajma statuii. Mai trebuie să adăugăm că purta în picioare nişte pantofi de-ai fratelui său, care după desenul de pe talpă puteau fi uşor identificaţi ca fiind pantofi de miliţian.

Operaţia s-a desfăşurat nu lipsită de incidente. Mai întîi a dus anvelopa şi a aşezat-o pe soclul statuii, dar tocmai atunci a apărut, venind dinspre oraş, un autoturism cu farurile aprinse. Valentin s-a culcat imediat la baza soclului, întrebându-se dacă a fost văzut sau nu. Dar maşina s-a

depărtat spre Băneasa. A adus celelalte materiale, sacoșele cu cîrpe și bulgării de smoală. Tocmai cînd chibzuia cum să le așeze mai bine, a apărut un cîine vagabond care a-nceput să latre la el cu îndîrjire. Incidentul pare mărunt, dar să ne gîndim puțin: oricărui milițian aflat în zonă i s-ar fi părut suspect un cîine care latră la o statuie...

N-avea de ales. A scos singura "armă" pe care o avea la îndemînă, o banală praștie, și l-a luat la ochi. Cîinele, speriat de lovitura care se abătuse pe neașteptate asupra lui, a luat-o la fugă. Dar seria emoțiilor nu se terminase. Cînd tocmai pornea după al treilea transport de "materiale", Valentin a văzut un autoturism de culoare închisă care a intrat încet pe alee, a oprit nu departe de statuie și a atins farurile. De astă dată situația era de-a dreptul periculoasă. Nu cumva cîinele atrăsese într-adevăr atenția asupra lui? Trebuia să se convingă. A luat benzina și fitilele, care reprezentau cel mai mare pericol pentru că i-ar fi dezvăluit cu siguranță intenția. A făcut un ocol mare și s-a ascuns în pîlcul de copaci de la capătul liniei de tramvai. De acolo avea vizibilitate bună; distingea, prin întuneric, silueta mașinii oprite pe alee. Într-un tîrziu mașina a aprins farurile, a întors încet și a plecat, parcă pipăindu-și drumul, către centrul orașului.

Tînărul nostru a răsuflat ușurat. A mai așteptat vreo zece minute, scrutînd întunericul. Se apropia ora stabilită; lumea începuse să circule. Pe stradă, lîngă stația de tramvai, s-a oprit o furgonetă albă. Șoferul a coborît și a început să meșterească ceva la o roată. La ora 5,30, văzînd că nu-l paște nici un pericol direct, Valentin a ocolit piața largă, astfel încît să ajungă la statuie venind din direcția parcului. S-a urcat pe soclul înalt, a aprins fitilul și a răspîndit benzina peste anvelopă. A plecat apoi spre Băneasa, unde-și lăsase mașina. Între timp își scosese

gluga, înlocuind-o cu o căciuliță de lînă, ca să fie greu de recunoscut. A parcat mașina în spatele combinatului și a intrat în atelier printr-o intrare de serviciu, sub pretextul că vine direct de-acasă, de la țară. În atelier lumea era agitată. O colegă i-a șoptit:

- Ai aflat? Au dat foc statuii lui Lenin...

- Nu știu nimic, eu am venit prin spate.

- Ei, a fost o poveste mare, acum e cordon de miliție în jurul ei, se fac cercetări.

Mai tîrziu, pe la ora zece, Marcel Cuciuc i-a spus în grabă că îl chemase maiorul Stănciulescu (ofițerul fusese avansat între timp) să-l întrebe dacă observase ceva de dimineață, venind spre serviciu. Îi spusese că a văzut o mașină neagră oprind la intersecție, vizavi de statuie; din ea coborîseră doi inși. Valentin a fost și el chemat curînd după aceea. Ca să mărească confuzia anchetatorului, el a declarat că în trecere pe lîngă stația de tramvai zărise staționînd o furgonetă albă.

- Dar ce căutai pe-acolo? s-a mirat maiorul Stănciulescu.

- Nu v-am spus? Am făcut un ocol pe la Statuia Aviatorilor, să văd dacă e coadă mare la benzină. M-am întors pe dincolo, că n-am apucat să fac la dreapta, la semafor, și-am mers pînă la biserică...

Nerăbdător, maiorul l-a lăsat să plece. Avea lucruri mai importante de aflat decît itinerarul confuz al unui șofer neatent ca Valentin. Ceva totuși reținuse de la el. Frații săi i- au povestit în mare secret că miliția caută o furgonetă albă care a staționat în dimineața cu pricina în zona statuii...

Cînd a ieșit de la serviciu, vorbind cu unul și cu altul, a aflat și alte amănunte, unele adevărate, altele înflorite de imaginația oamenilor. Statuia ar fi avut o anvelopă de tractor în jurul gîtului (ca s-o urce pînă acolo ar fi trebuit cel

puțin o automacara, precizează Valentin); s-ar fi găsit lîngă ea o pancartă pe care scria "Luați-mă acasă, mi-e foame și mi-e frig"- aluzie la lipsa de alimente și de combustibili care se făcea tot mai mult simțită în toată țara.

Frații săi i-au destăinuit mai tîrziu că în urma cercetărilor s-a emis ipoteza că făptașii sînt foști milițieni ieșiți la pensie. Asta, datorită pantofilor pe care Valentin îi purtase în noaptea respectivă.

La prînz, după ieșirea din schimb, s-a dus cu o mașină să-și ia soția de la serviciu. A parcat în spațiul larg din fața întreprinderii de piese radio. Viorica Hurduc a ieșit pe poartă împreună cu o colegă de-a ei. În loc de salut, colega i-a spus grăbită lui Valentin:

- Azi-noapte au pus foc la statuia lui Lenin.

Valentin a început să rîdă:

- Cum să-i pună foc? Doar e din bronz, și bronzul nu arde.

- Dar n-a ars . Doar așa, că se vedeau flăcări și fum mult. Au înconjurat locul cu miliția, s-au făcut cercetări.

- Și ? Au prins pe cineva?

- Nu se știe. Au venit pompierii și au stins focul. Și-acuma se zice că mai sînt milițieni pe-acolo...

Fără să spună o vorbă, Viorica i-a aruncat o privire cercetătoare. Valentin s-a prefăcut că nu observă, dar și-a dat seama că soția lui înțelesese. Doar știa că el plecase de acasă de cu seară și lipsise toată noaptea. Nu-l întrebase unde se duce; ar fi fost zadarnic. "E mai bine să nu știi nimic", îi spusese el cîndva.

- Bănuiam mai demult că face un lucru deosebit, ne spune Viorica Hurduc, dar nu eram sigură. În ziua aceea mi-am dat seama că într-adevăr el este autorul. Mi-era teamă, dar în același timp mă simțeam mîndră. Aveam pe-atunci trei copii și o duceam foarte greu, deși munceam amîndoi din zori și pînă-n noapte, și la

întreprindere și în sat, la cooperativa agricolă. Ce viitor ne aștepta? Cum aveau să crească copiii noștri? Viața plină de lipsuri și fără de speranță m-a determinat să-l aprob pe Valentin, chiar dacă eram îngrijorată că i se poate întîmpla ceva rău...

Viorica Hurduc ne-a evocat viața ei din acea perioadă. Curînd s-a născut al patrulea copil, care se îmbolnăvea des, datorită hranei necorespunzătoare; concediile medicale pentru îngrijirea copilului se obțineau destul de greu, iar medicamente nu se găseau. Ca salariată la Întreprinderea de piese radio, trebuia să prezinte dovada că a prestat un număr de zile muncă la cooperativa agricolă de producție din sat; normele erau mari, mai ales în campaniile agricole era peste putință să facă față. Noroc că o mai ajutau colegele de serviciu; veneau în zilele de sărbătoare și lucrau alături de ea la cîmp, ca să termine mai repede suprafața ce-i revenea pentru prășit, plivit sau recoltat. Dar viața era din ce în ce mai grea. Îl vedea pe Valentin cum se frămîntă; alerga toată ziua prin oraș, căutînd să procure alimente pentru copii. Venea acasă tîrziu și-i povestea "impresiile". Așteptase ore întregi la coadă în fața unui magazin, dar mașina cu marfă nu venise. Unei femei în vîrstă îi venise rău. Un pensionar - poporul îi poreclise pe pensionari "șoimii cozilor", aluzie la organizația inventată de Ceaușescu pentru preșcolari, denumită "șoimii patriei" - începuse să vocifereze și apăruseră repede lîngă ei doi inși voinici și încruntați care-l urcaseră, fără prea multe menajamente, într-o mașină, explicînd celor de la coadă că era un bolnav fugit din spital. La o altă coadă găsise unt, dar nu se vindea decît un pachet de persoană, "ca să ajungă la toată lumea". În locul unui magazin alimentar din centru se mutase o reprezentanță a Întreprinderii de difuzare a materialelor sportive...

Îl asculta cum vorbește, cu glasul sugrumat de indignare. Îl înțelegea. Și ea, în drum spre casă, venind de la serviciu, văzuse lucruri asemănătoare. Dar indignarea, singură, nu ajuta la nimic.

- Trebuie să facem ceva, spunea mereu Valentin.

10. Tipografia - un vis împlinit

Cititorul își va fi pierdut răbdarea așteptînd povestea făgăduită prin însăși tema cărții: felul în care s-au tipărit și difuzat manifestele. De ce această relatare dezordonată, cu multe paranteze și reveniri? Simplu: pentru că însăși viața a croit-o astfel. Dacă tînărul tipograf a luat la un moment dat hotărîrea de a tipări manifeste împotriva lui Ceaușescu, asta nu înseamnă că a doua zi a trecut la fapte. În calea lui se ridicau obstacole aparent de netrecut; îl cuprindeau, uneori, teama, îndoiala, descurajarea. Am mai vorbit, în treacăt, despre firea lui contradictorie. Este un om dinamic, care trece cu ușurință de la o stare la alta, de la un subiect la altul. Dar, în același timp, fapt ciudat pentru un asemenea temperament, îl caracterizează o prudență deosebită. Prudență care nu se împacă deloc cu dinamismul și instabilitatea emoțională. Poate că tocmai îmbinarea acestor două trăsături - dinamismul și prudența - a făcut posibilă reușita acțiunilor lui. Dacă prudența l-a determinat să înainteze pas cu pas spre construirea tipografiei, dinamismul l-a îndemnat să "ocupe" acest răstimp destul de lung cu alte acțiuni, paralele, dedicate aceluiași scop. La această concluzie am ajuns, mărturisim, în decursul povestirii, încercînd să surprindem și să definim psihologia acestui veritabil erou de roman. Ca totdeauna, viața e mai puternică decît imaginația...

Explicînd slalomul povestirii printre alte întîmplări decît tipărirea și răspîndirea manifestelor, ne îngăduim să mai amintim cititorului un fapt pe care, desigur, l-a reținut: Valentin mai încercase o dată să improvizeze o mașină de tipărit, dar dăduse greș. A doua încercare trebuia să fie pregătită mai temeinic.

Construirea mașinii ar putea fi obiectul unei mici odisei. Totul trebuia făcut pas cu pas, calculat în cele mai mici amănunte, ținînd seama de toate eventualele riscuri. Am mai vorbit despre controlul strict căruia îi erau supuse mijloacele de multiplicare. Știind aceasta cel care-și propune să construiască o asemenea mașină își asuma riscuri grave. Abia după aceea trebuia să se gîndească la partea practică: sînt necesare materiale de o rezistență deosebită, prelucrate cu mare precizie, după planuri la fel de precise.

- Pot spune că mașina a fost opera mai multor oameni, care nu știau exact ce lucrează, ne spune Valentin Hurduc. Cineva mi-a procurat platforma-suport de la un depozit de fier vechi; am tăiat-o cu bomfaierul la dimensiunea necesară. Unui prieten, strungar la atelierele I.T.B., i-am comandat axele pentru valuri, spunîndu-i că-mi trebuie pentru un sul de zugrăvit. Știa că mi-am construit o casă nouă și nu s-a mirat. Cu axele m-am dus la colegul care-mi construise și prima dată valurile. L-am rugat să- mi facă altele, fiindcă am o obligație față de profesoara mea de la liceul seral, care se ocupă cu gravura. Nu știu dacă m-a crezut sau dacă a bănuit ceva; dar în ziua fixată mi-a adus valurile. O parte din angrenaje le-am meșterit singur, folosind pinioane de bicicletă, și așa mai departe.

A venit ziua asamblării mașinii. Arăta bine, cu ghidajele strălucitoare, bine unse, cu pinioanele care scoteau un zgomot ușor în timpul rotației. Valurile și-au luat locul și ele...

În timp ce piesele componente se adunau treptat, Valentin a început să facă rost de litere tipografice. Acum avea să se vadă utilitatea "lecțiilor" primite cîndva de la locotenent-colonelul Todorov. Trebuia să găsească niște caractere de literă care sînt comune mai multor tipografii și a căror proveniență e greu de stabilit.

Trebuie să precizăm că în industria poligrafică modernă culegerea manuală a literelor a dispărut aproape complet, fiind înlocuită cu culegerea mecanică sau, mai recent, cu cea electronică. Un zețar oricît de experimentat, culegînd una cîte una, din căsuțele speciale, literă cu literă, virgulă cu virgulă, este mult mai puțin productiv decît un linotipist, care folosește o claviatură asemănătoare unei mașini de scris. Așadar, literele de mărimea obișnuită a textului de carte aproape că au dispărut din tipografii; ele mai sînt folosite doar la lucrări mărunte - cărți de vizită, programe de spectacole, invitații, felicitări. Am dat aceste explicații pentru a sublinia că n-a fost chiar simplu să găsească un tip de litere pentru culegerea manuală care să fie folosit în mod frecvent în întreprinderile poligrafice.

Împreună cu colegul său Mihai Cuciureanu au colindat librăriile, examinînd zeci și zeci de cărți și publicații pentru a identifica corpul de literă cel mai frecvent. Așa s-a oprit la ceea ce specialiștii numesc "corp 10 Old style", materialul folosit la numeroase tipografii din București, ca și din țară.

Mihai Cuciureanu, un bun tipograf, a venit cu o sugestie în plus: să uzeze puțin "floarea", partea care vine în contact cu hîrtia, astfel încît litera să pară mai veche și să fie mai greu de identificat. Lucru de migală și de mare precizie, pentru că o literă tocită cu cîteva sutimi de milimetru face textul ilizibil.

Erau necesare și litere cu corp mai mare pentru titluri. Sustragerea lor din tipografie se făcea treptat, folosind diverse pretexte. De obicei, Valentin pregătea manuscrisul unei false invitații de nuntă, avînd grijă să folosească nume cît mai variate, care să cuprindă toate literele alfabetului; culegea din casa de litere acest text, fiind "acoperit" de prietenul său, brigadierul Eugen Suciu.

- Știam pentru ce-i trebuie literele, spune Eugen Suciu. Am acceptat să-l ajut, pentru că eu, ca brigadier, eram cel mai puțin suspectat. De cînd mă știu în meseria asta, oamenii care lucrează la casa de litere sînt supravegheați. Pentru cine n-a văzut litere de tipografie, vreau să arăt că ele sînt din plumb, mai subțiri decît un băț de chibrit și, deci, foarte fragile. Se uzează repede și se rup ușor, de aceea în fiecare căsuță se află cu sutele. Este imposibil să le țină cineva evidența. Poți să iei din ele, important este la ce le folosești. Uneori Valentin venea să culeagă titluri din casele cu caracter mai mare. Atunci aveam grijă să-l păzesc, să nu se apropie cineva de el și să-l surprindă. Cînd, totuși, vreun coleg se ducea spre masa respectivă, îl strigam sub un pretext oarecare și-l întorceam din drum. După ce au început să apară manifestele, s-au luat măsuri stricte în atelierele de zețărie. Ni s-a atras atenția să controlăm ceea ce culegeau tipografii. După aceea, dulapurile cu case de litere au fost îngrădite cu un grilaj de sîrmă care se încuia. Cheia o țineam eu și descuiam numai cînd avea cineva de lucru acolo...

Măsurile suplimentare nu priveau numai paza caselor de litere. După "lansarea" unui nou număr al "Lunetei" echipe speciale de anchetă cutreierau tipografiile, discutau cu oamenii cei mai competenți, încercînd să stabilească locul unde se tipăriseră manifestele și proveniența materialului. Unul dintre acești oameni competenți acolo, în combinat, era prietenul mai vîrstnic al lui Valentin, maistrul principal Marcel Ungureanu, care lucra aici de la înființarea întreprinderii. Ca specialist în culegerea manuală, el a fost chemat în timpul unei anchete să facă un fel de expertiză, să examineze textul tipărit și să identifice literele care fuseseră folosite. După ce a cercetat atent manifestul, el și-a spus părerea cu multă siguranță în glas:

- Asta-i literă de cînd eram eu ucenic! Nu se mai folosește în tipografia noastră!

Anchetatorii au luat de bună această afirmație și n-au mai insistat. Valentin primea vești despre asemenea controale și din alte tipografii. O fostă colegă din școala profesională, care lucra acum la Întreprinderea Poligrafică "13 Decembrie", l-a prevenit, de pildă, că se făcuse și acolo o cercetare riguroasă în secția culegere manuală. Agenții securității i-au chestionat pe oameni în fel și chip, au căutat prin toate colțurile, au examinat formele pregătite pentru tipar, fără să spună ce anume îi interesa.

- Am auzit că s-au găsit niște manifeste în oraș, i-a spus fata aproape în șoaptă. Mare curaj trebuie să aibă cel care se ocupă cu așa ceva!

Atunci, ca și-n alte împrejurări, Valentin s-a simțit o clipă ispitit să mărturisească: eu sînt acela și nu mi-e teamă... Dar prudența a învins și de astă dată primul impuls...

În alt moment, după 23 august 1989, cînd Valentin răspîndise un manifest legat de "marea sărbătoare", șapte agenți și-au făcut apariția în combinat. Au primit același răspuns negativ de la specialiștii pe care-i consultaseră. De astă dată însă, s-au arătat neîncrezători. Șeful lor a hotărît ca "expertiza" să meargă mai departe: a cerut lucrătorilor să culeagă și să imprime texte folosind caracterul "Old Style" existent în tipografie. Nici această probă n-a dus la vreun rezultat; ne amintim că Valentin, la sugestia lui Mihai Cuciureanu, deformase întrucîtva literele, șlefuindu-le cu șmirghel ca să pară mai uzate și să-și piardă caracteristicile, greu de observat, care le defineau.

Cerneala specială de tipografie era, de asemenea, un element indispensabil pentru tipărirea manifestelor. Sursa cea mai la- ndemînă era depozitul pentru deșeuri, unde mașiniștii din combinat aruncau butoaiele de tablă golite.

În ele mai rămîneau totdeauna cîteva sute de grame de cerneală. Fiind vîscoasă, ea se scurgea foarte greu, dar cu puțină răbdare se putea "recolta" o cantitate suficientă pentru un tiraj. Mai apoi, după apariția cîtorva numere ale "Lunetei", venise ordin ca butoaiele cu resturi de cerneală să fie arse; măsură inutilă, fiindcă Valentin și ai săi își făcuseră între timp rezerve și manifestele continuau, periodic, să iasă la lumină...

Hîrtia. Prin combinat treceau zilnic zeci de mii de kilograme de hîrtie de diferite calități; numai la potrivirea tiparului pentru un ziar sau o carte se consumă cantități importante, pierderi tehnologice normale. Între aceastea, cîteva mii de coli format mic reprezentau o pagubă infimă. Dificultatea era scoaterea lor pe poartă. Aici intervenea iarăși ingeniozitatea lui Valentin. În mod obișnuit scotea hîrtia cu ajutorul fraților săi din miliție; aceștia aveau adeseori nevoie, pentru lucrările de birou ale superiorilor lor, și cei din combinat îi serveau cu promptitudine. Valentin adăuga transportului "legal" și cantitatea necesară pentru manifeste; viitorul tiraj al "Lunetei" trecea, astfel, cu ușurință pe sub ochii portarului și-și lua locul în portbagajul autoturismului cu însemnele miliției, care nu venea întîmplător pe acolo... Mai greu era tăiatul colilor la dimensiunea necesară. Era misiunea lui Marcel Cuciuc, un băiat drăguț, pe care-l simpatiza toată lumea. În atelier, Valentin și Marcel erau un fel de adversari tradiționali; mereu se certau, își aruncau reproșuri, se contraziceau în lucrurile cele mai mărunte. Nimeni n-ar fi bănuit relațiile adevărate dintre ei. Marcel se ducea la mașina de tăiat și se ruga - avînd grijă să nu fie de serviciu același om: "Taie-mi și mie cîteva coli, am o obligație față de cineva."

- O singură dată, în toamnă, după ce tipărisem cîteva numere din "Luneta", am tras o spaimă, povestește Marcel. Unul dintre lucrători, pe care-l știam mai isteț, a glumit, în

timp ce pregătea mașina de tăiat pentru mărimea necesară: "Interesant formatul ăsta, parc-ar fi pentru manifeste!" Și nici măcar nu era adevărat; Valentin stabilise dimensiunea în așa fel, încît noi mai tăiam o dată colile de hîrtie, cu mijloace improvizate. Omul făcuse, pur și simplu, o glumă, dar l-am luat cu vorba, i-am spus tot felul de istorii, numai ca să-i îndepărtez definitiv din minte această comparație...

În cele din urmă, toate pregătirile au fost terminate. La începutul anului 1988, tipografia clandestină era gata de acțiune. Hîrtia fusese sustrasă din combinat și ascunsă în diverse locuri; mașina de tipărit funcționa perfect, dar din prudență Valentin o păstra "descompusă", diferitele părți fiind "dispersate" în mai multe ascunzători; casa de litere portabilă, de mici dimensiuni, își găsise locul undeva, în pod, printre tot felul de vechituri.

Așadar, totul era gata. Mai rămînea un lucru - textul ce urma să fie imprimat.

- N-am talent de scriitor, spune Valentin. Dar socoteam că manifestele n-au nevoie să fie opere de artă. Important era să spui limpede ce aveai de spus. Iar eu aveam foarte multe lucruri. Uneori mă pomeneam pe stradă formulînd fraze pentru manifeste. Ideile îmi veneau ușor. Ele se legau de realitatea de care noi toți ne loveam în fiecare zi... Ascultam ce vorbeau oamenii în atelierul nostru, sau în autobuz, sau pe stradă. Stăteam ore-n șir la rînd la mălai și citeam în ziare despre recoltele-record, cele mai mari din istoria țării. Mă uitam cu tristețe la vitrinele goale ale alimentarelor și pe stradă treceau în goană mașini frigorifice care duceau alimente. Unde? Locuiam nu departe de aeroport și vedeam aceste mașini oprind în fața avioanelor de transport... Ce documentare mai bună exista pentru manifestele mele? Aveam material din belșug la tot pasul. După ce compuneam un text, îl citeam soției sau

unuia dintre prieteni. Mă mai ajutau și ei cu o idee, cu o întorsătură de frază. Seara, în bucătărioara din spatele casei, mă apucam să culeg textul. Mi se părea că vorbesc cu dictatorul, și ceea ce adunam, literă cu literă, erau cuvintele pe care aș fi vrut să i le spun în față.

11. Două numere... ratate!

În timp ce pregătea mijloacele de imprimare, Valentin și-a dat seama că un ziar, oricît de mic, era imposibil de realizat în condițiile existente. Ar fi fost necesară o mare cantitate de literă tipografică, iar culegerea manuală lua timp mult și deci "știrile" s-ar fi perimat pînă la data apariției. S-a sfătuit iarăși cu fostul său camarad de ostășie, subinginerul Mihai Stan, care a fost de părere să editeze, deocamdată, un manifest de format mic, tipărit pe o singură față. Odată hotărîtă această soluție, Valentin s-a apucat de lucru. Textul l-a alcătuit singur De la primul manifest, a căutat să dea cititorului impresia că acest text vine din partea unei organizații importante, cu un program bine conturat: **Frontul Democrat Român.** Organizație despre care auzise, vag, vorbindu-se. Fără să-i cunoască programul, el a intuit totuși obiectivele unei asemenea organizații, motivația și sensul luptei sale. Mai mult, a găsit de cuviință să facă precizări referitoare la componența organizației. Fapt care-i sporea credibilitatea și dădea măsura audienței ei în rîndul cetățenilor. Dar să lăsăm cititorul să judece singur ingeniozitatea acestui prim manifest:

Români!

Datorită situației desebit de grele la care s-a ajuns în țara noastră în problema alimentației și ocrotirii sănătății, de curînd în Capitală a luat ființă Frontul Democrat Român.

Întrunită în prima sa ședință, conducerea acestui forum compusă din:muncitori și țărani, generali ai armatei române, ofițeri ai Ministerului de Interne, oameni de știință și alte categorii de oameni ai muncii au analizat situația reală existentă în țară și au ajuns la concluzia că aceasta

se datorește în exclusivitate președintelui Nicolae Ceaușescu. Pentru aceasta, conducerea Frontului Democrat Român organizează în ziua de 15 aprilie 1988 o mare demonstrație de protest a oamenilor muncii în Piața Unirii din Capitală, în jurul orelor 16.3o - 17, așa că mame care nu găsiți lapte și cartofi pentru copii, pensionari care vă petreceți frumoșii ani ai pensiei stînd la cozi, muncitori cu salarii de mizerie, răpiți din timpul dumneavoastră liber o oră, chiar dacă vă pierdeți rîndul la vreuna din cozi, și treceți prin Piața Unirii între orele 16.3o - 17.

Prezența dumneavoastră la această demonstrație va reprezenta actul de legiferare în fața poporului a Frontului Democrat Român. **Vasile Brașoveanu.**

Ne vom îngădui un mic comentariu în jurul conținutului acestui manifest. El surprinde mai întîi prin conciziune; merge direct la țintă, fără prea multe cuvinte. De la bun început se atrage atenția asupra situației deosebit de grele, care **se datorește în exclusivitate președintelui Nicolae Ceaușescu.** Dacă ne gîndim bine, megalomania dictatorului se întorcea împotriva lui însuși: proclamîndu-se autor, ctitor, fondator, inspirator, făuritor, el devenea unicul responsabil pentru ceea ce se petrecea în țară. Hotărîrile Consiliului de Miniștri dispăruseră demult, legi se votau tot mai rar, majoritatea deciziilor în administrarea statului fiind luate prin decrete prezidențiale; rareori, cînd apărea vreo măsură deosebit de nepopulară, aceasta era pusă în seama unei ședințe a consiliului de stat sau a comitetului politic executiv. Dar acestea erau excepții; dictatorul ajunsese să dea decrete pînă și într-o chestiune pur departamentală, cum era interzicerea circulației autorismelor particulare pe timp de iarnă...

Enumerînd categoriile de oameni cărora le adresa chemarea la demonstrație, autorul manifestului are grijă

să strecoare de ficare dată o aluzie străvezie la ceea ce frămînta populația în momentul respectiv: *mame care nu găsiți lapte și cartofi pentru copii...*

Să ne amintim numai faptul că laptele condensat pentru sugari era vîndut în magazinele alimentare pe baza unei rețete eliberată de policlinică! Nici data proiectatei demonstrații anunțată în manifest nu fusese aleasă întîmplător: manifestația de la Brașov avusese loc tot într-o zi de 15. Ca și în cazul incendiilor, Valentin avea grijă să apeleze la memoria oamenilor; în concepția lui, toate lucrurile trebuiau să se lege între ele, să aibă anumite semnificații. De aceea și semnase manifestul cu numele Brașoveanu!

Din păcate, acest prim manifest n-a putut fi difuzat înainte de data chemării la demonstrație. Vom reveni într-unul din capitolele următoare asupra eșecului primei "lansări". Acum vom preciza doar că o nouă încercare n-a mai fost posibilă pînă la 15 aprilie, și Valentin a fost nevoit să ardă întreg tirajul, adică aproape 2000 de exeplare.

Dar nu era el omul care să depună armele! A luat acțiunea de la capăt: a retipărit manifestul, eliminînd din text chemarea la demonstrație la o anumită dată, și l-a împrăștiat prin tot Bucureștiul. Aceasta se întîmpla în ziua de 29 aprilie 1988. Putem socoti deci că atunci s-a răspîndit primul număr din "Luneta", chiar dacă, pentru început, mica publicație nu purta acest titlu. Important era faptul că oamenii luau cunoștință de existența unei noi forțe care se împotrivea lui Ceaușescu și regimului său. Deși nu știau prea multe detalii despre dimensiunile acestei forțe...

Următoarele manifeste aveau să conțină referiri tot mai concrete la situația din țară, la necazurile și nevoile cetățenilor, care resimțeau din plin efectul dictaturii aberante, despotice și, mai presus de toate, inconștiente. Am avut, la procesul "perechii prezidențiale", dovada

faptului că pînă la ultima clipă cei doi n- au vrut să recunoască nemăsuratul rău pe care l-au produs națiunii noastre în deceniile sinistrei "epoci"; după revoluție mijloacele de informare au dezvăluit, treptat, nenumăratele fațete ale acestui rău fundamental. Poate că abia peste ani de zile vom avea bilanțul exact al dezastrului în care fusese împins poporul de către dictatura comunistă.

Desigur, Valentin Hurduc nu dispunea de prea multe elemente despre starea economiei și nici nu era un specialist. Alcătuia manifestele după puterile lui, exprimînd în conținutul lor punctul de vedere al omului de rînd, umilit și suspectat, sărăcit și nedreptățit, supus la nenumărate corvezi fără plată, scos în stradă sau dus la aeroport ca să zîmbeasacă în fața camerelor de luat vederi cînd perechea prezidențială pleca sau se întorcea din desele călătorii în străinătate; omul de rînd, a cărui viață de toate zilele devenea tot mai grea: stătea ore în șir la coadă pentru a-și procura alimente de primă necesitate, călătorea cu mijloace de transport aglomerate și în stare tehnică precară, veritabile epave care se defectau în mijlocul drumului și nu rareori puneau în primejdie viața pasagerilor; copiii săi își făceau lecțiile la lumina lumînărilor, fiindcă întreruperile de curent electric erau tot mai frecvente; iarna suporta frigul pătrunzător de la locul de muncă, din săli de spectacol, cinematografe, restaurante și din propriul apartament; îi era interzis accesul pe anumite străzi și în anumite perimetre "rezidențiale"; programul televiziunii fusese redus treptat: așa scurte cum erau, emisiunile abundau în poeme și imnuri de slavă, sau "interviuri" luate unor țărani și profesori universitari, metalurgiști și constructori, nevoiți să citească texte pregătite dinainte în care, indiferent de subiect, se aduceau elogii "epocii" și "ctitorului de excepție".

Valentin vedea și simțea toate acestea, și ceva în plus: ca locuitor în mediul rural, avea zilnic sub priviri mostre din "viața nouă a satului socialist". Viață nouă care cuprindea, ca o ultimă noutate, aberanta măsură intitulată pompos programul de sistematizare a localităților rurale. Mai întîi păruse o lozincă îmbietoare -știm cu toții ambalajul demagogic în care erau ascunse cele mai sinistre intenții ale regimului. În principiu, faptul de a asigura săteanului condiții civilizate, apropiate de cele urbane, nu putea fi decît salutat. Din nefericire, nu acesta era scopul urmărit de autorul sinistrului "program".

S-au făcut multe speculații despre motivele reale ale sistematizării rurale. Unul dintre aceste motive este acela că Ceaușescu nu era sigur pe țărani. Dacă muncitorii puteau fi cu ușurință adunați într-o hală sau în curtea fabricii, la țară lucrurile erau mai complicate. Gospodăria țărănească își refuză uniformitatea apartamentelor standard, cu mobilă fabricată în serie și program de joacă pentru copii afișat în holul de la intrare. Țăranul trăiește mai independent, se individualizează; unul crește păsări, altul își fabrică singur țuica, altul are porc; unul cîștigă rapid cultivînd căpșuni, altul se ocupă cu apicultura...

Sistematizarea avea darul de a desființa aceste trăsături individuale și toate diferențele care decurg din ele; deposedează-i pe țărani de ultimul petec de pămînt din jurul casei, sfărîmă-le gospodăriile, adună-i în blocuri și vei avea o "clasă" unitară, mai ușor de controlat...

Primele consecințe ale monstruosului proiect n-au întîrziat să se arate. Sistematizarea rurală a început din zona cea mai frecventată de către "conducerea superioară de partid" . Casele cele mai frumoase din comuna Otopeni, construite la șoseaua națională, cu garduri arătoase,, cu bolți de viță umbrind intrarea, deveniseră ținta nemulțumirii dictatorilor, de fiecare dată cînd treceau spre reședința de

vară de la Snagov, în urletul mașinilor de escortă. Deplasările la Snagov erau precedate de măsuri tot mai drastice. Dacă cu cîțiva ani în urmă escortele se mulțumeau să trimită înainte un echipaj al miliției care cerea tuturor vehiculelor de pe șosea să oprească pe dreapta, în ultima vreme precauțiile deveniseră de-a dreptul aberante. Mașinile staționate pe marginea șoselei erau cu mult timp înainte evacuate pe străzile laterale, iar circulația în întreaga zonă dintre București și Snagov era întreruptă. Autobuze speciale "plantau" sute de milițieni și agenți în civil de-a lungul întregului traseu, lung de 37 kilometri, spre a ocroti perechea dictatorială de "nețărmurită dragoste" a poporului. În multe cazuri, aceste deplasări într-un sens și-n altul se repetau de cîteva ori pe zi; nimeni nu stătea să calculeze cît costă plasarea și ridicarea agenților, întreruperea circulației, carburantul consumat pentru numeroasele mașini de escortă și pentru autobuzele milițienilor.

La fiecare "plimbare oficială", locuitorii din Otopeni simțeau cum li se strînge inima de îngrijorare. Satul Vlădiceasca, situat la cîțva kilometri mai departe, fusese realmente transformat în teren arabil, după un procedeu rapid și costisitor: excavatoarele săpau o groapă mare în spatele casei, apoi venea un buldozer și împingea" casa în groapă! Așa au dispărut cele peste 400 de case ale satului aflat în calea reședinței prezidențiale de la Snagov...

Otopeniul scăpase de desființare, dar nu de demolări. Dictatorul părea să acorde o grijă specială nenorocoasei așezări aflate pedrumul care duce- spre locul său de huzur de pe malul lacului confiscat; urmărea cu atenție mersul construcțiilor și-și manifesta nemulțumirea că lucrurile mergeau prea încet. Convoiul de beton al blocurilor avansa treptat, pe partea dreaptă a șoselei, înghițind

metodic tot ce-i ieșea în cale: case, mici ateliere meșteșugărești, prăvălii, locuri de joacă pentru copii. Sistematizarea devenea astfel un fapt concret, care umplea de deznădejde inimile locuitorilor.

Deși locuia pe o uliță laterală, departe de șosea, Valentin Hurduc era și el, ca toți ceilalți săteni, îngrijorat de exproprierile forțate și demolările hotărîte peste noapte. Mulți cetățeni din zona supusă "modernizării" refuzau să se mute, în ciuda presiunilor ce se exercitau asupra lor; între alții, un medic a rezistat pînă-n ultima clipă, refuzînd să-și părăsească locuința. Valentin intenționa să-i ia un interviu pentru "Luneta", dar a trebuit să renunțe, de teamă că o localizare prea concretă ar fi oferit anchetatorilor un indiciu pentru sursa manifestelor.

Într-o bună zi, copilul cel mic al lui Valentin s-a înbolnăvit. L-a dus la spitalul din comuna învecinată, dar acolo medicii l-au sfătuit să încerce la un spital mai mare, cu mai multe posibilități. După multe intervenții și promisiuni - tipărirea unor cărți de vizită, procurarea unor volume ce se vindeau pe sub tejghea - a reușit să interneze soția și copilul într-un mare spital bucureștean. A fost de cîteva ori în vizită acolo, și de fiecare dată a văzut scene care i-au dat o imagine asupra asistenței medicale practicate în "epocă". Odată, pe cînd aștepta pe hol, a văzut o femeie tînără cu un copil în brațe; după un timp, femeia l-a pus alături de ea, pe bancă, și a plecat. Într-un tîrziu copilul a început să plîngă; o asistentă a venit să vadă despre ce e vorba și s-a lămurit repede.

- Alt copil abandonat! a exclamat ea.

- Cum se poate una ca asta? a întrebat cu uimire Valentin.

- Femei necăjite. Mereu avem de-a face cu copii lăsați la voia întîmplării...

In altă zi, la intrare a văzut oarecare animație. Portarul încerca să împiedice un om să pătrundă în spital.

- Prin spate, ți-am spus o dată, de ce nu vrei să înțelegi?.

Abia atunci și-a dat seama despre ce e vorba: omul adusese cu el un coșciug mic, venise să-și ia acasă copilul mort. Un aspect care nu era de dorit pentru firma spitalului. Și nici pentru imaginea "vieții fericite" pe care regimul se străduia s-o prezinte străinătății. Măsurile drastice care însoțeau "politica demografică" au avut consecințe greu de evaluat pentru viitorul biologic al populației României. Disperate de sărăcie și de grija zilei de mîine, numeroase femei recurgeau la metode empirice de întrerupere a sarcinii, care le duceau, în final, ori în fața tribunalului, ori la cimitir. Cîte tinere femei nu și-au pierdut viața pentru că medicilor li se interzicea prin lege să intervină în cazurile de avort provocat, înainte de sosirea procurorului? Cîți nou-născuți n-au murit datorită frigului sau lipsei de medicamente din maternități? Țara noastră își cucerise trista celebritate de a avea mortalitatea infantilă foarte ridicată, în comparație cu alte țări europene; poate de aceea, copiii nou născuți erau înregistrați cu întîrziere, abia în momentul cînd se considera că au șanse să supraviețuiască. Iar cînd totuși supraviețuiau, interveneau atîtea probleme. Se va dovedi, cîndva, că abandonarea copiilor devenise, în "epocă", nu atît o chestiune morală, cît una economică!

...Dosarul pătimirii acestui popor în vremea "societății celei mai umane" e extrem de voluminos. Am evocat aici doar cîteva poagini, pe care le poate completa, cu fapte bine cunoscute, oricare dintre noi. Cu excepția beneficiarilor, puțini dar atotputernici, susținători vajnici ai unui regim care le aducea avantaje greu de imaginat pentru

cetățeanul de rînd. Să ne amintim doar faptul că în orașe exista o instituție fără firmă, denumită modest "bufetul partidului", unde aveau acces numai activiștii și funcționarii de partid. Aici se găseau, la prețuri convenabile, alimente și alte delicatese pe care oamenii obișnuiți nu le mai văzuseră de ani de zile prin magazine. Ca să nu mai vorbim despre casele de odihnă "speciale" de la munte și de pe litoral, sau cabanele de vînătoare și de pescuit, unde mai-marii județelor își aduceau prietenii și... prietenele, pentru petreceri care depășeau adeseori limitele unor banale picnicuri. Una dintre aceste petreceri n-a mai putut fi ascunsă; în cursul ei se desfășurase și o partidă de vînătoare la care unul dintre participanți își pierduse viața. S-a dat un comunicat oficial, dar pentru că propaganda se pricepea să apere interesele regimului, sancționarea vinovaților a fost prezentată ca un "act de dreptate", ca o mostră a "principialității comuniste".

Toate acestea se adunau, sporeau amărăciunea și revolta poporului. Din acest sentiment s-a născut și poezia despre care am amintit la începutul povestirii noastre.

- N-am scris în viața mea vreo poezie, mărturisește Valentin Hurduc. Dar asta mi-a venit așa, ca din senin... Simțeam că nu mai pot. Versurile se rînduiau ca de la sine în mintea mea; ca să nu le uit, le-am scris pe un petic vechi de hîrtie. Mi s-au părut nimerite pentru un manifest și aveam de gînd să le tipăresc în "Luneta".

Să ne amintim prima strofă din poezie:" *Ai plecat Gheorghiță-al meu - Și-ai lăsat în locul tău - Un tîmpit, un zăpăcit, - Un cizmar nenorocit - Dar la noi nu te-ai gîndit?*"

Care este semnificația acestor versuri? În spaima lui de a vedea degradarea galopantă a calității vieții, omul de pe stradă începuse să regrete "vremurile bune" dinaintea venirii lui Nicolae Ceaușescu la conducerea țării. El nu-și dădea seama că "epoca de aur" era de fapt o continuare

și o consecință a regimului comunist; pe timpul lui Gheorghiu-Dej sărăcia nu era atît de vizibilă, e drept, pentru că țara mai avea încă resurse pe care "economia socialistă" nu apucase să le irosească cu totul; nu se simțea încă efectul industrializării haotice, al cheltuielilor valutare iresponsabile, iar despre crimele, deportările și arestările din vremea lui Dej se vorbea numai în șoaptă. Era deci firesc ca oamenii să compare sărăcia și mizeria prezentului cu un trecut fabulos cînd "se găseau de toate", cînd "leul era leu" și resursele financiare ale țării nu apucaseră să fie secătuite de proiecte industriale megalomane.

Pe cine lăsase Gheorghiu-Dej în locul său la cîrma țării? "Un cizmar nenorocit". "Trecutul muncitoresc" al lui Ceaușescu rămînea și pentru biografii lui învăluit în taină. Unul dintre aceștia, Michel - P. Hamelet, deși a avut informații de primă mînă, trece cu ușurință pe lîngă acest subiect delicat, afirmînd despre începuturile lui Ceaușescu: "*El a reușit, totuși, să se angajeze ca ucenic la un cizmar, al cărui atelier a dispărut ca urmare a lucrărilor de urbanistică*". Hm! Ciudată întîmplare, să ștergi astfel numele singurului loc de muncă veritabil al "primului muncitor al țării"! Autorul biografiei apărute în 1971 continuă cu seninătate: "*Dar n-a rămas mult timp acolo, trecînd de la o întreprindere la alta, pe măsura antrenării lui ca activist*". Și gata. Nicăieri n-am mai găsit în carte vreo aluzie la activitatea profesională a "tînărului revoluționar".

În popor se vorbea cu malițiozitate despre ciudata grijă a "celui mai iubit" ca în cursul vizitelor de lucru să nu se apropie niciodată de o fabrică de încălțăminte! Fapt, de altfel, ușor de verificat. Gura lumii nu iartă! Și ar mai fi ceva de adăugat. Tot... din gura lumii. Unul dintre portretele lui Ceaușescu a fost retușat, ca de obicei, de un fotograf "autorizat". Portretul, foarte reușit, a fost tipărit în mii de

exemplare, înrămat, pus în birourile șefilor, atîrnat în sălile de festivități, plasat pe pagina de gardă a almanahurilor. Curînd după aceea, fotograful respectiv a părăsit țara. Din depărtări, el a trimis prin posturile de radio un mesaj despre farsa pe care i-o făcuse fostului "patron" : accentuase ornamentele de pe cravata lui, făcîndu-le să semene foarte bine cu niște placheuri de pantofi! Probabil că lui Nicolae Ceaușescu nu i-a ajuns niciodată la urechi această poveste, iar tovarășii de la secția propaqgandă s-au făcut că n-o aud. Altfel, desigur că portretul cu pricina ar fi fost retras cu discreție. Sau poate, de teama de a nu atrage atenția și mai mult, responsabilii cu imaginea marelui bărbat au trecut sub tăcere mica glumă a fotografului?

Poezia continuă punînd in rime sprințare amărăciunea românului care "face haz de necaz" pentru evenimente la ordinea zilei: ieșirea tot mai vizibilă la rampă a "babei", Elena Ceaușescu, devenită peste noapte academician doctor inginer, prim-viceprim ministru al guvernului, președinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie etc.etc. Într-o altă strofă era luată în derîdere infatuarea cu care Nicolae Ceușescu, ignorat tot mai mult de oamenii politici de peste hotare, criticat de presa internațională, continua să se erijeze în "cavaler al păcii"; alte versuri aminteau despre exporturile exagerate de produse agroalimetare, într-un moment în care pe piața internă aceste produse erau deficitare sau lipseau cu desăvîrșire...

Poezia, izbucnită din prea-plinul unei inimi simple dar cinstite, a fost scrisă dintr-o răsuflare, cu stîngăcii de limbaj, cu șchiopătări de ritm, dar conținînd adevăruri la îndemîna oricui. Încîntat de noua sa realizare, Valentin s-a hotărît s-o publice în următoarea ediție a "Lunetei". A cules-o literă cu literă - poate de aceea și-o amintește

acum atît de bine - apoi, după ce, ajutat de soția sa, i-a făcut corectura de rigoare, a tipărit-o.

În timp ce manifestele cu poezia așteptau, bine ascunse, să fie răspîndite, a intervenit incidentul amintit în "nota - raport": manuscrisul poeziei a fost găsit în portofelul lui Valentin. Să lăsăm pentru moment "Luneta" și să ne oprim asupra acestui episod. Un episod care-a fost pentru eroul nostru un adevărat moment de cumpănă.

Totul a pornit de la o imprudență. Poate singura mare imprudență pe care-a comis-o vreodată precautul și ingeniosul Valentin. După ce-a transpus-o în zațul tipografic, a împăturit poezia și a pus-o la loc sigur: înapoi în portofel, într-un compartiment special, sub căptușeală. O imprudență care ar fi putut să-l coste mult...

Intr-o zi, cînd tocmai avea de gînd să împrăștie manifestele cu poezia proaspăt tipărită, a intervenit neprevăzutul. Un prieten, Mateescu Petre, l-a rugat să-i imprumute mașina ca să ducă niște fructe în piață, la București. Mateescu Petre locuia nu departe de gara Otopeni, de pe calea ferată de centură, unde opreau de obicei garniturile de cisterne de la Ploiești în drum spre Constanța. El a luat mașina lui Valentin și a dus-o acasă. A lăsat-o la poartă, neîncuiată. Cum pe timpul staționării trenurilor aveau loc sustrageri de benzină din cisterne, orice autoturism aflat în preajma gării devenea suspect. Un ofițer de la miliția transporturi feroviare, locotenentul-major Duminică, văzînd mașina lui Valentin, s-a grăbit s-o controleze. Benzină n- a găsit, în schimb a găsit în bord portofelul. Conștiicios și mai ales curios, ofițerul a controlat cu grijă totul și a găsit poezia în ascunzătoarea portofelului. Mama lui Mateescu, care venea de la piață, a văzut de la distanță milițianul lîngă mașină și nu s-a mai apropiat, ci a alergat la Valentin să-i dea de veste.

Era o situație critică. Trecuse el prin multe, Valentin, dar de data asta s-a speriat de-a binelea. Știa că lăsase în mașină portofelul în care se aflau actele mașinii, dar și... poezia. Fără-ndoială, găsind-o, milițianul se va grăbi să-i facă o vizită. Trebuia să i-o ia înainte. Cel dintîi lucru la care s-a gîndit a fost să distrugă manifestele proaspăt tipărite, pentru că legătura dintre manuscrisul găsit în portofel și "Luneta" ar fi însemnat o catastrofă. A dat foc manifestelor la groapa de gunoi din fundul curții, apoi a chemat-o pe Anișoara, sora lui Gheorghe Marian, și i-a spus să ascundă la ea acasă mașina și casa de litere. În cîteva minute, toate au fost la loc sigur. Înainte ca ofițerul de miliție să ajungă la el acasă, Valentin a plecat, luînd-o prin fundul curții, spre combinat. În ziua aceea se învoise de la meșter, spunîndu-i că are o treabă urgentă. Dar acum, mai urgent era să ajungă la serviciu. A avut noroc cu un cunoscut care mergea spre București și l-a luat cu mașina. În mai puțin de un sfert de oră, intra pe ușa atelierului. S-a dus imediat la șeful său:

- Meștere, am dat de un necaz acolo, la țară. Am o încurcătură cu miliția, nu pot să-ți spun mai mult. Trebuie să mă salvezi. Confirmă dumneata că am venit la serviciu astăzi de dimineață, și dacă mă caută cineva, spune că m-ai trimis la depozit după materiale.

Meșterul ezita, neștiind ce să creadă.

- E o chestie importantă, a insistat Valentin. Nu mă lăsa pe mîna lor, meștere!

- Ia ascultă, băiete, nu cumva ai făcut vreo prostie mare? Să nu mă vîri în cine știe ce încurcătură!

- Nu e nici o încurcătură. Am dat mașina unui prieten și el a pățit-o, nu eu. Dar trebuie să dovedesc că nu eram acolo și nu știu nimic.

- Bine, bine, dar altă dată fii și tu mai atent, l-a povățuit meșterul.

După cîteva minute, a sunat telefonul din biroul cu pereți de sticlă aflat într-un colț al atelierului. Meșterul s-a dus să răspundă. Rămas la locul lui, în fața unei mese de paginație, Valentin îl urmărea cu inima strînsă. Meșterul l-a căutat cu privirea, semn că despre el era vorba, apoi a spus ceva în receptor. A mai ascultat o clipă, apoi a închis telefonul și i-a făcut un semn liniștitor din mînă.

În ziua aceea, Valentin a lucrat cu gîndurile aiurea. Își reproșa că n-a distrus manuscrisul poeziei; ce rost mai avea să-l păstreze de vreme ce tipărise manifestele? Îi părea rău de munca irosită și se-ntreba, îngrijorat, ce-o să se întîmple mai departe. La sfîrșitul programului se hotărîse: va cere ajutor lui Florentin, cel mai mare dintre frații săi, care lucra la o subunitate de pază a reprezentanțelor comerciale străine. L-a găsit pe stradă, la postul lui, și i-a spus de-a dreptul:

- Frățioare, am dat de bucluc. Am lăsat portofelul în mașină și miliția c.f. a făcut control și a găsit în el o poezie contra ăstora.

Fratele său i-a aruncat o privire posomorîtă:

- Povestea e cam cusută cu ață albă...

- Dar ăsta-i adevărul, crede-mă!

- Măi, băiete, cum să faci o prostie ca asta? Acuma încotro o luăm?

- Nu știu. De asta am venit la tine.

- Bine, să văd ce pot face. O să vorbesc cu un șef de-al meu, care-i cunoaște pe cei de la transporturi feroviare. O să-i spun că ești cam aiurit și că intri fără să vrei în tot felul de încurcături. Ceea ce e cam adevărat, fie vorba-ntre noi!

Valentin a plecat ceva mai liniștit spre casă. A ajuns pe înserate. Soția l-a întîmpinat îngrijorată:

- Te-a căutat cineva de la miliție.

- Cine?

- Nu știu. Nu-i de aici de la noi. Un ofițer brunet, mic de statură. L-am invitat în casă. Iscodea cu privirea prin toate colțurile. M-a întrebat unde ești. "La serviciu", i-am răspuns. "Nu-i nimic, o să-l aștept". I-am spus că o să întîrzii, că mai ai treabă prin oraș. "Atunci mîine dimineață, la prima oră, să se prezinte la miliția transporturi feroviare, lîngă Gara de Nord". Ce s-a întîmplat? Ce au cu tine?

- Fii pe pace, e vorba de un lucru mărunt, a liniștit-o el. O să mă duc mîine dimineață acolo.

A doua zi s-a prezentat la miliția transporturi feroviare. Locotenentul-major Duminică l-a întîmpinat încruntat și l-a luat tare de la început. După un interogatoriu răstit - numele și prenumele, data nașterii și alte întrebări de rutină - a dat la iveală foaia buclucașă:

- În portofelul tău s-a găsit acest înscris cu conținut necorespunzător. Citește-l.

Mai întîi Valentin a încercat s-o facă pe prostul. A început să citească poticnindu-se la fiecare cuvînt. Tot mai enervat, anchetatorul l-a întrerupt întrebîndu-l de unde are poezia. Valentin i-a înșirat povestea cu bețivul care i-o recitase la restaurant cu cîteva luni în urmă. Ofițerul a sărit de la birou și l-a lovit peste față:

- Minți!

A rămas neclintit sub palmele și pumnii lui. Neclintit și privindu-l drept în ochi. Parcă dîndu-și seama că face un lucru zadarnic, ofițerul s-a potolit brusc.

- Ia loc, i-a spus el calm. Să-ncercăm altfel. Fii sincer și spune tot ce știi. În primul rînd: ce voiai să faci cu poezia?

- Am spus: voiam s-o predau ofițerului de securitate de la combinat. Mă rugase ca de fiecare dată cînd aflu ceva interesant, să-i comunic.

- Bine... O să verificăm. Mîine se întoarce șeful meu din misiune. Să-i spui povestea ca și cum n-ai fi discutat nimic cu mine, ai înțeles?

A înțeles, firește. Ofițerul nu dorea să se afle ce "metode" folosise în cursul scurtei lui anchete. Mai ales că întrevederea cu șeful avea să se petreacă în ziua următoare, cînd urmele loviturilor vor mai fi dispărut...

După ce a scăpat de la miliție, în drum spre serviciu, Valentin s-a oprit și i-a telefonat fratelui său:

- Am fost la domnul ăla despre care ți-am spus.

- Și?

- Era tare supărat pe mine. Mi-a și tras cîteva. A spus că mîine să mă duc iar, să dau ochi cu șeful lui. Dacă m-o lua tot așa, mai bine nu mă duc.

- Fii liniștit, l-a întrerupt Florentin. Am vorbit cu cine trebuie, și el ți-a pus o vorbă bună. Du-te acolo și fii atent ce spui. Promite-le că nu se mai întîmplă...

- O să promit.

- Nu numai lor. Promite-mi și mie. Astîmpără-te odată, nu uita că ai copii de crescut...

- Am plecat pe stradă și nu știam încotro s-o iau, mărturisește Valentin. Dacă mă arestează și ajung la închisoare? Mă bătea gîndul să fug, să mă ascund pînă se liniștesc lucrurile. Aveam două adrese unde puteam să stau fără să-mi dea de urmă. Mă gîndeam și la familie. Ce-o să se întîmple cu ei? Mai aveam doar speranța că "vorba bună" pusă de șeful lui Florentin o să-și facă efectul. Încă mai simțeam pe obraji loviturile primite de la locotenentul-major. În cele din urmă m-am hotărît: fie ce-o fi! M-am dus acasă. Am intrat pe ușă cu emoție: nu m-o fi așteptînd vreun milițian pregătit să-mi pună cătușele? Acum îmi vine să rîd de gîndurile astea, dar atunci într-adevăr mi-a fost teamă. Acasă era liniște. Viorica s-a uitat atent la mine, m-a mîngîiat pe obrazul încă roșu de la

lovituri dar n-a zis nimic. Pe seară a venit un prieten la mine: "Am aflat, Valentin, îmi pare rău de ce s-a întîmplat. Dar dacă e ceva, să știi că o să-avem grijă de ai tăi..."

Dimineața și-a luat inima-n dinți și s-a prezentat iarăși la miliția transporturi feroviare. La intrare l-a întîmpinat un subofițer și l-a condus în altă cameră decît în ziua precedentă. La un birou stătea "șeful"; lîngă el, în picioare, locotenentul- major Duminică.

Discuția cu "șeful", un colonel în vîrstă, cu gesturi potolite și vorbă calmă, a decurs cu totul altfel decît primul interogatoriu. E drept, zelosul subaltern pregătise cu grijă "terenul": colonelul ședea la birou, Valentin în fața lui, iar alături, privindu-l fix, locotenentul-major Duminică, gata să-i surprindă orice tresărire, orice șovăială. Colonelul nu părea însă dispus să dea amploare întîmplării; Valentin a dedus că fratele său vorbise, într-adevăr, cu șeful său și acesta intervenise pe lîngă șeful de aici.

- Ce-a fost cu poezia aia? l-a întrebat colonelul pe un ton potolit. Spune tot ce știi!

Sub privirile atente ale locotenentului-major, Valentin a luat povestea de la capăt. Hotărîse să joace puțin teatru. Făcea gesturi necontrolate, repeta de mai multe ori un cuvînt, se întrerupea în mijlocul frazei, răspundea anapoda la întrebări, confirmînd astfel avertismentul fratelui său - că băiatul ăsta e cam aiurit...

- Bine, a spus într-un tîrziu colonelul. Cred că întîmplarea asta ți-a fost de învățătură. Să nu se mai repete, înțelegi?

A plecat cu inima ușoară, bucuros că totul se terminase cu bine. Era evident, colonelul n-avea prea mare dorință să declanșeze o anchetă de proporții asupra unei probleme atît de delicate cum era o poezie anticeaușistă. Pe de altă parte, poate că-l influențase și comportarea "infractorului", sugerînd o anume dereglare nervoasă;

poate că atîrnase în balanță și intervenția pe care-o făcuse șeful fratelui lui Valentin... Cert este că problema a fost închisă, sau așa părea. Abia după revoluție, la cercetarea biroului maiorului Stănciulescu din combinat, între hîrtiile acestuia s-a găsit documentul citat la început și care atestă că poezia lui Valentin nu fusese nicidecum uitată; că paznicii din umbră ai regimului își propuneau să-l aibă mai departe în atenție pe tînărul muncitor tipograf. Din semnătura documentului se poate deduce că locotenentul-major, nemulțumit de faptul că superiorul său dăduse prea puțină importanță descoperirii, hotărîse să reia cazul și să-l raporteze pe altă filieră - bănuim că existau destule - astfel încît povestea ajunsese și pe biroul unui anume "tov.general", care dăduse ordine în consecință. În cele din urmă, raportul despre poezia găsită asupra lui Valentin a poposit în dosarele maiorului Stănciulescu, la combinatul poligrafic, cu mențiunea care ne atestă că se făcuseră deja unele cercetări și acolo: "*La locul de muncă nu a fost semnalat cu manifestări necorespunzătoare, însă uneori în relațiile cu colegii devine impulsiv și chiar necontrolat*". Dar raportul nu se limita la această constatare; organele de securitate își propuneau să-l țină pe Valentin sub observație și să ajungă în cele din urmă la o concluzie; faptul acesta se poate deduce cu claritate din mențiunea făcută în încheierea notei - raport:"*Va fi anchetat contra-informativ în vederea clarificării situației înscrisului necorespunzător găsit asupra lui*". Din fericire, la dosarul lui Valentin nu s-au mai adăugat alte "piese" și tînărul și-a văzut mai departe de lupta lui, de micul război pe cont propriu pe care-l declarase dictaturii.

12 ."Luneta" dezvăluie adevărul

Am văzut că în dorința lui de acțiune, în neastîmpărul lui de a face ceva, de a-și exprima opoziția deschisă față de regimul ceaușist, Velentin Hurduc încercase de toate: a redactat un memoriu, a protestat în ședințe, a scris lozinci pe ziduri, a dat foc unor obiective ce simbolizau totalitarismul. Dar cea mai importantă acțiune a lui au fost manifestele, mica publicație periodică "Luneta".

Periodică e un fel de a spune, căci în condițiile în care lucra el era foarte greu să mențină ritmul pe care și-l propusese - un număr pe lună. Și, totuși, din "tipografie" au ieșit, în cei doi ani de activitate, zece numere, dintre care opt au fost difuzate într-un tiraj de aproximativ 2000 de exemplare fiecare. Am păstrat un capitol special al povestirii noastre pentru a relata pe-ndelete cîteva întîmplări legate de răspîndirea "Lunetei".

Dar, mai întîi, ce conțineau manifestele?

Cel dintîi dădea de veste, așa cum arătam mai înainte, despre formarea Frontului Democratic Român. Autorul a încercat să-și imagineze, să reconstituie, mai degrabă prin presupuneri, compoziția și programul acestei organizații. Așa s-a născut enumerarea din manifest: **conducerea acestui forum, compusă din: muncitori și țărani, generali ai armatei române, ofițeri ai Ministerului de Interne, oameni de știință și alte categorii de oameni ai muncii...**

Valentin povestește unui reporter că în legătură cu " conducerea acestui forum" n-avusese vreme să-i consulte pe prietenii săi. Unul dintre aceștia, Dan Nicolae, a citit manifestul abia după ce-l tipărise și i-a reproșat: "Pe studenți de ce nu i-ai amintit?"

- Avea dreptate, mărturisește Valentin. Știam că studenții din Iași porniseră și ei, în toamna lui 1987, o mișcare de protest. Dar, înfierbîntat de ideea cu Frontul Democrat Român, n-am stat mult să mă gîndesc și să dau studenților locul ce li se cuvenea în "organizație". Pur și simplu i-am omis...

Cît despre generalii și ofițerii la care se făcea referire în text, Valentin cunoștea numeroși oameni din armată și din Ministerul de Interne care-și exprimau nemulțumirea și îngrijorarea față de situația din țară. Un general de miliție, de pildă, fusese șeful lui Florentin Hurduc. Cu cîțiva ani în urmă. căzînd în dizgrația dictatorului, generalul fusese trecut în rezervă. Florentin Hurduc îl întîlnise întîmplător pe stradă, discutase cu el și relatase fratelui său despre această discuție, în care generalul îi exprima, într-o formă voalată, amărăciunea pentru situația din țară. Lui Valentin îi încolțise în minte ideea să ia legătura cu el, să-i ceară părerea despre ceea ce avea de gînd să facă, dar s-a gîndit că ar fi prea riscant: mai mult ca sigur că generalul, cunoscut ca un adversar al lui Ceaușescu, era supravegheat de securitate.

Amintim că acest prim număr a fost tipărit de două ori, pentru că în forma inițială el conținea și chemarea la demonstrație la o dată fixă, dar n-a putut fi difuzat pînă la acea dată. Prima variantă, în 2000 de exemplare, a fost distrusă.

Valentin a retipărit manifestul, eliminînd referirea la o dată exactă, pe care acum își dădea seama că nu-i va fi ușor s-o respecte.

Al doilea "număr" avea să-și găsească o identitate și mai precisă; acum avea și un titlu, ca orice publicație.

- De ce i-ați pus numele "Luneta"? a fost o întrebare frecvent adresată lui Valentin.

- M-am gîndit la vechea emisiune de televiziune, "Reflector", care dezvăluia diverse aspecte negative din întreprinderi, din comerț sau din viața socială. Era o emisiune mult apreciată de spectatori, pentru că spunea adevărul. Oameni persecutați de cîte-un șef abuziv, mărfuri fabricate cu defecte, neglijența unor foruri administrative, acte întocmite greșit - tot felul de întîmplări ciudate erau criticate acolo și se cerea răspuns din partea vinovaților. Cetățenii se obișnuiseră cu emisiunea asta și aveau încredere în ea. Scriau scrisori redactorilor:"Veniți și la noi să vedeți ce se întîmplă"...Apăruse și o vorbă. Cînd cineva era nemulțumit de o anumită situație, spunea "Las' că vine el **Reflectorul**" sau "O să vă dea la **Reflector**". Mi-aduc aminte că de la un timp emisiunea a început să se scurteze, se transmitea din ce în ce mai rar, cu aspecte tot mai mărunte - indivizi certați cu legea, accidente de mașină - și, pe urmă,a dispărut definitiv. Explicația era clară: critica, oricît de blîndă ar fi fost, nu era pe placul dictaturii. În "epocă" nu existau lucruri care să fie criticate...

De la **Reflector** la **Luneta** nu era mare distanță. Planul meu era să adun tot felul de informații care nu ajungeau niciodată în presa oficială, să demasc aspectele negative, întocmai cum făcuse acea emisiune desființată cu ani în urmă. Am și vrut să dedic unul dintre manifeste unor probleme de actualitate strictă din comuna noastră, cu date concrete, dar prietenii mei m-au oprit, spunîndu-mi că tocmai o precizie prea mare m-ar fi dat de gol. Trebuia ca manifestele să se refere la lucruri generale, cunoscute în toată țara...

Pregătirea pentru tipar a titlului micii publicații are povestea ei. Ca tipograf, Valentin era hotărît să dea manifestelor o înfățișare cît mai profesională, și, mai ales, să asigure păstrarea aceluiași clișeu de titlu de-a lungul mai multor numere, tocmai pentru a atesta că "Luneta" nu

este opera stîngace a unor amatori, ci produsul unei organizații serioase, beneficiind de o anumită dotare tehnică. A respins,deci, improvizațiile - gravarea titlului pe linoleum sau lemn sau folosirea unor litere din cauciuc. Voia neapărat un clișeu, un clișeu zincografic.Scormonind pe ici și pe colo, bătînd atelierele, examinînd tot felul de clișee care, după tipărire, se aruncau, a găsit în cele din urmă ce-i trebuia: un titlu mai vechi, care fusese folosit într-o revistă sau într-un almanah: "OCEANUL PLANETAR". Un enigmist ar putea vorbi cu lux de amănunte despre șansele de a găsi unul sau două cuvinte din care să se poată recompune, cu minim de efort, un al treilea cuvînt. La prima vedere nu vom sesiza elementele comune dintre "LUNETA" și "OCEANUL PLANETAR"; dar dacă ne vom uita mai bine, vom vedea că grupul de litere "NETA" se găsește gata construit; ne mai trebuie două litere, "U" și "L" din primul cuvînt, pe care le inversăm, și... gata titlul! Literele au fost decupate cu mare grijă, finisate, montate din nou pe o placă de lemn; este drept, spațiul de după litera "L" este ceva-ceva mai mare decît spațiile dintre celelate litere,dar asta o poate observa numai ochiul exersat al unui profesionist! Pentru mai multă...prestanță, Valentin a adăugat în dreapta titlului stema R.S.R.

Stemă, ca toate stemele, numai că, la o cercetare atentă, vedem și aici un semn: steaua din vîrf a fost rectificată cu grijă, așa că în locul ei se vede doar o pată de cerneală...

Așa s-a născut "Luneta", care avea drept subtitlu mențiunea: "Publicație-manifest editată de Frontul Democrat Român". În numerele din 1989 găsim adăugată, la subtitlu, următoarea mențiune: "**Apare lunar și are ca scop demascarea politicii dictatoriale practicată de familia Ceaușescu**".

Se-nțelege, e greu să reconstituim cu exactitate mersul "producției" în cei doi ani de apariție a "Lunetei".

Cînd l-am întrebat, la prima noastră întîlnire, dacă păstrează vreun exemplar dintre aceste manifeste, Valentin a răspuns cu o privire amuzată de naivitatea reporterului:

- Cine-ar fi păstrat așa ceva?

Într-adevăr, teama de consecințe ar fi descurajat pe oricine ar fi avut în mînă un asemenea "corp delict".

La cîteva zile după revoluția din decembrie 1989, cînd acțiunea "Luneta" încetase să mai constituie un secret,Valentin Hurduc a fost invitat la Televiziune să povestească telespectatorilor despre el și despre manifeste.

- Pe cînd ne pregăteam să intrăm în emisie - povestește el - o doamnă care lucra în studio s-a apropiat de mine și mi-a spus: "**Dumneata ai lansat manifestele?**

Am și eu o amintire, nu prea plăcută, despre acest fapt. Mă aflam în Piața Amzei, chiar în ziua de 1 martie 1989. Tocmai cumpărasem un mărțișor de la un tînăr. Mărțișorul era fixat pe o carte de vizită și vînzătorul mi l-a pus în plic, cum se obișnuiește. După cîțiva pași, am văzut în fața mea, pe trotuar, o hîrtie tipărită. De la distanță i-am deslușit doar titlul: "**Luneta**". Curioasă,am ridicat-o și am început s-o citesc. Nici nu știu cînd a apărut lîngă mine un milițian și mi-a smuls-o din mînă, împreună cu pliculețul în care aveam mărțișorul. Am plecat în grabă, bucuroasă că scăpasem numai cu atît. Dacă i-ar fi venit milițianului ideea să mă legitimeze și să-mi noteze numele? Cu siguranță că aș fi avut mari neplăceri: un redactor de televiziune surprins că citește materiale subversive..."Această mărturie m-a bucurat foarte mult. De multe ori în cei doi ani aș fi dorit să aflu dacă ceea ce fac eu slujește la ceva, dacă

manifestele pe care le tipăream cu atîta riscuri ajungeau în mîinile oamenilor.

Numeroase povestiri, piese de teatru și filme relataseră, de-a lungul anilor de propagandă comunistă, pățăniile celor care tipăreau, răspîndeau sau citeau manifeste. În culegerile de documente și în lucrările de istorie, se reproduceau zeci de rapoarte ale miliției despre arestarea celor găsiți cu manifeste asupra lor. În rîndul cetățenilor se infiltrase cu timpul o teamă aproape instinctivă față de publicațiile care nu purtau girul oficial. Aceasta explică, desigur, și faptul că după revoluție, cînd povestea lui Valentin a devenit publică datorită presei și televiziunii, au ieșit la iveală doar cîteva exemplare ale "Lunetei".

- Mi-ar fi plăcut să aud vorbindu-se despre manifestele noastre, spune Gheorghe Marian. Umblam mult prin oraș, mă plimbam prin parc, stăteam la cozi, călătoream cu autobuzul și metroul. N-am prins însă nici o vorbă, nici o șoaptă, nici o aluzie referitoare la Luneta. Deși, dacă luăm în seamă tirajul, ele trebuiau să ajungă în mîinile cetățenilor. Oricît ar fi fost de vigilente organele de ordine, nu le puteau aduna pe toate, mai ales că Valentin le răspîndea prin locuri aglomerate, în piețe, în gară, pe străzile principale. Eu cred că frica era atît de puternică, încît oamenii care le citeau nu îndrăzneau să vorbească între ei, să le comenteze. Preferau să păstreze pentru ei ceea ce citiseră și să nu se expună riscului de a fi surprinși făcînd "propagandă dușmănoasă", cum se zice. Într-o zi, după ce tipăriserăm un nou număr al "Lunetei" și Valentin l-a răspîndit în oraș, am oprit un exemplar și l-am dus acasă. L-am arătat soției mele, să văd cum reacționeză. L-a citit cu atenție și m-a întrebat de unde-l am.

I-am răspuns că l-am găsit pe stradă. "Să nu mai găsești!", mi-a spus ea și i-a dat foc în scrumieră.

După ce Valentin Hurduc și prietenii să-i au apărut la televiziune povestindu-și "aventura", iar în revista "Flacăra" aceeași aventură a fost prezentată sub forma unui serial, au ieșit la iveală, pe diverse căi, cîteva numere ale "Lunetei".Nu toate. Dar nu e timpul trecut...

Unul dintre ele a apărut în perioada imediat următoare datei de 23 august 1988:

"Români!

Începînd din această lună conducerea F.D.R. va edita lunar această publicație care are ca scop demascarea politicii dictatoriale practicată de familia Ceaușescu. Actul de naștere al acestei publicații îl găsim în suferința poporului, pîinea cartelată și de cea mai proastă calitate, lipsa de medicamente din import, lipsa de alimente, lipsa de apă caldă și căldură și, în general, în încălcarea drepturilor elementare de viață ale omului.

Lipsa de orientare în administrarea statului a lui N.Ceaușescu, împrumuturile nejustificate (folosite și în scopuri personale), de care poporul nu a fost informat sub nici o formă, exportul exagerat de produse alimentare, de îmbrăcăminte, de aparate casnice indispensabile unei gospodării (așa cum sînt frigiderele) exportul de produse petroliere și, în general, exportul de orice natură reprezintă cauza care a dus la nemulțumiri generale, așa cum a fost și demonstrația oamenilor muncii de la BRAȘOV."

Pe marginea acestui text s-ar putea face multe comentarii.

Devenise tot mai evidentă inechitatea socială, prăpastia care se adîncea tot mai mult între viața grea a masei mari a populației și opulența "nomenclaturii", într-o societate care se proclama drept cea mai dreaptă din lume, și în care se vorbea la tot pasul despre "Codul eticii și echității socialiste". Fără să abuzăm de cifre, amintim numai că în diferite cuvîntări Nicolae Ceușescu făcea mare

caz de raportul între salariul minim și cel maxim, raport pe care-l fixase, cu totul arbitrar, la 1 la 5, lăudîndu- se că în viitor acest raport va deveni și mai mic. Afirmație menită, ca multe alte sloganuri propagandistice, să sporească încrederea în regim și în grija lui neobosită pentru bunăstarea maselor muncitoare. Cifrele reale, ieșite ulterior la iveală, demonstrează cît de departe de adevăr erau aceste lăudăroșenii. Amintim că salariile considerabile ale "șefilor" depășeau cu mult cele 5 salarii minime, raportul repetat mereu în cuvîntările secretarului general al partidului; acestor salarii li se adăugau indemnizații și prime substanțiale, precum și numeroase alte avantaje: magazinele speciale "cu circuit închis", unde "reprezentanților poporului" li se vindeau mărfuri de bună calitate la prețuri foarte convenabile, casele de odihnă denumite pe scurt "vile speciale" de la munte și de pe litoral, autoturisme "de serviciu" cu șoferi plătiți de stat, locuințe confortabile, și ele "de serviciu". Circula și o glumă:definiția șampaniei:" băutura pe care o beau oamenii prin reprezentanții lor".

Să nu uităm, de asemenea, "gospodăria de partid", o rețea de unități agroindustriale care aprovizionau discret cămările "aristrocrației proletare", și întreprinderile de comerț exterior, care furnizau mărfuri de import, inexistente pe piață. Existau diferite forme "speciale" de obținere a valutei străine; printre oameni se vorbea tot mai insistent despre faptul că șefii cei mari începuseră să prindă gustul dolarilor, păstrați cash în propria gospodărie sau, mai nou, depuși în conturi secrete la băncile elvețiene.

Din păcate, proporțiile acestui fapt depășeau cele mai pesimiste zvonuri; după Revoluție s-a aflat că dictatorul și familia lui depuseseră la bănci din străinătate sume de ordinul a sute de milioane de dolari, iar la perchezițiile efectuate s-au găsit importante sume în bancnote. Numai

Zoe Ceușescu, de pildă, cînd a fost arestată, avea într-o geantă "modesta" sumă de 95000 dolari! Ca să nu mai vorbim de numeroasele bunuri procurate din import, de la țigări și băuturi fine pînă la automobile, aparatură electronică, bijuterii, blănuri, ceasuri și arme de vînătoare.

Dar să citim mai departe manifestul:

"Un aspect și mai grav al faptelor il reprezintă cuvîntarea D-nei acad. Dr. ing. Savant de renume mondial Elena Ceaușescu la spectacolul omagial al zilei de 23 August. Ar putea afla și poporul în ce calitate și cu ce drept a vorbit tov.?(pînă în 1965 nici un act istoric nu a remarcat spiritul de sacrificiu al tov. în lupta pentru eliberarea patriei."

Contestarea biografiei de "revoluționar" a Elenei Ceaușescu este importantă în acest moment. "Numărul doi" al regimului ceaușist, femeia semianalfabetă și de o răutate irațională, beneficiase, în perioada ascensiunii ei rapide și nemotivate la conducerea țării, de sprijinul îndemînatic al propagandei oficiale. După 1965 i se fabricase la iuțeală un trecut eroic, atestînd că "din fragedă tinerețe" asemeni s.țului ei, luase parte la activitatea revoluționară.

Făcînd aluzie la apariția bruscă în scenă a Elenei Ceaușescu, autorul manifestului pornea de la un fapt incontestabil: literatura politică dinaintea "Epocii" nu menționa nicăieri prezența ei în viața socială și politică. Valentin Hurduc povestește că înainte de a scrie numărul respectiv din "Luneta" găsise un manual de istoria partidului comunist, editat înainte de instalarea la putere a lui Nicolae Ceaușescu.

- L-am citit, de curiozitate, din scoarță în scoarță. În acest manual numele dictatorului era amintit în treacăt o singură dată, iar cel al "savantei" nu apărea de loc. Acest fapt mi-a dat certitudinea că toate poveștile despre activitatea ei revoluționară erau o simplă invenție. Mai mult:

ca tipograf, văzusem în mai multe împrejurări fotografii de epocă, unde figurile celor doi erau, pur și simplu, adăugate în rîndul manifestanților sau în prezidiul unei adunări. Pe de altă parte, am discutat cu mulți oameni în vîrstă, care luaseră parte la diferitele evenimente. Nici unul nu-și amintea de "tînăra revoluționară" Elena Petrescu-Ceaușescu. Iar în ultimul timp, în ziare și la televizor se spunea mereu că a făcut și a dres, că a avut un rol deosebit în lupta pentru libertate, că a fost mereu alături de "marele revoluționar..."

S-ar putea vorbi mult despre modul în care, din neant, mijloacele de propagandă au creat biografia revoluționară a Elenei Ceaușescu. În articole se menționa vag că la manifestațiile de la 1 mai 1939 "a avut un rol important", fără alte detalii. Istoricii treceau cu discreție peste o lungă perioadă de timp, folosind termeni viguroși dar lipsiți de precizie: "în anii teroarei burghezo-moșierești, tovarășa a fost necontenit alături de tovarășul..." Pentru ca brusc să ni se pună în față exemplara biografie de "remarcabil om politic, militant de frunte al partidului și statului, eminent om de știință de largă recunoaștere internațională". Propaganda mai recentă evita să mai amintească despre cariera de țesătoare a renumitei savante, carieră care inițial îi conferea cel puțin apartenența la clasa muncitoare; probabil că "prima doamnă a țării" începuse să-și privească cu un sentiment de jenă acest detaliu biografic. Așa că, trecînd rapid peste decenii întregi, articolele omagiale și cuvîntările slugarnice de la plenare și congrese scoteau din mînecă un "trecut glorios de luptă" fără să se spună cu ce anume acte eroice se ilustrase "tovarășa". Nici nu era nevoie, nu cerea nimeni explicații, iar cînd era vorba de cărți de istorie cu o alură mai academică, o notiță de subsol trimitea la un număr de

dosar din misterioasa și inaccesibila arhivă a Institutului de Istorie a Partidului.

În ultimii ani, cînd poziția Elenei Ceaușescu fusese definitiv consolidată ca "numărul 2" în ierarhia partidului și statului, toate redacțiile primiseră de la secția de propagandă indicația discretă ca în fotografii "să nu mai apară tovarășul singur, ci împreună cu tovarășa". Vorbitorii la congrese și alte ocazii oficiale trebuiau să li se adreseze amîndorura, ca o mică nuanță doar în epitetele obligatorii. Bărbații se adresau cu "mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu", iar femeile, cînd urcau la tribună își începeau speech-ul inversînd: "mult stimate tovarășe ...", mult iubită și stimată..."

Și mai exista indicația ca în comunicatele oficiale să i se înșire titulatura "academician doctor inginer". Poporul a avut grijă să dea acestei titulaturi o nuanță umoristică: "Știi că n-o mai cheamă Elena? Și-a schimbat numele: **Adina.** Academician Doctor Inginer Nimic Adevărat."

Știa el poporul ce știa...

Dar tot mai numeroasele opere științifice cu semnătura tovarășei erau traduse în diferite limbi, lansate cu multă ceremonie în instituții științifice sau librării celebre din străinătate. Se treceau, firește, sub tăcere adevărații autori, se ascundea cu grijă faptul că lucrările erau de obicei traduse și tipărite pe cheltuielile statului nostru și că reprezentanțele diplomatice românești făceau incredibile eforturi pentru a determina personalități științifice să facă o apreciere cît de cît elogioasă la adresa acestor opere. Dorința de reclamă a "tovarășei" și,pe de altă parte, graba unor indivizi slugarnici de a-i face cît mai des surprize plăcute erau atît de evidente, încît uneori, sub titluri care sugerau "elogioase aprecieri în străinătate", "confirmări ale prestigiului tovarășei în lumea științifică", se publicau scurte pasaje sau chiar fraze trunchiate, care doar

consemnau apariția unei cărți semnate Elena Ceușescu, semnatarul abținîndu-se, din onestitate, să facă vreo apreciere la adresa conținutului.

În ultimii ani începuseră să i se adreseze și ei poezii omagiale, care se tipăreau cu caractere mari sub un tablou pitoresc, unde era înfățișată împreună cu tovarășul, înconjurați de copii frumoși și bine hrăniți.

Lîngă marea lui iubire pentru om și pentru țară,
E Elena Ceaușescu, militant și om de știință
Ce în lupta comunistă și-a pus viață și credință
Devenind, prin fapta vieții, eroină legendară.

Absurditatea evidentă a acestor versuri ne scutește de orice comentariu. În diverse ocazii, la sărbătorile de iarnă. la începutul anului școlar sau la congrese, copii aleși pe sprînceană, verificați, testați medical, echipați, dezinfectați, pomădați, erau puși să ofere flori dictatorilor sau să le recite poezii elogioase. În aceste versuri "tovarășa" era denumită mama grijulie a copiilor țării, ocrotitoarea tinerei generații,și i se exprima recunoștința pentru "grija deosebită".

Un exemplu dintr-o mie: ce se făgăduia copiilor în ziua de 14 decembrie 1988, într-un articol intitulat: "Avanpremieră la vacanța de iarnă a elevilor"?

Programul de activități cuprinde un mare număr de manifestări politico-educative (...) care sînt destinate să contribuie la însușirea de către elevi a tezelor și orientărilor (...) Sub generice ca Expunerea tovarășului..., în cluburile de vacanță se vor organiza mese rotunde și dezbateri...

Așadar, nici copiii nu scăpau ofensivei ideologice generalizate declanșată de partid. Ultima vacanță de iarnă "socialistă" le oferea, în locul tradiționalului "orășel al

copiilor", în locul concursurilor de săniuțe și al carnavalului, în locul darurilor de Crăciun mese rotunde și dezbateri...

Grijă pentru copii?

Presa și televiziunea de după revoluție au "descoperit" un șir de subiecte "tabu" pînă mai ieri: căminele de orfani, școlile ajutătoare, starea subumană a handicapaților și alte realități sinistre despre care "mama" nu dăduse niciodată semn că ar avea cunoștință.

Dar revenind la ironia cu care manifestul inversează titulatura, denumind-o pe Elena Ceaușescu "acad. dr. ing. savant de renume mondial", vom aminti că în cercurile științifice ale țării s-a discutat mult (în șoaptă, firește) despre condițiile dubioase în care savanta obținuse titlul de doctor în chimie; despre sumele plătite unor instituții științifice, mai mult sau mai puțin celebre, pentru a-i acorda diverse titluri, diplome sau medalii; toate acestea n-au împiedicat propaganda oficială să-i împodobească numele cu formula obligatorie "academician doctor inginer E. C., savant de renume mondial". După o vreme, poate ca un recul în fața reacției presei de peste hotare, acest din urmă determinant a fost ușor modificat: presa a primit indicația să înlocuiască termenul "savant de renume mondial" cu altul, ceva mai modest în viziunea creatorilor lui: "savant de largă recunoaștere internațională." Vidul din biografia politică a Elenei Ceaușescu era, astfel, compensat de o imaginară activitate științifică, de cercetare și creație într-un domeniu de vîrf al chimiei moderne - compușii macromoleculari. În legătură cu competența "savantei", apăruse o anecdotă: enervată de prezența polimerilor în titlul cărților pe care le semna fără măcar să le fi citit, "savanta" excalamase: "Ce atîția polimeri să ne mai ocupăm și de poli-peri".

Au circulat numeroase anecdote despre incultura "savantei". Că umorul popular nu era departe de adevăr

s-a dovedit după revoluție, cînd ziariștii întreprinzători au descoperit un catalog din clasele primare din care reieșeau rezultatele slabe la învățătură ale viitoarei academiciene. Adăugăm, în treacăt, că ambiția ei de a dezvolta industria chimică n-a întîlnit nici o opoziție serioasă din partea colegilor din organele de decizie; ani de zile în spitalele țării a fost o cumplită criză de filme radiologice, pentru că industria patronată de ea nu ajunsese "la parametrii proiectați". Sau - specialitatea casei - cauciucul poliizoprenic, care a dat atîta bătaie de cap constructorilor și exportatorilor de autovehicule...

Să amintim un vers din poezia lui Ion Caraion, care a atras retragera volumului de pe piață, apoi exilul poetului. Sub titlul "Strică-tot și încurcă-lume", avem un portret destul de transparent al marelui "priceput la toate". I se potrivește de minune și academicienei, care era, în același timp, om politic, militant social, cercetător și diriguitor al științei. Versul sună așa: **"pe ce pun mîna, praful se alege".**

13. În anul ULTIMULUI congres

Activitatea modestului editor al "Lunetei" a cunoscut cea mai mare intensitate în anul care a precedat congresul al XIV-lea (ultimul!!!) al partidului. Apropo de "ultimul", încă o anecdotă care circula în epocă:

"- De ce n-ai venit, tovarășe, la ultima adunare de partid?

- Zău că veneam dacă știam că-i ultima!"

Așadar, ne apropiem de ultimul congres. Eveniment care cu mai bine de un an înainte a declanșat o zarvă propagandistică fără precedent. Ceva plutea în aer, o ceață rău-prevestitoare întuneca imaginea idilică a României socialiste din ultima parte a "epocii", așa cum încerca s-o prezinte propaganda oficială. O imagine compusă din elemente care se repetau pînă la limita absurdului: vizite de lucru, aprecieri entuziaste, deplină aprobare, ctitorii fără egal, cuvîntări magistrale, amplă recunoaștere pe plan internațional, bunăstare și fericire, cele mai înalte culmi, elicopterul prezidențial, erou al păcii, avînd mereu alături pe tovarășa, înaltă cinstire, coeziune de monolit...

Voci tot mai hotărîte din țară se ridicau împotriva dictaturii, criticau hotărîrile aberante, atrăgeau atenția asupra drumului spre dezastru pe care mergea țara. În străinătate, propaganda în favoarea lui Ceaușescu își pierduse credibilitatea; România se vedea izolată tot mai mult, personalități politice criticau deschis regimul și metodele lui de conducere; pentru a contracara criticile la adresa încălcării drepturilor omului, Ceaușescu a renunțat în mod unilateral la clauza națiunii celei mai favorizate acordată de S.U.A; ca un răspuns la acțiunea de

"sistematizare rurală", în mai multe țări europene se declanșase o mișcare de solidaritate cu satele românești; printre degetele abile ale cenzurii se strecurau în cărți și în publicații aluzii "incomode" la adresa regimului; dizidența internă căpăta contur și se manifesta prin diverse mijloace; măsurile de înăbușire a glasurilor celor ce înfruntau dictatura aveau efect contrar, fiind larg comentate în mass-media din străinătate.

În aceste condiții, propaganda oficială acționa febril pentru ca pregătirea congresului să aibă un caracter sărbătoresc. Își luase, de fapt, o misiune cu neputință de realizat. Totuși, măcar aparențele trebuiau salvate, și profesioniștii s-au pus pe lucru. Frazele de adulație din prima pagină a ziarelor și revistelor au devenit mai lungi, mai ample, chiar dacă mai vagi; nu pretindea nimeni argumente, ci doar cuvinte tot mai sforăitoare, epitete mai bombastice, laude tot mai exagerate. Coloanele presei se sufocau de termeni ca "gîndire clarvăzătoare și acțiune plină de cutezanță revoluționară", "ilustrul ctitor și constructor de țară și de eră nouă", "cel ce ne este înainte-mergător", "un mare om pentru istorie", "tribun înflăcărat, organizator strălucit, vizionar de inegalabilă cutezanță", "bărbat al energiilor nestăvilite", "întîiul constructor al țării", "erou între eroii neamului" și altele care acum, puse laolaltă, își vădesc odată mai mult jalnica gratuitate. E drept, asemenea fraze omagiale aveau și o anume utilitate: ele erau preluate de cei obligați să ia cuvîntul, conform indicațiilor de sus, în adunări, ședințe, mitinguri, în presă, la radio și la televiziune pentru a susține realegerea lui Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului.

Al doilea element al acestei furibunde campanii era sublinierea măreților realizări din epoca comunistă și mai ales din ultimii aproape 25 de ani, de cînd "ne-am

încredințat destinele ilustrului conducător". Campania fusese susținută de întreaga propagandă de partid, în frunte cu Nicolae Ceaușescu, care, cuprins de megalomania devenită, în anii din urmă, a doua natură, nu se sfia să dea el însuși tonul laudelor, într-un crescendo care-ar fi fost pur și simplu ridicol dacă n-ar fi avut în spatele său enorma tragedie a poporului român. "*Se poate afirma cu deplin temei că al IX-lea Congres al partidului a deschis calea unei gîndiri noi, revoluționare, redînd partidului și poporului sentimentul de demnitate și încredere în forțele proprii*", exclama dictatorul de la tribuna adunării solemne de la 22 august 1989. Bilanțul "realizărilor" din timpul dictaturii comuniste, nelipsit de la magistralele cuvîntări și din articolele omagiale, era alcătuit cu ajutorul a numeroase trucuri propagandistice. Unul din acestea era alegerea termenilor de comparație. De pildă, se lua ca bază calcul al creșterii economice anul 1944 sau anul 1945, cînd România se afla în plin război, cu o parte din industrie distrusă, și suporta, concomitent, greaua povară a plății despăgubirilor de război către U.R.S.S. Așadar, un nivel de producție globală foarte coborît, tocmai bun pentru a sublinia saltul realizat de-a lungul celor patru decenii.

Cînd se făcea zgomot în jurul unei minore reduceri de prețuri, sau al unei insignifiante creșteri a salariilor și pensiilor, calculul era făcut nu în procente, ci se apela la cifre "pe ansamblul economiei" sau "la nivelul întregii țări", și nu pe o lună, ci pe întregul an, astfel încît o sumă de cîțiva zeci de lei lunar se transforma cu ușurință în cifre astronomice.

Aceasta, în situația în care cifrele erau adevărate. Dar respectul pentru adevăr n-a fost niciodată punctul forte al regimului comunist și al conducătorului său. Ne vom opri la un singur exemplu, ca să arătăm cum au "evoluat" două

elemente de bază ale economiei românești, în viziunea partidului și a secretarului său general.

În 1984, presa menționa - evident, folosind date oficiale - că în ultimele patru decenii producția industrială a crescut de 53 de ori, iar cea agricolă de aproape 4 ori.

La 8 mai 1986 citim: "În comparație cu 1944, producția industrială a fost în 1985 de peste 100 de ori mai mare".

La 27 februarie 1987, într-o cuvîntare ținută în fața organizatorilor de partid din agricultură, Ceaușescu afirma: "Producția industrială a fost, în 1986, de 115 ori mai mare față de 1944. Producția agricolă a crescut de peste 5 ori..."

Numai cîteva luni după aceea, la 14 decembrie 1987, același vorbitor afirma la conferința națională a partidului: "Producția industrială este astăzi de 120 ori mai mare decît în 1945 (...) Producția agricolă este de 9 ori mai mare..."

La 14 aprilie 1989, în fața plenarei consiliului național al Frontului democrației și unității socialiste, Ceaușescu dădea un nou "impuls" acestei creșteri incredibile: "industria românească a cunoscut o creștere de 135 de ori, față de anul 1945, din care după congresul al IX-lea de 120 ori (...) Producția agricolă a crescut, în aceeași perioadă, de circa 10 ori, din care de peste 6 ori începînd din 1965".

Sarabanda cifrelor nu se oprește aici. La congresul al XIV-lea, se avansează date și mai incredibile: producția industrială a crescut de peste 145 de ori, iar cea agricolă de peste 10 ori!

Cine mai putea să aibă încredere în "statisticile" astfel produse în disprețul celui mai elementar respect pentru adevăr?!

Dar să revenim la pregătirea congresului. După declanșarea campaniei de presă au început adunările. Democratic, de jos în sus. Nici o verigă a lanțului n-a fost

uitată, nici o organizație, din partid sau din afara lui, n-a fost scutită. Adeziunea la realegerea lui Ceaușescu trebuia să vină din toate părțile, ca o ploaie binefăcătoare asupra secetei cumplite ce domina viața socială a țării. Argumente în susținerea acestei propuneri? Cine cerea argumente? Singurul motiv, preluat pînă la saturație, era că realegerea "reprezintă chezășia sigură pentru construirea socialismului și comunismului". Era încheierea inevitabilă a fiecărei luări de cuvînt, indiferent de tema pe care o aborda vorbitorul.

Una dintre marile adunări care au precedat congresul partidului a fost plenara Consiliului național al oamenilor muncii din 12 iulie 1989. Amintim că pentru a da dictaturii și puterii personale o aparență a "largului democratism", a "celei mai drepte societăți din lume", Ceaușescu și sfetnicii săi inventaseră o sumedenie de consilii, comitete, organizații; congresele și plenarele se țineau lanț, fără vreo regularitate, doar pentru a legitima așa-zisa democrație sau pentru a prilejui un nou cor de laude aduse marelui bărbat al țării. În momentul în care criza regimului atingea apogeul, atît pe tărîm economic, cît, mai ales - așa cum au dovedit-o evenimentele din decembrie - pe tărîm politic, se organizează această plenară, în cadrul căreia, prin decret prezidențial, au fost conferite tot felul de distincții, printre care 29 de titluri de "Erou al Muncii Socialiste", 264 de ordine ale R.S.R. și 10 Diplome de onoare unor organizații județene de partid, consilii populare și unități economice. Dar nu această ploaie de decorații și diplome era scopul principal al adunării, ci cu totul altul: "Într-o impresionantă unanimitate, participanții au exprimat adeziunea lor la hotărîrea plenarei c.c. al p.c.r. privind realegerea tovarășului..."

Același scop îl avuseseră, în realitate, numeroasele conferințe, plenare, adunări etc. desfășurate în a doua

parte a anului de grație 1989. Activitatea oratorică a marelui bărbat se întețise în mod corespunzător.

Dar campania începuse cu mult mai înainte. Numai la 15 aprilie 1989 ziarele publicau pe prima pagină două (!) cuvîntări ale tovarășului, una la plenara comitetului central al partidului, alta la consiliul național al frontului democrației și unității socialiste.

La 22 iulie, marcînd împlinirea a 24 de ani de la congresul al IX-lea, sub titlul 'Țara își omagiază marele erou" apar în presă pagini întregi de mesaje de la diferite autorități și organizații, care exprimă "adeziunea totală față de hotărîrea plenarei C.C. privind realegerea..." În aceeași zi, participanții la forumul național al pionierilor " dau glas, în numele tuturor copiilor țării, adeziunii fierbinți și depline". Nici copiii nu fuseseră uitați!

Aceeași adeziune este exprimată la plenara lărgită a consiliului național al agriculturii, industriei alimentare, silviculturii și gospodăririi apelor, încheiată la 11 august, cu o magistrală cuvîntare.

Deschizînd adunarea solemnă de la 22 august, Manea Mănescu, membru al comitetului politic executiv și vicepreședinte al consiliului de stat, exprimă și el adeziunea comuniștilor pentru "istorica propunere", iar inevitabila magistrală cuvîntare este întreruptă de scandarea "Ceaușescu reales la al XIV-lea congres"...

Acesta era climatul **oficial** care domina viața politică din România în anul 1989, mai exact pînă la congresul al XIV-lea, desfășurat în luna noiembrie. În paralel însă, viața **reală** se desfășura în cu totul altă direcție. Imnurile de slavă cîntate la posturile de radio nu puteau acoperi rumoarea de la uriașele cozi formate în fața magazinelor.

Lipsa de mărfuri luase proporții de-a dreptul absurde. Oamenii cutreierau orașul cu sacoșele goale în mînă, în speranța că undeva "se dă" ceva. Dintr-o decență ușor de

înțeles, autoritățile interziseseră formarea cozilor pe stradă, în fața magazinelor; produsele se vindeau în spate, pe străduțe dosnice, printre lăzi de ambalaj goale sau chiar folosindu-le ca tejghele. Alteori, mărfurile se distribuiau direct din vehiculul care le aducea. Trebuia să stai ore întregi la rînd pentru cele mai simple și mai necesare lucruri: pîine, slănină, detergenți, ciorapi, hîrtie de toaletă, ouă, chibrituri, caiete de școală, aspirină, petrol lampant, vată, becuri, apă gazoasă. Alte produse - tot de primă necesitate - lipseau cu desăvîrșire: carne proaspătă, ciocolată, tuburi de neon, brînzeturi, lămîi, multe medicamente de uz curent, lenjerie de bumbac... Locul cafelei îl luase demult un amestec dubios poreclit "nechezol" fiindcă era fabricat în principal din orz.

Dar să întrerupem acest inventar al sărăciei din magazine și să ne aruncăm privirea pe străzile întunecate, cu becuri arzînd ici și colo; vom întîlni tot mai des "capre cu trei iezi", poreclă dată, după un celebru basm românesc, patrulelor formate din milițieni, ostași din trupele Ministerului de Interne, agenți de securitate și civili în uniforma gărzilor patriotice. Un decret din 13 octombrie 1988 limitase drastic consumul -și așa redus - de energie electrică pentru perioada de iarnă 1988-1989. Prin acest decret, programul unităților de alimentație publică nu putea depăși ora 21, astfel încît în mijlocul zilei puteai vedea femei în elegante rochii de seară îndreptîndu-se către un local unde avea loc o nuntă. Decretul obliga unitățile cultural- artistice să... reducă consumul de energie între orele 17-23, deci tocmai în perioada în care activitatea lor era în toi! Întreprinderile și instituțiile erau obligate să lucreze cu precădere în perioada în care se va putea folosi lumina naturală; s-au stabilit "responsabili cu energia electrică" pe birouri și ateliere, s-au reprogramat lifturile să funcționeze numai între anumite ore și "numai la

urcare"; s-au înjumătățit becurile din încăperi; pasajele subterane erau slab sau deloc luminate, funcționarea scărilor rulante a fost și ea supusă unui regim sever de economii. La un moment dat, bucureștenii au "beneficiat" de încă o măsură uluitoare: într-o bună zi au dispărut perdelele de la toate localurile publice; în restaurante și cofetării, consumatorii aveau senzația că sînt expuși în vitrină în văzul străzii...

În acest context social, Valentin Hurduc tipărește în februarie 1989 un număr al "Lunetei" conținînd un text dens, concentrat, în care sînt exprimate principalele nemulțumiri ale diferitelor categorii de cetățeni:

Astfel, în timp ce pe N. Ceaușescu îl doare sufletul de soarta străinilor, în spitalele din România se moare din lipsă de medicamente din import, pîinea este cartelată și de proastă calitate, muncitorii nu au apă caldă și căldură, centrele de carne nu au mai livrat carne proaspătă de 37 lei/kg de cîțiva ani, în schimb se livrează așa zisele produse din carne la care și pisicile "domnilor" strîmbă din nas, mii de tineri din provincie, angajați cu contract permanent în întreprinderile bucureștene nu-și pot întemeia un cămin pentru simplul motiv că nu au "buletin de București", țăranii sînt exploatați ca în vremea lui 1907 și au casele iluminate cu lumînări, că așa înțelege N. Ceaușescu să trăiești într-o "epocă de aur"

JOS DICTATURA CEAUȘESCU !

Referirea la faptul că pe *N. Ceaușescu îl doare sufletul de soarta străinilor* se leagă, desigur, de interminabilul (și din fericire, iarăși ultimul) mesaj de anul nou, în care dictatorul se erija, ca în multe alte împrejurări, în "dascăl", oferind străinilor lecții necerute de nimeni, cu privire la politica mondială.

Izolarea țării noastre, criticile care se făceau auzite tot mai des în presa străină, în cercurile politice și forurile

internaționale, nu-l puteau lăsa indiferent pe "eminentul om de stat al lumii contemporane". El ține să pună lucrurile la punct și în interminabila cuvîntare ținută la 30 decembrie 1988 în fața membrilor corpului diplomatic veniți să-l felicite de Anul Nou: *"În ce o privește, România nu va pune semnătura pe un document care vrea să întoarcă omenirea, în unele domenii, la situația de acum 500 de ani, la timpurile inchiziției. Drepturile omului nu înseamnă întoarcerea la bigotism, la înapoiere, la sclavagism, ci înseamnă a merge înainte..."* Vicleană încercare de a eluda conținutul criticilor la adresa încălcărilor repetate ale drepturilor omului în România, la adresa demolării lăcașurilor de cult și, în general, a intoleranței religioase. Cine se întorcea la situația de acum 500 de ani, dacă nu un regim incapabil să asigure un trai civilizat cetățenilor săi, un regim care interzicea prin lege utilizarea aparatelor electrocasnice și ținea în întuneric orașele și satele țării? Cine se întorcea la sclavagism dacă nu cel care obliga populația, sub eticheta pompoasă de "muncă patriotică", să presteze activități gratuite în folosul statului? Dar înfundîndu-și capul în nisip ca strutul, marele fiu al poporului se făcea surd și orb la ceea ce se petrecea în realitate, ascultînd cu încîntare versurile omagiale: "Îl vom urma și îl vom realege/ La cel de-al paisprezecelea congres/ Cum însuși viitorul hotărește/ Durata sa de pace și progres".

În spitalele din România se moare din lipsă de medicamente din import... se spune în manifest. Faptul devenise de notorietate publică. Pentru a "compensa" cît de cît lipsa medicamentelor, diferiți specialiști au fost solicitați în grabă să scrie articole și chiar cărți întregi despre folosirea plantelor medicinale în diferite afecțiuni, despre "pericolul" medicamentelor de sinteză, laboratoarele căutau cu disperare soluții pentru

substituirea medicamentelor și ingredientelor pentru preparate farmaceutice care nu se mai importau din lipsă de valută. În timp ce vilele, trenurile și avioanele prezidențiale erau dotate cu cele mai moderne aparate și utilaje procurate de la firme celebre din străinătate.

Cine n-a trăit realitățile ultimilor "ani de lumină" sau cine va auzi peste vreme despre aceste realități, cu greu le va da crezare. **Așa zisele produse din carne** amintite în manifest erau niște preparate sinistre, în formula cărora soia ocupa un loc important. Desigur, soia este un produs de larg consum folosit în toată lumea pentru alimentație. Dar din nepăsarea diriguitorilor, procesul de rafinare al acestui produs era incomplet, astfel că nu se înlăturau din componența lui unele substanțe nocive; însuși Ministerul Sănătății atrăsese atenția, la timpul cuvenit, asupra primejdiei pe care o reprezenta pătrunderea acestor substanțe în organism. Salamul cu soia a fost o crudă realitate a acelor ani, și nu o simplă metaforă; iarăși este adevărat că pisicile, cu simțul lor dezvoltat, refuzau realmente să mănînce acest produs al "epocii de aur".

Autorul manifestului face aluzie și la **tinerii din provincie** veniți să lucreze în întreprinderile bucureștene. Aceștia reprezentau o pătură socială marginalizată; legislația nedreaptă îi împiedica să obțină domiciliu în orașul unde-și desfășurau munca.

Unul dintre nenumăratele decrete care plouau peste capetele cetățenilor conținea o listă de "orașe aglomerate" pe al căror teritoriu nimeni nu putea obține mutația decît cu aprobarea guvernului. Oamenii recurgeau la tot felul de metode pentru a eluda această reglementare. Între altele, se folosea căsătoria fictivă: un tînăr din provincie găsea o fată cu "buletin de București" și, în schimbul unei recompense, se căsătoreau legitim. Fără să conviețuiască. După ce formele de intrare în oraș erau

perfectate în temeiul acestei căsătorii, cei doi se prezentau la tribunal și cereau divorțul "cu acordul ambelor părți". Dar cei mai mulți nu izbuteau să pătrundă astfel în București sau în celelalte "orașe aglomerate". Erau deci nevoiți să facă naveta în localitățile din împrejurimi sau să locuiască în sinistrele cazărmi denumite "cămine de nefamiliști", prost construite, insuficient dotate, lăsate în paragină de o administrație indiferentă.

Cît despre exploatarea țăranilor, Valentin Hurduc o cunoștea din proprie experiență. Țăranii lucrau pe terenul cooperativelor pentru obținerea unor recolte ce nu le aparțineau; se găseau tot felul de argumente pentru a diminua cota de produse agricole ce li se cuvenea pentru munca lor. Recoltele planificate nu se realizau conform dorințelor optimiste ale organelor de partid, dar cantitatea de grîu ce trebuia predată la fondul centralizat era calculată după datele "preliminare"; cantitatea rămasă în fondul cooperativei se micșora în mod corespunzător și țăranul se alegea cu o traistă de boabe după un an de muncă. "Noua revoluție agrară", noțiune lipsită de sens, inventată de Ceaușescu în înflăcărarea unui discurs, semnifica în realitate aducerea la sapă de lemn a țăranului. Culmea este că publicațiile de partid au primit sarcina să explice această noțiune, să-i găsească temeiuri teoretice; ar fi interesant de văzut ce eforturi s-au depus, și cu ce rezultate, în încercarea de a fundamenta o noțiune lipsită de conținut real. Pînă una-alta, să amintim că "revoluția agrară" a beneficiat de numeroase interpretări glumețe. Una dintre ele: Un șef de fermă raportează că scroafa are un purcel. "Nu se poate băi, tovarășe, spune secretarul de partid. Cum să raportăm un singur purcel? Punem doi". Răspunsul de la centru: "Din cei doi purcei unul se predă la fondul central, iar celălalt rămîne fermei"...

Despre feluritele modalități de exploatare a muncii țăranilor am mai vorbit în aceste pagini. Vom adăuga o prevedere legală care demonstrează foarte limpede această exploatare. Este vorba de decretul din 10 mai 1988, prin care țăranii erau obligați să contracteze cu statul și să predea anual cîte 1 - 2,5 kg. lînă, în funcție de categorie, pentru fiecare oaie sau berbec, la preț de achiziție între 57 - 120 lei/kg., deci mult inferior prețurilor curente. Decretul mai stipulează: cetățenii care dețin peste 20 oi sau berbeci au obligația să contracteze **întreaga** cantitate de lînă rezultată de la animalele care depășesc acest număr. Și cum în general turma unui crescător de oi, mai ales în zona de deal și de munte, depășește frecvent numărul de 20 capete, devine și mai evidentă nedreptatea care lovea în producători.

Firește, nimeni nu îndrăznea, în presă sau în adunările oficiale, să rostească un cuvînt împotriva unor asemenea măsuri și a multor altora care au adus, de-a lungul anilor, la ruinarea gaspodăriilor țărănești, la exodul agricultorilor spre oraș și, implicit, la criza prelungită de produse agroalimentare. În schimb, se rostogoleau la nesfîrșit frazele bombastice și declarațiile fără acoperire despre înflorirea fără precedent a agriculturii, despre noua revoluție agrară.

"Fapt de conștiință politică și patriotică prin expresia căruia ne ilustrăm în lumina propriei noastre identități și avem certe dimensiunile prezentului și viitorului", scria un agramat editorialist, repetînd - pentru a cîta oară? - eternul laitmotiv al realegerii. După cum am arătat, măsurile de ordin propapandistic, menite să arunce praf în ochii poporului și să convingă opinia publică internațională tot mai sceptică în privința realizărilor "epocii" - erau dublate de acțiuni polițienești care aveau drept scop înăbușirea celui mai mic semn de protest sau de împotrivire,

supravegherea tot mai strictă a populației. Controalele și patrulele de tot felul, filtre, razii, interdicții, violarea corespondenței și interceptarea convorbirilor telefonice, totul vădea teama organică a puterii în fața nemulțumirii profunde a cetățenilor cărora tonele de hîrtie tipărită și valurile de cîntece și poezii adulatoare nu le puteau ascunde trista realitate. Apariția, număr după număr, a "Lunetei" în acest moment de maximă încordare este o veritabilă sfidare la adresa aparatului represiv.

Într-unul din aceste numere, Valentin Hurduc aruncă mănușa înseși instituției cu care se afla în război direct. Vom stărui mai îndelung asupra acestui număr, fiindcă el se deosebește de celelalte atît prin conținut, cît și prin ton, prin "forma artistică" pe care o îmbracă. "Luneta" apărută la sfîrșitul lunii august 1989, constituită din două "comunicate", este o parodie deosebit de reușită la adresa regimului și a celor ce-l slujeau. Autorul vădește aici, mai mult decît în celelalte numere, un ascuțit spirit de observație, o puternică înclinație spre satiră. Cel dintîi dintre comunicate, venind ca din partea Ministerului de Interne, lovește în mai multe ținte deodată:

Din partea Ministerului de Interne al R.S.R.
COMUNICAT

În seara zilei de 34 august în jurul orelor 20.40 minute, mai mulți cetățeni ai capitalei au sezizat organele M.I. asupra faptului că numiții: Foamete C-tin și cumnatul său Burtăgoală Aurel au fost surprinși de susnumiții cetățeni în timp ce își pregăteau una crăticioară cu sarmale. Sosită la fața locului, echipa operativă compusă din: procuror Bișnițaru Virgil, cpt. Sandu Cătușe și plt. Bătăușu Ion au procedat la o descindere la domiciliul acestora unde s-a descoperit impresionanta cantitate de 15 grame orez și 4

boabe de piper pe care periculoșii infractori încă nu reușiseră s-o întrebuințeze. Cazul neputînd fi elucidat de respectivul minister s-a făcut apel la cond. superioară de partid unde secretarul gen. al partidului a propus, iar Comitetul politic executiv a aprobat, constituirea unei comisii guvernamentale care să se ocupe de acest misterios caz. Din primele cercetări se presupune că orezul și piperul respectiv au fost introduse în țară pe căi ilegale și anume în tocul unui pantof de o construcție specială pentru asemenea tranzacții. Cercetările continuă.

Să examinăm puțin enormitatea "delictelor" relatate în acest comunicat. Amintim cititorilor că sîntem în neagra toamnă a anului 1989 cînd, în pofida "recoltelor-record" (60 milioane tone cereale proclamate în ziare, cînd în realitate erau numai 17 milioane!) în țară bîntuia cea mai aspră lipsă de produse agroalimentare. Era toamnă, dar pînă și cartofii se găseau cu greu, ca să nu mai vorbim de carne, brînzeturi și alte produse de primă necesitate. În asemenea condiții era, într-adevăr, un fapt ieșit din comun să gătești o crăticioară de sarmale! În ultimii ani ai "epocii", românul, dispus oricînd să-și verse focul într-o vorbă de duh, inventase o nouă zicală; "a invita pe cineva la masă este un act de curaj, iar a accepta invitația este o obrăznicie!" Orezul devenise o raritate, cît despre piper... pamfletul din "Luneta" nu e departe de adevăr; el ajunsese să fie adus prin contrabandă de turiști sau de studenți străini.

Să remarcăm și intervenția în ultimă instanță a "conducerii superioare". În unele cazuri propaganda recurgea la asemenea formule. "Conducerea superioară", secretarul general în persoană, își arătau nemulțumirea față de deficiențele dintr-un anumit domeniu; urma o ședință a comitetului politic executiv care asculta și aproba fără murmur propunerile secretarului general. Într-o asemenea ședință s-a analizat, de pildă, la 9 mai 1986, starea de sănătate a

populației. În încheiere Nicolae Ceaușescu a cerut "să se acționeze cu mai multă fermitate pentru înlăturarea tendințelor spre un consum exagerat și nejustificat de medicamente" și "să se aplice cu fermitate prevederile legii privind sporirea natalității și interzicerea întreruperilor de sarcină."

A doua parte a manifestului este tot un comunicat, de astă dată emanînd de la o instituție inexistentă în realitate.

Din partea Ministerului Petrol și Gaze

Se aduce la cunoștința tuturor proprietarilor de autoturisme că începînd cu luna august toate unitățile alimentare din capitală au pus în vînzare ulei AUTO, pentru orice tip de autoturism.

Anul acesta s-a realizat o producție bună la acest produs, secretarul gen. al partidului a propus, iar Comitetul politic executiv a aprobat ca începînd cu 1 oct. să se mărească cu 20% cantitatea de livrare către populație.

Tot din partea acestui minister aflăm că s-a pus în vînzare un nou produs și anume vaselină de culoare albă, mai exact de culoarea margarinei și la prețul untului de masă.

ATENȚIE NU ESTE COMESTIBILĂ!
JOS DICTATURA CEAUȘESCU!

Vasile Brașoveanu 1989

Acest al doilea "document" păstrează tonul de ironie amară, de umor mușcător prezent în primul comunicat. Începînd cu informația lăudăroasă că s-a pus în vînzare ulei auto pentru orice tip de autoturism, într-o perioadă în care procurarea lubrefianților devenise un coșmar pentru automobiliști! Că uleiul auto din comunicat s-a pus în vînzare

în unitățile alimentare, este iarăși o ironie: dificultățile de aprovizionare determinau responsabilii de unități comerciale să recurgă la tot felul de manevre curioase, pentru ca magazinele să nu stea deschise inutil toată ziua. Așa se face că la pescării se vindea bere la sticlă, lămîile (cînd se găseau!) apăreau la cofetărie, iar în fața unui restaurant puteai vedea o măsuță unde se vindeau dulciuri pentru copii! Cea de a doua imformație este aproape... reală: ca o dovadă a "recoltelor-record", cu puțin înainte de congres, rația de ulei comestibil a fost mărită cu 20 la sută , fapt care a provocat nesfîrșite încurcături, deopotrivă vînzătorilor și clienților, căci era greu de adăugat 20 la sută, celor 500 ml ulei livrați lunar membrilor "celei mai drepte și mai bune societăți de pe planeta noastră"! Că în aceeași perioadă pretinsul ulei de floarea-soarelui era în realitate un amestec dintre cele mai ciudate, conținînd soia,. rapiță și cine știe ce alți "înlocuitori", nu mai insistăm. Autorul "Lunetei" are grijă să amintească și acest aspect, vorbind despre **vaselina de culoarea margarinei și la prețul untului de masă.** Iar în josul acestor "informații" țîșnește, ca un strigăt de revoltă, avertismentul: **"Atenție, nu este comestibil!"**

Dar să analizăm încă un aspect al acestei mici opere satirice îngrămădite pe pagina îngustă a "Lunetei". Să remarcăm critica a ceea ce după Revoluție presa a numit "limba de lemn", formulele sterotipe care alcătuiau stilul relatărilor oficiale. De două ori întîlnim expresia "secretarul gen. al partidului a propus, iar Comitetul politic executiv a aprobat". Este aici, după cum am mai spus, satirizarea unui întreg mecanism al conducerii treburilor țării, mecanism care vădea supunerea oarbă, confirmată de atîtea ori, a "organelor de partid și de stat" la cele mai aberante toane ale dictatorului. Să amintim, iarăși, că fiecare cuvîntare a sa era proclamată pe loc document programatic, menit

să direcționeze întreaga activitate; se exprima recunoștința pentru indicațiile de inestimabilă valoare indiferent în ce domeniu; deciziile "organelor democratice", la care-și aducea contribuția " de excepție", erau adoptate în unanimitate, iar ceea ce se numea "dezbaterea unei teze sau cuvîntări a tovarășului..." nu era în realitate decît repetarea cu alte cuvinte a aceleiași teze și, obligatoriu, elogierea autorului ei.

Vom mai atrage atenția cititorului și asupra unui detaliu care, totuși, credem că nu i-a scăpat: numele "periculoșilor infractori" și cele ale componenților echipei operative din primul "comunicat", care ne trimit cu gîndul la o veche tradiție a literaturii noastre satirice, aceea de a da numelor proprii puterea de a caracteriza personajele: cetățenii Foamete și Burtăgoală, căpitanul Cătușe, plutonierul Bătăușu...

"Se aduce la cunoștința tutulor proprietarilor de autoturisme..." V-ați amintit, desigur. Acest cuvînt evocă greșelile gramaticale și de pronunție ale dictatorului, cunoscute de toată lumea. Cine asculta pentru prima oară un discurs transmis "în direct", rămînea stupefiat: "președintele de onoare al Academiei" era... un agramat! Cuvinte ca **munciplu, pretini, esternă, Eropa**, stropșite de la tribuna interminabilelor "magistrale expuneri" deveniseră obiectul unor anecdote șoptite. Dar incultura și semidoctismul erau, cum s-a dovedit ulterior, trăsături comune multora dintre membrii camarilei ceaușiste.

- Acum cîțiva ani, povestește Mihai Cuciureanu, lucrînd la aparatul de fotoculegere la combinat, am primit o "sarcină specială": trebuia să transcriu cu mijloacele tipografiei electronice o felicitare scrisă de mîna lui Vasile Bărbulescu și adresată consoartei dictatorului. Nu vorbesc aici despre scrisul aproape indescifrabil, ci de greșelile grosolane de gramatică: înaltul personaj scria

"permite-ţimi","scumpei noastre patri" şi aşa mai departe. L-am chemat repede pe Valentin şi i-am arătat manuscrisul. Am rîs amîndoi, apoi eu i-am spus : "Să fiu al naibii dacă nu-l culeg aşa cum e aici!" El m-a oprit: "Nu se poate, ne pomenim cu vreun necaz!" Am arătat manuscrisul meşterului, nea Marcel Ungureanu, care şi-a ascuns zîmbetul şi ne-a spus să corectăm noi greşelile. Mai trebui să precizez că felicitarea era semnată "dr.ing.". Se molipsise şi Vasile Bărbulescu de boala titlurilor ştiinţifice. A venit personal la combinat să vadă cum arată felicitarea tipărită. Deşi o culesesem cu "corp 20", litera folosită de obicei pentru titlurile articolelor din ziare, Bărbulescu mi-a cerut să lucrez cu litere şi mai mari. Grandomania era la ea acasă, şi într-o simplă felicitare, ce mai conta gramatica? După revoluţie, s-a scris mult în presă despre "cultura" celor doi dictatori. Mă gîndesc că ar trebui să aruncăm o privire şi asupra competenţei celor care-i susţineau cu omagii, aplauze şi sărutări de mîini. Asta ar explica mai bine cum au adus ţara acolo unde au adus-o...

Pe bună dreptate, la procesul principalilor colaboratori ai perechii dictatoriale, telespectatorii s-au cutremurat de incultura, mărginirea şi lipsa de răspundere a celor ce au susţinut pînă în ultimul moment regimul ceauşist şi au aprobat cu elan, în unanimitate, măsurile care afundau tot mai mult ţara în bezna sărăciei, izolării şi totalitarismului.

Ultimul număr al "Lunetei" a apărut într-un moment de maximă efervescenţă politică: în imediata apropiere a congresului al XIV-lea, cînd organizaţiile de partid din toate colţurile ţării îndepliniseră indicaţia să-şi exprime "fierbintea adeziune" la hotărîrea luată cu anticipaţie de docila plenară a c.c. de a propune alegerea lui N. Ceauşescu în suprema funcţie de secretar general.

Propaganda oficială fabricase mii de pagini de argumente demonstrînd că alegerea este "chezășia sigură" etc., etc. Unul dintre aceste "argumente" ne-a rămas adînc întipărite în memorie. El venea din partea unui cunoscut specialist în propagandă, care și-a lăsat perplex auditoriul recurgînd la următorul exemplu: în Germania interbelică, într-un moment în care clasa muncitoare era puternică, a fost deajuns o anumită derută politică pentru ca alegerea lui Hitler să deturneze opinia publică și să producă o cotitură tragică în istoria poporului german și a întregii lumi. Cu alte cuvinte, alegerea unei alte personalități decît Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului putea avea urmări neprevăzute asupra destinului României!

Sînt prea aproape de noi, în trecutul din fericire ireversibil, miile de fraze cu care slujbașii zeloși ai dictaturii se întreceau să justifice realegerea, ca să mai insistăm asupra lor. După revoluție, presa a dezvăluit "cazurile" unor oameni cinstiți și curajoși care au îndrăznit să-și dea gîndul pe față, să-și exprime opoziția față de un act politic care însemna, de fapt, perpetuarea dictaturii și adîncirea continuă a crizei în care se afundase țara. Asupra acestor oameni s-au abătut îndată tot felul de represalii. Valentin Hurduc a izbutit, cu ajutorul "Lunetei", să-și exprime opoziția la realegerea lui Ceaușescu, fără să suporte asemenea consecințe. Bine informat, ca totdeauna, cu cele mai actuale evenimente, el demască minciunile cu care propaganda oficială încerca să acopere situația reală a țării; textul manifestului, la fel de concis ca și celelalte, izbutește să sintetizeze cîteva dintre problemele acute ale societății și să argumenteze, astfel, punctul său de vedere:

Români!

După 10 ani de frig și foamete, ilustrul nostru cond. reușește să ajungă "inopinat" în magazinele PUSTII ale comerțului de stat. În urma acestui control domnia sa, în loc să prezinte poporului adevărata situație, apelează la minciună, declarînd fără pic de rușine că depozitele sînt ARHIPLINE și că angajații comerțului de stat ar fi principalii vinovați că nu întocmesc comenzi suficiente pentru o foarte bună aprovizionare. Dacă într-adevăr depozitele sînt pline cum se explică faptul că principalele produse alimentare se vînd condiționat, pe bază de tabele ca în timpul războiului?

Despre vizitele "inopinate" prin piețe s-a discutat mult în "epocă". Prinzînd de veste că dictatorul intenționa să se convingă la fața locului cum trăiesc supușii săi, "factorii de răspundere" intrau într-o activitate febrilă. Mașini frigorifice apăreau ca prin minune, aprovizionînd unitatea comercială sau piața care urma să fie vizitată; vînzătorii îmbrăcau la iuțeală halate imaculate, printre cumpărători de învîrteau "băieți cu ochi albaștri", veghind ca nici un eveniment neprevăzut să nu-l deranjeze pe tovarășul. Vizita decurgea astfel în condiții optime; flash-urile fotoreporterilor sclipeau cînd ici, cînd colo; presa consemna primirea entuziastă, dovezile de stimă și recunoștință, înaltul vizitator arunca o frază banală vînzătorilor, calificată imediat drept "indicație prețioasă", și coloana oficială pornea spre altă piață. Presa nu mai consemna graba administrațiilor de a muta "abundența de produse" în următorul punct al vizitei; nu vorbea despre scandalul ce se isca între cumpărătorii dornici să apuce și ei ceva din belșugul afișat cu o clipă înainte.

Dar...

Dar eram în anul ultimului congres. Sărăcia lucie din magazine și piețe nu mai putea fi ascunsă. Și atunci s-a recurs la o stratagemă îndelung experimentată: găsirea unui "țap ispășitor". Manifestul surprinde cu exactitate scena: **magazinele PUSTII se află în starea asta fiindcă lucrătorii din comerț n-au făcut comenzi la timp, nu s-au preocupat etc., etc... Cîtă vreme depozitele sînt ARHIPLINE...**

Aici trebuie să mai amintim un episod. Un interviu care a stîrnit multe comentarii peste hotare. În preajma congresului, Ceaușescu, mare amator de popularitate și gata oricînd să dea interviuri și să-și spună părerea în toate domeniile, este solicitat să răspundă întrebărilor unui reporter străin. Aceste discuții cu ziariștii urmau de obicei un protocol anume. Conducătorul examina în prealabil întrebările, comunicate în scris, și-și pregătea din vreme răspunsurile. De astă dată l-a primit pe ziarist direct. Asculta întrebările puse prin translator și răspundea pe loc. Cînd interlocutorul său s-a referit la lipsa de alimente, Ceaușescu a replicat cu seninătate că nu e adevărat. Depozitele sînt pline de marfă. Atunci de ce magazinele sînt goale? a întrebat cu prefăcută naivitate reporterul.

- Vezi dumeata? a răspuns dictatorul, magazinele noastre nu au instalații frigorifice și alimentele s-ar altera dacă ar fi expuse ...

Răspunsul a stîrnit zîmbetul cititorilor din toată lumea. Minus al românilor. Nu pentru că acestora le lipsea simțul umorului. Pur și simplu numărul de revistă în care s-a publicat interviul n-a pătruns în țară, iar în "Scînteia" traducerea a apărut fără pasajul respectiv. Cenzura funcționase pînă și asupra propiilor cuvinte ale "întîiului președinte"! În paranteză fie zis, această cenzură sui generis avea de lucru cu fiecare magistrală cuvîntare rostită de dictator. Mai ales atunci cînd, încîntat de propria

sa elocință, vorbitorul punea textul deoparte și începea să peroreze tăind aerul cu brațul într-o mișcare ce-i era atît de caracteristică. Atunci făcea tot felul de greșeli de stil, se repeta, scăpa afirmații neconvenabile asupra cărora revenea apoi.

Iar echipa de specialiști se grăbea să repare, să ajusteze textul, astfel că magistrala cuvîntare apărea a doua zi în presă șlefuită cu grijă, chiar dacă uneori varianta scrisă se abătea de la cea rostită la tribună...

În continuarea manifestului, autorul "Lunetei" se referă la un fapt bine cunoscut de toată populația: **În 1965, cînd ai primit în dar această țară, nu se vindea nimic, absolut nimic pe bază de tabele și nu se punea problema unei pîini sau a unui kg. de carne, iar mezelurile erau preparate din carne și nu din soia ...** Am ajuns la durerosul sacrificiu impus populației prin celebrul program de alimentație rațională, diabolică invenție a regimului, prin care se încerca o diminuare a cererii de alimente. Poate că dictatorii observaseră în jurul lor, la plenare, oameni rotofei, cu aspect de bunăstare evidentă, și și-au închipuit că așa arată tot poporul, amenințat de obezitate. Fapt este că s-a pus la punct "programul" care limita științific cantitățile de alimente necesare unei persoane. Aberanta măsură n-a dus la nimic bun: n-a diminuat cererea de alimente de pe piață și nici n-a sporit calitățile de produse aflate în magazine.

În toamna anului 1988, aprovizionarea cu alimente ajunsese într-o situație catastrofală. Se apropia iarna, cu dificultățile ei agravate de criza de energie. Probabil că Nicolae Ceaușescu se temea de o nouă izbucnire a nemulțumirii muncitorilor, asemănătoare cu cea de la Brașov, de la 15 noiembrie 1987.

Și convoacă o ședință a comitetului politic executiv, în care se analizează realizarea planului și problemele aprovizionării.

În spiritul de nesinceritate și demagogie propriu tuturor cuvîntărilor sale, Ceaușescu trece rapid peste "unele rămîneri în urmă" și începe să dea sarcini:"se impun măsuri hotărîte"..."să se acționeze cu toată răspunderea"..."toate aceste probleme să ocupe un loc foarte important" ...

Dar aceste fraze vagi și generale nu intră în fondul problemei. Trecînd la aprovizionarea populației, el, susținătorul înfocat al economiei planificate, al centralizării și conducerii ferme a tuturor proceselor economice, găsește o "soluție" uimitoare, exprimată într-o frază la fel de încurcată ca gîndul care i-a dat naștere: **"Să se dezbată în adunările cu cetățenii, să se publice, cetățenii să știe că răspunderea de buna aprovizionare depinde de județ, depinde de fiecare, de tot județul, de toți cetățenii"**.Cum puteau cetățenii să influențeze repartiția uleiului și zahărului, a gazelor naturale, a cărnii și mălaiului?!

Cuvîntarea, "urmărită cu deosebit interes și subliniată, în repetate rînduri, cu vii și îndelungi aplauze", cum ne asigură comunicatul dat publicității, absolvea partidul-stat de răspunderea ce-i revenea în asigurarea mijloacelor de existență a populației, aruncînd în spatele județelor o sarcină pe care acestea nu aveau cum s-o îndeplinească în mod satisfăcător.

Ne amintim că după revoluție un chirurg francez, venit să ajute la îngrijirea victimelor, constata că rănile se vindecau surprinzător de greu. "Presupun că aceasta se datorește - spunea el - lipsei de proteine din organism". Era numai una dintre consecințele programelor de aprovizionare și alimentație științifică a populației ...

Dar textul manifestului merge, necruțător, mai departe. El face aluzie la falsificarea rapoartelor despre producția agricolă, despre care am vorbit mai sus. Recurgînd la cifre exacte, se pot face comparații care sar în ochi oricui, mai puțin mistificatorului de la tribună.

Tot în 1965 producțiile medii la hectar, declarate la congresul al IX-lea erau de: 1900 kg la grîu, 2650 kg la porumb și 1430 kg la floarea soarelui, acestea raportate la o populație de aproximativ de 20 milioane loc., iar acum populația a crescut cu nici 20% iar producțiile la hectar pe care îi obligi pe conducătorii unităților agricole să ți le raporteze sînt de zeci de ori mai mari. Cum îți explici, domnule Ceaușescu, că aflîndu- te în posesia unor asemenea recolte, procedezi la livrarea condiționată, pe bază de tabele și buletin, a principalelor produse alimentare?

După această analiză, care îmbracă forma unui veritabil rechizitoriu, autorul manifestului aduce în discuție un caz care a făcut vîlvă în săptămînile dinaintea congresului: Procesul personalului de la restaurantul bucureștean "Orizont" învinovățit că ascunsese o importantă cantitate de carne. Procesul urmărea mai multe scopuri: pe de o parte să justifice lipsa acută de alimente, iar pe de altă parte să dea poporului o mostră de "justiție imparțială", folosită, desigur, ca argument preelectoral. Dar Valentin știa mai multe; știa în primul rînd că nu cele cîteva sute de kilograme de carne descoperite în frigiderele restaurantului explicau lipsa alimentelor de pe piață; și mai știa una dintre căile principale prin care plecau la export produsele agroalimentare luate de la gura copiilor:

Tot din dispoziția ta s-a făcut publică judecarea ospătarilor de la rest. Orizont, pe care vrei să-i faci răspunzători pentru lipsurile de carne din capitală, de parcă respectivii au lucrat la aeroportul Otopeni unde se

burdușesc avioanele Tarom și ale altor companii cu carne calitatea Extra și alte produse alimentare pe care le exporți fără milă, fără să-ți pese că pentru copiii noștri nu avem. Cu aceasta vrei, d-le Ceaușescu, să-ți susții campania electorală la care candidezi de unul singur și care nu se diferențiază cu nimic de cea a fostei burghezii bazate pe minciună și furt?

Ca o concluzie, încheierea manifestului dă glas gîndurilor reale ale majorității imense a poporului:

Ne-am săturat, d-le Ceaușescu de minciunile tale și NU sîntem de acord să mai fii ales secretar general al P.C.R.

Cîtva timp înainte, un grup de foști conducători ai partidului comunist difuzaseră prin intermediul posturilor de radio străine un mesaj care îndemna pe delegații la congres să voteze împotriva realegerii lui Nicolae Ceaușescu. Era firesc, deci, să ne întrebăm dacă Valentin Hurduc n-a exprimat protestul său acționînd în legătură cu autorii "mesajului celor șase", cum s-a numit pe scurt documentul difuzat prin radio.

- N-a existat propriu-zis o legătură, precizează el. Este adevărat că am avut prilejul, în 1972, să mă aflu în preajma unuia dintre semnatarii mesajului, domnul Corneliu Mănescu, fostul ministru de externe, printr-o întîmplare. Pe cînd făceam sport de performanță, mă aflam în cantonament la Predeal, la complexul "Forban", unde și domnul Mănescu își petrecea vacanța. Era un om prietenos și deschis; am jucat și fotbal împreună, eram coechipieri, îmi amintesc că o dată am și strigat la el, uitînd diferența care ne despărțea, atît ca vîrstă, cît și ... ce să mai vorbim! Atunci un coleg mi-a făcut observație pe furiș: "Se poate, măi?" Dar domnul Mănescu a zîmbit înțelegător și l-am prețuit foarte mult din clipa aceea. Cînd am auzit la radio mesajul, între semnatarii căruia se afla și domnia sa,

m-am gîndit să-i fac o vizită, să-i mărturisesc că participam și eu la lupta anticeaușistă și să-l rog să scrie cîteva cuvinte pentru "Luneta". Ar fi contat enorm! Dar m-am gîndit mai bine și mi-am dat seama că ar fi fost o mare imprudență. Fără îndoială, mi-am spus atunci, domnul Mănescu și ceilalți sînt supravegheați îndeaproape, iar dacă apar și eu, aș complica foarte mult lucrurile: pe de o parte aș fi devenit suspect în ochii securității, iar pe de altă parte, asupra lui ar fi planat o vinovăție falsă - participarea la o acțiune cu care nu avea nici o legătură. Așadar, m-am abținut. Nici astăzi nu știu dacă am făcut bine sau rău. Oricum, m-am simțit onorat să mă aflu de aceeași parte a baricadei cu un asemenea om pe care-l admir și-l apreciez în mod deosebit pentru atitudinea lui.

14. Cîteva episoade mai mult sau mai puţin palpitante

Dacă alcătuirea şi tipărirea manifestelor reprezenta o operaţie dificilă şi plină de pericole, răspîndirea lor era expusă, la rîndul ei, unor riscuri considerabile. Cu atît mai mult, cu cît Valentin Hurduc îşi pusese în gînd să lucreze în tiraje mari.

La prima vedere, această ambiţie a lui poate părea bizară, în condiţiile crizei de hîrtie, cînd manualele şcolare erau recuperate în fiecare an şi date următoarei promoţii, cînd formatul majorităţii ziarelor fusese redus la jumătate şi multe cărţi apăreau fără tradiţionala pagină de gardă, iar într-o şedinţă a Consililului Culturii cu editorii fusese criticat obiceiul ca în volumele de versuri fiecare poezie să fie publicată "în cap de pagină". Totuşi, să nu uităm că Valentin lucra la cea mai mare tipografie din ţară, unde se tipăreau publicaţii în zeci şi chiar sute de mii de exemplare. În comparaţie cu aceasta, cele două mii de exemplare pe care el socotea că va putea să le tipărească la fiecare "ediţie" reprezentau o cifră modestă. Întrebarea era cum va difuza aceste două mii de exemplare.

- Nu terminasem de montat maşina de tipărit cînd am început să mă gîndesc la această problemă, spune Valentin. M-am gîndit, mai întîi, să colind oraşul cu bicicleta şi să arunc ici şi colo cîte un mănunchi de manifeste. Să le pun, seara, prin cutiile de scrisori de la blocuri. Dar mi s-a părut că merge încet şi e foarte riscant. Trebuia altceva, mai rapid. Nu ştiu exact cînd mi-a venit ideea salvatoare, dar mi-a venit. Şi m-am apucat să construiesc "mortierul".

Ce era, de fapt, "mortierul"? O instalație simplă și ingenioasă, inspirată după piesa de artilerie cu același nume. O țeavă lungă de 50-60 cm, cu diametrul aproximativ de 10 cm, acoperită la un capăt. "Proiectilul" - o cutie de tablă - împingea pachetul cu manifeste făcut sul și legat cu ață de pescuit; cînd ajungea la înălțimea de 10 metri, firul se desfăcea, eliberînd manifestele care se împrăștiau astfel pe o suprafață relativ întinsă. "Încărcătura de azvîrlire" i-a dat cea mai mare bătaie de cap. După multe căutări, a ajuns la o soluție ingenioasă: o sticlă închisă etanș, conținînd puțină apă, iar în partea dinspre dop un săculeț cu carbid. Cînd sticla era răsturnată, deci cînd "mortierul" era pus în poziție de tragere, apa venea în contact cu carbidul, degajînd brusc o cantitate de acetilenă care făcea sticla să explodeze. Presiunea formată în țeavă împingea cu putere pistonul și, astfel, pachetul cu manifeste își lua zborul.

Teoretic, pare simplu. Dar mai întîi trebuia să procure țeava de la un șantier de construcții...

Apoi, s-o taie la dimensiuni potrivite. Avea în gospodăria lui de la țară un mic banc de lăcătușerie, cu o menghină; un aparat de sudură electrică putea împrumuta de la un vecin. S-a apucat, deci, să construiască "mortierele": tăia țeava, îi suda la un capăt postamentul care-i asigura etanșeitatea, apoi confecționa "proiectilul" din tablă groasă, exact pe dimensiunea țevii.

Una dintre problemele cheie o constituia "încărcătura de azvîrlire" aflată în sticlă. A fost nevoie de multe experimentări pînă cînd a reușit să stabilească o proporție optimă între apă și cantitatea de carbid, pentru ca explozia să se producă nici prea tîrziu, cînd prezența pachetului cu "mortierul ar fi putut da de bănuit, nici prea devreme, pentru a îngădui "trăgătorului" să se pună la adăpost.

- Primele încercări le-a făcut chiar aici, în curte, povestește Vasile Hurduc, tatăl lui Valentin. N-am fost atent la ce meșterea el acolo, cu copiii învîrtindu-se în jurul lui. Am auzit o bufnitură și m-am speriat. Am sărit cu gura pe el: "Asta-i jucărie pentru copii? Vrei să se-ntîmple vreun accident?" Și-a dat și el seama de primejdie și din ziua aceea nu l-am mai văzut umblînd cu carbid. Și-a mutat "poligonul de încercări" pe cîmp, departe, unde nu-l vedea nimeni... De unde era să știu ce pune la cale?

Cînd a socotit că procedeul e pus la punct, Valentin a confecționat mai multe exemplare din originalul dispozitiv care, în final, arăta ca o țeavă scurtă și groasă, sudată pe un postament din fier. O sacoșă veche, care nu atrăgea prin nimic atenția, ascundea de priviri indiscrete aparatul. Cînd a tipărit primul manifest, două "mortiere" erau deja gata de funcționare. Acțiunea putea începe...

Cea dintîi încercare a făcut-o în aprilie 1988, cu cîteva zile înainte de data demonstrației anunțate în manifest. "Dacia" roșie a lui Valentin Hurduc, o mașină banală, cam uzată, plină de praf, înaintează încet pe străduțele din nordul orașului, apropiindu-se de Gara de Nord. La volan se află Marcel Cuciuc. În dreapta lui, Valentin, avînd la picioare sacoșele de plastic cu cele două "mortiere". Nu le-a pus în portbagaj de teama unui eventual control. Pare ciudat, dar pe atunci percheziționarea mașinilor devenise un fapt curent. Oamenii erau surprinși transportînd carne, vin, cartofi, canistre cu benzină. Mărfuri "ilegale". Mai ilegală, firește era percheziția. Dar milițienii știau să se acopere. Te opreau pe neașteptate, ieșind în fața mașinii.Îți cereau actele. Confruntau numele de pe carnet cu buletinul de identitate și cu actul de înmatriculare a mașinii. Apoi:

- Deschideți portbagajul.
- De ce?

- Să vedem dacă aveți roată de rezervă, conform decretului.

Cine putea să se opună? Au fost oameni care încercau s-o facă, dar te pui cu omul legii? Începeau șicanele: plăcuțele cu numărul de înmatriculare sînt murdare, aripile ruginite, toba de eșapament zgomotoasă. Apoi urma un proces verbal, o amendă, reținerea certificatului de înmatriculare... Și, pînă la urmă, tot trebuia să deschizi portbagajul!

Valentin socotise că-i mai bine să țină "mortierele" lîngă el.

Mai exista un risc: mașina legănîndu-se cumplit prin gropile de pe străzile "primului oraș socialist al țării", se putea întîmpla ca apa din sticle să ajungă la carbid și să provoace explozia. Așadar, ținea sacoșele cu grijă, în echilibru, și-l rugase pe cel de la volan să conducă încet, ocolind pe cît posibil gropile.

- La început eram liniștit, povestește Marcel Cuciuc. Dar cînd ne-am apropiat de gară am început să am emoții. Valentin mi-a cerut să opresc în piața Buzești, o piață foarte frecventată unde se opresc de obicei navetiștii în drum spre casă. M-am speriat de-a binelea cînd mi-a spus: "Rămîi în mașină, lasă motorul să meargă și stai cu ochii pe mine. În caz de ceva, mă urc și pornești imediat spre marginea orașului". Abia atunci mi-am dat seama cu adevărat de riscul la care ne expuneam. Valentin a coborît. M-am uitat după el. A lăsat prima sacoșă lingă un container aflat pe trotuar. A doua a pus-o în spatele unui camion cu prelată. S-a depărtat cîțiva pași și a început să aștepte. Așteptam și eu, cu mîna pe schimbătorul de viteze. Secundele treceu greu. Știam că explozia trebuie să se producă în mai puțin de un minut. Dar... nici gînd de așa ceva. După un timp oarecare, l-am văzut adunînd sacoșele de unde le lăsase. A venit grăbit spre mașină, s-a dus în

spate şi le-a pus în portbagaj, apoi s-a urcat lîngă mine, posomorît: "Dă-i drumul. Cred că n-au fost dopurile bune, ar fi sărit. Sau carbidul a fost alterat...". N-am mai stat la discuţii. Am pornit imediat spre ieşirea din oraş, pe drumul cel mai scurt...

Într-un cartier mărginaş, pe o stradă necirculată, au oprit maşina... Au controlat portbagajul. I-a izbit mirosul pătrunzător al acetilenei. În portbagaj era o amestecătură de lichid alb, cioburi şi hîrtii ude. Cele două încărcături explodaseră cu întîrziere.

- Mai încercăm o dată? a întrebat Marcel Cauciuc.

- Astăzi în nici un caz. Trebuie luate toate de la capăt. Să vedem unde-am greşit ... În zilele următoare a fost nevoie să lucreze în tipografie pînă tîrziu. N-a mai putut repeta lansarea pînă la data proiectatei demonstraţii. A trebuit să ardă manifestele, după cum au mai povestit, şi să tipărească o nouă variantă, din care lipsea chemarea la demonstraţie.

A reluat experienţele, drămuind cu grijă carbidul, măsurînd secundele pînă la explozie, verificînd totul în amănunţime.

Primul eşec fusese o simplă întîmplare. "Mortierul" va funcţiona, mai departe, satisfăcător. În cursul anilor 1988 şi 1989, Valentin a plasat aproximativ douăzeci de "mortiere" în diferite locuri ale Bucureştiului. Prefera străzile foarte frecventate, pieţele, parcurile oraşului. Într-o zi l-a ispitit gîndul să lanseze unul la cinematograf. A văzut de cîteva ori un film, ca să aleagă momentul potrivit pentru lansare. Şi-a studiat traseul de "retragere". Pe urmă a renunţat, cu gîndul la panica ce s-ar stîrni în sală, pe întuneric, la auzul unei explozii.

- Mi-a fost teamă să nu mă transform într-un... terorist fără voie, mărturiseşte el.

...23 august 1989. Zi de sărbătoare. În locurile de agrement multă lume, ieșită să respire măcar pentru cîteva ore aer curat, să scape de praful și fumul orașului, de zăpușeala care pătrundea prin pereții subțiri ai apartamentelor.

Valentin coboară din autobuz în stația de la Grădina Zoologică de la Băneasa. Poartă în mînă o sacoșă veche, cenușie. Dinspre pădure vine o boare praspătă. În prejma unui chioșc aflat sub copaci s-a adunat lume multă. Se vinde bere. Este obiceiul stăpînirii ca măcar în zilele de sărbătoare cu semnificație politică, să "dea ceva" pe piață. Lumea știa asta și în preajma congreselor sau sărbătorilor de 1 mai și 23 august, ieșea la cumpărături. Aici însă, la umbră, marfa se consumă rapid. Oamenii iau două-trei sticle și-și caută un loc. La cele cîteva mese de tablă din jurul chioșcului e mai greu. Lume multă. Alții se răspîdesc pe iarbă, pe sub pomi; mulți au copii cu ei...

Valentin a ales bine "terenul". Trece pe lîngă coada formată la ghișeul cu bere. Pare nehotărît. Se apropie de o masă aflată sub un pom cu o coroană bogată. Masa nu e liberă. Lîngă ea, cu o sticlă de bere în față, stă un bărbat între două vîrste, modest îmbrăcat. După felul cum se uită, pare să fi consumat și altceva mai substanțial decît berea din fața lui.

Valentin pune sacoșa lîngă masă, apoi se preface că se duce la coadă, să cumpere bere. Se depărtează prin mulțime și se oprește la cîteva zeci de metri dincolo de chișc. Curînd răsună o bufnitură înfundată. Pachetul cu manifeste își ia zborul. S-a oprit între ramurile copacului, de unde hîrtiuțele albe au început să cadă alene. Trecătorii se reped să le adune, în vreme ce omul de la masă, trezit brusc de zarva ce se iscase în jurul lui, a plecat grăbit. Ca din pămînt a apărut un milițian care, intrigat că la fiecare adiere de vînt mai cădeau de sus două-trei manifeste, cere

unor copii să se urce în copac și să-l scuture. Apoi locul este înconjurat de cîțiva inși care nu lasă pe nimeni să se apropie și întreabă privitorii dacă au văzut ceva.

Au urmat tot felul de declarații contradictorii, pe care Valentin le-a aflat, ulterior, de la ospătarul care vindea bere. Cineva susținea că manifestele au fost înălțate în copac cu ajutorul unui balon; altul presupune că a fost un soi de bombă cu explozie întîrziată; al treilea declară că văzuse niște străini care fotografiaseră în dreapta și-n stînga... "Metoda" lansării a rămas mai departe un mister. Nimeni nu și-a amintit de omul rezemat de masă; desigur, acesta, în retragerea lui grăbită, luase și sacoșa, bănuind că în ea se ascunde cine știe ce lucru de preț...

Într-o zi de toamnă a hotărît să lanseze manifeste la Întreprinderea de Piese Radio Băneasa, unde lucra soția lui. A ajuns acolo chiar la ora schimbului, a parcat mașina, a coborît cu sacoșa sub braț, dar tocmai cînd s-o plaseze pe trotuar, în preajma porții, un cunoscut din Otopeni, care lucra aici, l-a văzut și l-a strigat pe nume.

- Norocul meu a fost că nu apucasem să răstorn aparatul, ne spune Valentin. Am schimbat cîteva cuvinte cu omul acela, i-am spus că mă grăbesc, m-am urcat în mașină și am plecat. Mi-era ciudă de acest eșec, dar nu m-am lăsat. Am plasat "bomba" pe șoseaua Pipera, în apropierea combinatului de prelucrare a lemnului, tot la ora schimbului. Dar fiindcă era lume multă prin preajmă și circulație mare pe șosea, am plecat repede, fără să mai aștept să văd efectul...

Altă dată, și-a luat drept țintă strada Lipscani, un vechi și foarte frecventat vad comercial, cu multe magazine, bazaruri și tonete de comerț stradal. Pe o platformă, fosta fundație a unei clădiri dezafectate, se improvizase o mică berărie în aer liber, cu cîteva mese înalte; berea se vindea la un soi de ghișeu. Acolo i-a venit ideea să plaseze un

"mortier", dar aglomerația foarte mare l-a făcut să-și schimbe gîndul; se temea ca explozia să nu accidenteze pe cineva. A pus sacoșa într-un coș de gunoi din fața unui magazin de încălțăminte și s-a depărtat prudent, fiindcă între oamenii care umpleau strada se amestecau adeseori agenți de miliție și securitate în civil. Cînd ajunsese la o distanță bună, a auzit explozia și a grăbit pasul, fără să afle cu adevărat ce s-a întîmplat mai departe. Avea s-o știe mult mai tîrziu, după revoluție, cînd am vizitat împreună cu el magazinul respectiv...

Dar despre această vizită vom vorbi la timpul potrivit.

Altă dată a pus mortierul în fața restaurantului Varșovia, aflat într-o intersecție foarte circulată. S-a depărtat puțin, a auzit explozia și a urmărit ce se întîmplă: pachetul nu se desfăcuse în zbor, ci numai după ce căzuse pe trotuar. Oamenii se aplecau repede și luau pe furiș cîte o hîrtiuță.

O lansare mai puțin ... norocoasă a fost în fața unui mare magazin de pe Calea Dorobanți. Aici, imediat după explozie, a văzut un milițian adunînd în grabă manifestele împrăștiate.

- Asta m-a cam supărat. Vreți manifeste? O să vă dau, le-am făgăduit în gînd milițienilor. Recunosc, a fost un gest cam nesăbuit din partea mea, dar prinsesem curaj ...

Și s-a ținut de cuvînt. Și-a vorbit cu Marin Pascu, în a cărui locuință păstra o parte din manifestele pregătite pentru difuzare, să-i aducă un lot de cîteva sute și să-l aștepte în fața combinatului la ieșirea din schimb.. Marin știa cum să transporte "marfa": pe fundul unei sacoșe în care punea diferite lucruri banale: o pîine, cîteva sticle de lapte goale, un pulover... Pe înserate, la terminarea lucrului, cei doi s-au întîlnit conform înțelegerii. Valentin a luat sacoșa și a plecat cu autobuzul spre centrul orașului. Potrivise astfel cursa, încît să nu fie nici prea devreme, nici prea tîrziu, cînd intrau în funcțiune patrulele de noapte. Și-a

început opera în preajma comitetului central al partidului, pe strada Onești, o stradă păzită cu strășnicie, zi și noapte, atît de milițieni,cît și de agenți de securitate îmbrăcați civil. Poate tocmai asta l-a tentat mai mult, să înfrunte organele de represiune într-un punct nevralgic ca acesta. Fără să fie văzut, a "lansat" un întreg teanc de manifeste între două mașini parcate lîngă trotuar. De acolo a coborît spre Sala Palatului, unde aveau loc multe dintre ședințele oficiale. Văzuse de atîtea ori la televizor cum Ceaușescu, aflat la tribună, asculta cu încîntare ovațiile și uralele celor prezenți, întărite substanțial prin înregistrări pe bandă care erau transmise la momentul potrivit, pentru a convinge și mai mult pe cei din sală, dar mai ales pe telespectatori, de "stima noastră și mîndria". Valentin a potrivit un mănunchi de manifeste într-un boschet, astfel încît ele să fie împrăștiate la prima adiere de vînt. Următoarea țintă a fost însuși sediul Miliției Capitalei, situat pe Calea Victoriei, una dintre arterele principale ale Bucureștiului. Profitînd de întuneric, a depus cîteva manifeste în preajma intrării celebrului edificiu.

- Cred că am fost destul de imprudent, recunoaște Valentin. Dar atunci nu mă gîndeam prea mult la riscuri; ardeam de dorința de a le da cît mai multe semne că existăm și, mai ales, că nu ne temem. Uneori, frații mei îmi aduceau în treacăt ecouri de la "lansările de manifeste", desigur fără să bănuiască măcar că aș avea vreun amestec în această acțiune. "Iar s-a dat parola Petarda. Șefii sînt supărați. Nu reușesc să afle nimic despre manifeste. Cei care le lansează știu meserie, nu glumă!" Îmi venea să rîd. Dacă ați ști voi! Dar mă temeam să le spun; erau frații mei mai mari, s-ar fi supărat că "umblu cu lucruri de- astea". La urma urmei, dacă aș fi fost descoperit, cu siguranță că și ei și-ar fi încheiat cariera în Ministerul de Interne! De aceea tăceam și ascultam. Ipotezele care

circulau printre specialiști îmi erau de folos, mă ajutau să mă feresc mai bine, să nu fac vreo greșeală ...

Într-o zi din vara anului 1989, cînd tipărise o nouă "ediție", a hotărît să dea manifeste în Gara de Nord. Pe acolo se perindă zilnic mii de oameni din toate colțurile țării; "Luneta" avea șanse să depășească cu mult teritoriul Bucureștiului.

Desigur, operațiunea trebuia bine pregătită, cu atît mai mult cu cît în perioada aceea se întăriseră măsurile de precauție ale autorităților.

Se apropia ultimul congres ... Valentin l-a trimis mai întîi în recunoaștere pe Cuciureanu Mihai, să vadă care-i atmosfera la gară. "Cercetașul" s-a întors cu vești proaste. Văzuse oameni controlați pe peron de patrule de miliție, văzuse inși în haine civile care se învîrteau de colo-colo, cu ochii-n toate părțile, fără să se urce în vreun tren și fără să pară că așteaptă pe cineva. Pentru a elimina orice risc, Valentin a ales o zi în care soția trebuia să se întoarcă de la părinții ei, din Bucovina, unde fusese plecată cu copiii pe timpul vacanței, așa încît prezența lui în gară era pe deplin justificată.

... A coborît în fața Gării de Nord avînd în mînă o coșniță veche și o cutie de carton: cele doua "mortiere" erau astfel mascate încît să nu dea de bănuit. Cu puțin înainte de sosirea trenului, a plasat coșul cu primul mortier în sala de așteptare clasa a II-a și a plecat fără să se grăbească. Al doilea mortier, aflat în cutie, l-a pus lîngă un stîlp metalic de susținere, chiar în fața biroului de informații. În clipa aceea s-a anunțat intrarea trenului în gară și el s-a îndreptat spre peron, împreună cu mulți alți oameni care se grăbeau să întîmpine pe cei sosiți. În urmă a auzit pocnitura seacă, atît de cunoscută. Nici măcar n-a întors capul. Soția și copiii au venit, într- adevăr; i-a întîmpinat, i-a ajutat să ia bagajele și a pornit împreună cu ei spre ieșire.

În fața biroului de informații, unde de obicei se aduna lume multă, era acum un loc gol; pe stîlpul de susținere tocmai se urca un om, încercînd să ajungă la pachetul rămas sus, pe o grindă metalică a acoperișului. De acolo se desprindeau și cădeau alene, una după alta, hîrtiuțele cu numele "Luneta". Mergînd mai departe, spre sala de așteptare, acolo unde plasase primul mortier, Valentin a văzut că locul fusese proaspăt spălat, așadar lansarea reușise și oamenii de serviciu, desigur, la indicațiile miliției, se grăbiseră să șteargă urmele. Cînd s-a apropiat de ieșire, soția cu copiii rămăseseră mai în urmă; un milițian s-a apropiat de el, bănuitor, cu ochii la bagaje. Fără să-și piardă cumpătul, Valentin s-a întors și s-a răstit la ai lui, îndemnîndu-i să meargă mai repede. Milițianul s-a depărtat liniștit ...

O altă pățanie, din fericire fără urmări, s-a petrecut în Piața Amzei, un loc foarte aglomerat, aflat în plin centrul orașului. Era chiar în ziua de 1 martie; vînzători ambulanți de mărțișoare se aflau pe la toate colțurile. A găsit, în cele din urmă, un loc potrivit ca să plaseze mortierul, dar tocmai cînd se îndepărta, a aruncat o privire în urmă și a văzut un băiețandru care avea de gînd să ia sacoșa, crezînd-o uitată de cineva. L-a strigat, spunîndu-i o frază fără noimă, și l-a luat cu el în gangul din fața teatrului. După cîteva clipe, a auzit cunoscuta pocnitură și a văzut lumea alergînd după hîrtiuțele care zburau în toate părțile. Aveau după ce alerga: pachetul lansat acolo conținea cam 300 de exemplare ...

Într-o seară a plasat un "mortier" în fața magazinului "Bucur Obor", una dintre cele mai frecventate unități comerciale din București. Mașina o lăsase mult mai departe, pe o stradă laterală. După ce a întors țeava cu gura în sus, a pus-o lîngă perete. Din nefericire, explozia s-a produs imediat. A simțit suflul lovindu-l drept în față.

Dar asta nu era nimic. După cîteva clipe și-a dat seama că sîngerează: fusese rănit de un ciob pe obrazul stîng. La auzul pocniturii, trecătorii s-au alarmat; zeci de hîrtiuțe pluteau prin aer, oamenii le adunau ... Valentin a luat-o la fugă către intrarea unui bloc din apropiere. Cînd a ajuns în hol, și-a dat seama că drumul pînă acolo fusese "marcat" cu picături de sînge.

- Există momente în viață cînd gîndești foarte repede, mai ales cînd te încolțește primejdia, povestește Valentin. În cîteva clipe m-am hotărît: trebuia să mă depărtez cît mai repede și cît mai "incognito" de locul acela. Mi-am scos căciulița roșie pe care o purtam, mi-am zburlit părul, mi-am dezbrăcat canadiana și am rămas într-un tricou albastru, ca să-i derutez pe martorii oculari. Am oprit sîngele pentru moment cu o batistă și am alergat pe străduța unde lăsasem mașina, avînd grijă ca de astă dată nici o picătură de sînge să nu-mi mai trădeze traseul. Am plecat în viteză spre casă, alegînd un drum mai periferic; un șofer cu fața însîngerată ar fi impresionat neplăcut agenții de circulație.

Seara trebuia să se ducă la lucru. Era schimbul trei și se temea că dacă ar lipsi, ar da de bănuit. După fiecare lansare a "Lunetei" urmau cercetări amănunțite prin toate tipografiile. Așadar, și-a rugat soția să-i oblojească pe cît posibil zgîrietura, iar pentru a deruta portarul care, desigur, va fi primit instrucțiuni să semnaleze apariția unui tipograf cu obrazul zgîriat, a recurs la o stratagemă. A luat în nedespărțita lui sacoșă o sticlă cu vin; știa că portarul din tura respectivă nu disprețuiește licoarea lui Bachus. Cînd a ajuns la ușa principală și-a dat seama, într-adevăr, că era un control mai deosebit: portarul nu mai stătea la locul lui, în gheretă, ci se plasase chiar la intrare, ca să privească mai bine oamenii care veneau. Valentin a micșorat pasul, ca să fie ajuns din urmă de alți muncitori. A intrat odată cu ei în hol, s-a apropiat de portar cam dintr-o parte și,

ascunzîndu-și fața sub pretext că umblă în sacoșă, i s-a adresat:

- Vezi că ți-am adus ceva, îl pun aici, jos!

Curios, portarul s-a uitat la sticla cu vin, l-a mulțumit, iar în acest timp Valentin și-a întors capul astfel încît omul să nu-i zărească zgîrietura de pe obraz.

În secție a fost mai ușor: a înșirat colegilor o poveste despre o așchie care-l rănise pe cînd tăia un copac. Știindu-l om gospodar, cu casă la țară, cei doi din atelier n-au bănuit nimic. Mai apoi a aflat că în seara aceea portarii de la tipografii primiseră, într-adevăr, ordin să-i semnaleze pe cei care aveau zgîrieturi pe față. Și, ca un făcut, în aceeași noapte alt moment de panică: s-a anunțat în atelier ca toți muncitorii să predea buletinul de identitate la maistrul de schimb. Valentin s-a temut atunci că miliția a analizat urmele de sînge de la locul accidentului și acum încearcă să găsească făptașul după grupa sanguină înscrisă în buletin. A pretextat că a predat actul respectiv la miliție, pentru preschimbare. Mai tîrziu, avînd o clipă liberă, a alergat la prietenul lui, Victor, aflat la gardă la anticamera directorului, să afle pentru ce li se cereau buletinele. Era ceva legat de evidența rezerviștilor, i-a explicat acesta. Abia atunci a putut să răsufle ușurat ...

Vorbind de acest moment de cumpănă, era firesc să ne punem întrebarea: cum de n-a intervenit vigilența maiorului Stănciulescu, ofițerul de securitate, care, după cum am mai amintit, avea unele bănuieli cu privire la activitatea clandestină a "amicului" său?

- Cred că de astă dată am avut pur și simplu noroc, mărturisește Valentin. Dacă maiorul Stănciulescu ar fi fost prezent în combinat, cu siguranță că m-ar fi dibuit. Dar știam că e plecat de cîteva zile. Altfel n-aș fi avut curaj să mă arăt la serviciu cu zgîrietura aceea pe față. Ar fi fost în stare să treacă în revistă tot personalul tipografiei. Începînd cu mine, bineînțeles. Am avut noroc, asta e!

15. Alertă de la tipografie pînă la... Ministerul de Externe!

Frecventele comunicate despre vizite de lucru, întîlniri, ședințe de tot felul, conțineau invariabil mențiunea: cei prezenți și-au exprimat stima și recunoștința față de cel mai iubit fiu al poporului...

- Mă supărau vorbele astea pe care le întîlneam la tot pasul, în ziar, la televizor, la radio, spune Valentin. Voiam să se știe că nu e adevărat. Tot poporul știa cui datorăm "binefacerile" din ultimii ani: cozile, rația de ulei și zahăr, restricțiile la consumul de benzină, frigul din case și întunericul de pe stradă. Nu merita nici pe departe "stima și recunoștința". Asta am spus-o de atîtea ori în "Luneta". S-o știe tot poporul și să afle și el ce gîndim noi în realitate. Și mă mai bucura un lucru în legătură cu manifestele. După fiecare "ediție" se întîmpla ceva, vedeam o frămîntare, o stare de panică. Parcă erau mai mulți milițieni pe străzi, filtrele de circulație se îndeseau; în tipografii se făceau cercetări. E drept că n-am avut prilejul să mă conving de efectul manifestelor asupra cititorilor, în schimb, toate frămîntările acestea erau pentru mine semnale că-mi atinsesem ținta.

Da, asemenea semnale erau multe. Valentin a evocat doar cîteva, pe care ne-am străduit să le consemnăm în acest capitol.

Odată, un prieten l-a rugat să-l ajute cu mașina. Trebuia să ducă la reparat televizorul mamei lui, care locuia într-o casă cu curte, pe strada Rondă, într-un cartier central al Bucureștiului. Valentin avea obiceiul să facă tot felul de servicii cunoscuților, cu ideea că fiecare dintre ei

l-ar putea ajuta cîndva. A făgăduit prietenului că vor merge peste cîteva zile și l-a rugat să-i dea adresa exactă. În aceeași seară, s-a dus cu bicicleta și a aruncat cîteva manifeste pe stradă și în curtea femeii. Cînd s-a dus cu mașina să ia televizorul, a pus proprietarei cîteva întrebări meșteșugite. A aflat astfel că, de cîteva nopți încoace, strada Rondă, liniștită și pustie de obicei, se bucură de o atenție specială: în fiecare seară vin trei inși cu o mașină și stau la pîndă. Vecinii sînt intrigați, nimeni nu știe ce urmăresc...

Valentin știa el bine: agenții nădăjduiau că omul care lansase manifestele va mai încerca o dată. Numai că el își impusese de la bun început să nu desfășoare o acțiune de două ori în același loc. Prezența agenților confirma o dată în plus că această regulă era întru totul justificată.

Așa cum am mai spus, apariția fiecărui manifest era urmată de tot felul de măsuri, controale și cercetări în rîndul tipografilor.

- După lansare, toată zețăria era în alarmă, spune brigadierul Eugen Suciu, prietenul lui Valentin, pe care l-am mai amintit în cursul povestirii. Primeam ordine categorice din partea conducerii să ne sporim vigilența, să supraveghem fiecare mișcare a muncitorilor. În mod obișnuit, în schimbul doi, cînd revistele urmau să intre la rotative, rămîneau de serviciu doar cîțiva culegători manuali pentru eventualele intervenții. După ce "Luneta" a început să apară cu regularitate, s-a instituit măsura ca acești doi-trei oameni să nu fie lăsați singuri, așa că noi, brigadierii, am fost obligați să rămînem cu rîndul alături de ei. O măsură care nu ne convenea nici nouă și nici tipografiei. Să aduci un șef de brigadă la serviciu, numai ca să supravegheze doi-trei oameni! Era o pierdere inutilă de timp. Dar nu era singura. De cîte ori nu vedeam mii de

oameni scoși din întreprinderi și înșirați pe traseu, cînd avea loc vreo vizită oficială!

Altă dată, Victor, prietenul lui Valentin de la anticamera directorului, a adus vestea că maiorul Stănciulescu ceruse de la arhivă două sute(!) de dosare ale unor tipografi care ieșiseră la pensie. Se bănuia, după aspectul îngrijit, profesional, al manifestelor, că ele au fost tipărite de oameni cu experiență. Bănuiala s-a îndreptat deci către foștii tipografi, nemulțumiți de condițiile de viață pe care regimul le asigura pensionarilor după o viață de muncă: pensii mici, medicamente în continuă scumpire, asistență medicală dificilă - să nu uităm că într-o vreme, un ordin discret indica stațiilor de salvare să nu mai răspundă la apeluri ce priveau persoane peste o anumită vîrstă.

Desigur, studiul dosarelor n-a dus la nici un rezultat.

Dspre o altă consecință neașteptată a apariției "Lunetei" ne-a vorbit Mihai Cuciureanu, care locuia într-un bloc nou din cartierul Aviației. În acea perioadă, în urma măsurilor drastice de economisire a energiei, iluminatul public fusese limitat numai la străzile principale și la unele intersecții importante. După ce într-o noapte s-au găsit manifeste în cartierul Aviației, strada respectivă a beneficiat, brusc, de privilegiul unui iluminat "ca-n vremurile normale". În ziua următoare, Cuciureanu s-a dus la Valentin și l-a rugat, mai în glumă, mai în serios:

- Dă niște manifeste și în fața blocului nostru, că ne-am săturat să tot orbecăim prin toate gropile...

După revoluție, încercînd să aflăm mai multe amănunte legate de lansarea manifestelor, am vizitat cîteva dintre locurile indicate de Valentin. Unul dintre acestea a fost într-un vechi vad comercial al Bucureștiului, pe strada Lipscani. Ne-am oprit în fața unui magazin pe firma căruia scria "Încălțăminte pentru femei".

- Aici, a spus Valentin. În fața magazinului era un coș de hîrtii, acum nu mai este. Dar atunci, țin minte că era chiar în fața vitrinei. În el am pus sacoșa cu "mortierul"...

Am intrat în magazin. Șefa unității, doamna Elena Voicilă, aflînd ce ne interesează, a început să povestească plină de însuflețire:

- Într-o zi, cînd era mare aglomerație în magazin, s-a auzit o pocnitură și un zgomot de sticlă spartă. Cienții s-au îmbulzit să iasă pe ușă; pe stradă, în fața vitrinei, se adunase într-o clipă o mulțime de oameni. După cîteva minute ne-am pomenit cu cîțiva milițieni, însoțiți de alți oameni îmbrăcați civil. Au îndepărtat trecătorii din preajmă; unii s-au apucat să cerceteze coșul de gunoi, alții au intrat în magazin și au început să ne întrebe ce- am văzut și ce-am auzit. Unii martori oculari au declarat că manifestele veneau de undeva de sus. Atunci cîțiva agenți au cercetat și încăperile magazinului situate la etaj. Unul dintre anchetatori, care părea să fie șeful, ne-a dat dispoziție să dispară coșul de gunoi din preajma intrării. Mai apoi am aflat că această măsură se luase pe toată strada Lipscani. În aceeași zi, spre seară, cînd am închis, am văzut cîțiva agenți stînd la pîndă între coloanele de la sala de spectacole "Rapsodia", aflată vizavi de magazinul nostru. Această pîndă s-a repetat multă vreme. Chiar glumeam cu vînzătoarele: n-o să ne spargă nimeni magazinul, fiindcă e atît de bine păzit. Ni s-a atras atenția să nu povestim nimănui despre acest incident. În schimb ei, milițienii, au... povestit. A doua zi dimineața, un funcționar de la întreprinderea comercială, care răspundea de magazinul nostru, ne-a întrebat ce s-a întîmplat aici și ne-a atras atenția să fim cu ochii în patru. În zilele următoare ne-au vizitat în mai multe rînduri ofițeri de securitate în civil, care ne întrebau dacă am mai observat ceva deosebit în zona magazinului. Ne-am dat seama că supravegherea străzii

se întărise, mereu treceau prin fața vitrinelor lucrătorii de miliție, pe care nu-i cunoșteam fiindcă nu erau din circumscripția noastră.

Alt obiectiv a fost magazinul alimentar "Bitolia", de pe calea Dorobanți. Situat pe traseul dintre reședința dictatorială și comitetul central, magazinul trebuia să încînte ochiul, afișînd o "bunăstare" aparentă; vitrinele frumoase erau în permanență încărcate cu mărfuri greu vandabile; în fața ușilor nu se vedeau niciodată cozi. Aceasta, pentru că adevărata viață a magazinului se desfășura pe străduța laterală, unde erau mai multe tonete și depozite de ambalaje. Acolo, la adăpost de ochii oficialităților, se formau cozile cînd apăreau unele mărfuri căutate de cumpărători. Acolo, într-o duminică de toamnă, cînd zeci de oameni stăteau la coadă așteptînd să obțină un mult dorit pachet de unt, a sosit Valentin cu "mortierul" său. L-a plasat în preajma cozii, chiar pe marginea trotuarului. Nimeni n-a observat nimic; mulți oameni, cînd se așezau la rînd, puneau deoparte sacoșele cu alte cumpărături. Valentin s-a depărtat cu pas domol, dar nu apucase să parcurgă cîțiva metri, cînd a auzit pocnitura...

În ziua aceea, vînzătoarea Coman Adela cedase rugăminților fetiței sale în vîrstă de 12 ani și o luase cu ea la magazin. Fata se învîrtea prin preajmă, o ajuta să dea restul sau ducea în magazie cutiile goale. Deodată s-a auzit o pocnitură și lumea a început să se agite.

- Pînă să-mi dau seama ce se petrece, n-a mai rămas nimeni la coadă, povestește Coman Adela. Oamenii luau din zbor hîrtiile acelea și plecau în grabă. Ca din pămînt au apărut cîțiva milițieni, apoi niște agenți îmbrăcați în civil, care au început să controleze în dreapta și în stînga, să întrebe trecătorii dacă au luat sau au văzut manifeste.

Fetița Adelei culesese și ea un manifest și se oprise să-l citească. A fost surprinsă de un milițian care a început s-o

întrebe pe unde l-a găsit și dacă mai are și altele. Copilul s-a speriat și a început să plîngă. Milițienii au luat-o pe fetiță și au urcat-o într-o mașină; disperată, mama i-a conjurat pe apărătorii ordinii s-o ia și pe ea.

- M-am speriat rău cînd am văzut că-mi iau fetița, povestește Coman Adela. Numai pe ea o am; soțul meu a murit de cîțiva ani, într-un accident, la fabrică. Plîngeam și eu și fata. "Unde-o duceți?" i-am întrebat pe milițieni. "Trebuie să verificăm dacă mai are fițuici de-astea acasă". "Luați-mă și pe mine, vă rog frumos, nu pot s-o las singură!" Plîngeam și-mi smulgeam părul. Au fost oameni de înțeles. M-au luat și pe mine. În apartament au controlat peste tot, prin șifonier, prin dulapuri, printre caietele fetei. N-au găsit nimic, de unde să găsească? Fata plîngea, plîngeam și eu...

Cînd au terminat controlul le-au dus pe amîndouă la Miliția Capitalei. Acolo le-au lăsat mai mult de o oră singure într-o cameră. Probabil dotată cu microfoane, pentru ca anchetatorii să asculte ce vorbesc între ele. Fata plîngea, iar mama, la fel de speriată ca ea, încerca totuși s-o liniștească:

- Dacă le spui adevărul, n-o să se întîmple nimic, doar nu ești vinovată...

A urmat interogatoriul. Anchetatorii încercau s-o determine să mărturisească într-un anume fel, probabil o formulă convenabilă care să reprezinte soluționarea "dosarului". În cele din urmă le- au eliberat.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Asupra magazinului s-a abătut o ploaie de măsuri. Grupuri de agenți în civil veneau în fiecare zi, interogau personalul, luau declarații și completau fișe cu adresele tuturor. Toneta din spatele magazinului, unde se vindeau zarzavaturi, a fost desființată ca să "limpezească" locul.

- După această întîmplare am primit niște fișe speciale, cîte una pentru fiecare salariat al magazinului, povestește responsabila unității. În aceste fișe, pe lîngă datele personale obișnuite, figurau rubrici ca apartenența politică a soțului sau a soției, dacă a suferit condamnări, dacă nu are rude în străinătate. Și mai înainte personalul nostru era verificat cu strictețe, datorită poziției magazinului, dar acum am primit dispoziție să nu mai angajăm pe nimeni - fie ei vînzători, șoferi sau muncitori necalificați - fără avizul organelor de miliție. Supravegherea magazinului se întărise; într-o zi am văzut doi agenți în civil cum au luat un om de pe stradă și l-au urcat într-o mașină. Aproape în fiecare zi veneau alți anchetatori și luau cercetările de la capăt, pînă cînd a sosit unul din prima echipă și mi-a spus categoric ca indiferent cine-ar mai veni, să nu dau nici o relație. Presupun că se temea de... concurență și nu voia să împartă cu nimeni "gloria", în cazul în care l-ar fi descoperit pe autor.

Într-o vreme, după mai multe asemenea acțiuni, Valentin s-a gîndit să schimbe tactica. Patrulele pe străzi se înmulțiseră; sub pretextul că se fac controale pentru a depista pe speculanții cu alimente, milițienii cercetau adesea bagajele mai voluminoase ale trecătorilor; în aceste condiții, "mortierul", devenit acum o piesă cunoscută, ar fi însemnat sfîrșitul operației și al inițiatorului ei. Așadar, a hotărît să folosească metoda mai anevoioasă dar mai sigură a răspîndirii "la mînă". Mergînd cu bicicleta sau pe jos, arunca hîrtiuțele împotrivirii la colțurile străzilor mai intens frecventate, le depunea în curțile cu case mai arătoase, le răspîndea în gangurile unde vedea staționate autoturisme elegante sau le strecura în cutiile de scrisori din holul imobilelor; lăsa cîteva exemplare în trenurile gata de plecare sau pe tarabele din piață... Pînă cînd a născocit altceva: să le răspîndească folosind autoturismele care

circulau pe bulevardele principale. A studiat mai întîi problema, după obiceiul lui, a făcut cîteva experimentări și a ajuns la concluzia că o să meargă.

Așa s-a născut un nou "sport" pentru curajosul adversar al lui Ceaușescu. Seara, la o intersecție a două străzi principale, aștepta, ca orice pieton disciplinat, la semafor. Dar cînd i se arăta verde, el nu traversa. Aștepta să se oprească autoturismele la stop. Pîndea pînă cînd nu mai venea nimeni din urmă. Atunci se apropia cu un salt de ultima mașină; dacă era o "Dacia" cu spoiler sau o "Lada", punea teancul de manifeste pe portbagaj, exact în momentul în care mașinile oprite primeau culoarea verde și se puneau din nou în mișcare. Să nu uităm că era noapte, că străzile erau luminate mai mult de faruri decît de becurile de pe stîlpi; șansele ca Valentin să fie observat de cineva erau mici. Cînd autoturismul "purtător" se punea în mișcare, curentul de aer tot mai puternic începea să împrăștie manifestele, care erau astfel semănate de-a lungul a sute de metri. Iar cum salubritatea își redusese simțitor activitatea în ultimii ani, era de presupus că majoritatea hîrtiuțelor vor ajunge în mîinile trecătorilor și nu în tomberoanele de gunoi...

Au fost și aici unele peripeții. Se întîmpla ca în ultima clipă, tocmai cînd să depună pachetul pe portbagaj, să vină din urmă altă mașină; atunci renunța și se muta la altă intersecție. Rămînea mereu credincios regulii de fier să nu încerce de două ori în același loc.

- Într-o dimineață, ajungînd la serviciu - povestește șoferul Marin Pascu - un coleg s-a apropiat de mine și mi-a șoptit privind cu grijă în jur: "Măi frate, am văzut ceva, dar mi-e frică să-ți spun. Am văzut un băiat care punea manifeste pe portbagajul mașinilor". "Serios? Cum arăta?" l-am întrebat. Mi-a făcut o descriere destul de amănunțită și l-am recunoscut îndată pe făptaș. În ziua aceea nu-mi

găseam locul. Abia așteptam să termin serviciul și să-i spun lui Valentin toată povestea. El a rîs și mi-a mărturisit că are grijă totdeauna să-și schimbe înfățișarea după "lansare": apare cînd cu ochelari, cînd cu bască sau căciuliță pe cap, cînd cu canadiană, cînd cu haina pe umăr. Pe urmă m-a întrebat dacă colegul meu e cumva informator. I-am răspuns că nu. Dacă ar fi anunțat miliția, ce rost mai avea să-mi spună mie toată povestea? Dar l-am sfătuit să fie mai prudent...

Cea mai ciudată dintre aceste întîmplări rămîne, fără îndoială, aceea care a stîrnit panică în Ministerul de Externe. Într-o seară, după ce mai acționase la alte intersecții, Valentin a ajuns la semaforul de la strada Batiștei, colț cu Sahia, în spatele hotelului "Intercontinental". Acolo, venind dinspre ambasada americană, s-a oprit o mașină "Dacia" verde cu spoiler. Valentin a pus manifestele, mașina a pornit, o rafală de vînt a împrăștiat hîrtiuțele pe toată strada... într-un cuvînt, operațiunea reușise și de astă dată. Dar după cîteva zile, surpriză: presa a publicat un comunicat senzațional, cum că un diplomat de la ambasada Ungariei fusese surprins răspîndind din mașină manifeste cu conținut dușmănos. A urmat un schimb de note de protest, diplomatul a fost expulzat și presa a publicat comentarii acide despre cei care încearcă să destabilizeze situația din țară.

Incidentul venea pe fondul unei încordări crescînde a relațiilor româno-ungare, încordare întreținută cu multă grijă de dictator, care încerca astfel să abată atenția poporului de la adevăratele probleme ale societății românești. Aproape nu era cuvîntare în care să nu se facă aluzie la "anumite țări, unele chiar vecine", care încercau să se amestece în treburile interne și să atenteze la integritatea teritorială a României; criticile din presa ungară referitoare la măsurile antipopulare ale regimului

ceaușist erau răstălmăcite, interpretate ca "atacuri" și însoțite de îndemnuri la vigilență; să nu uităm că această politică a continuat pînă în ultimile clipe ale dictaturii, cînd revolta maselor din Timișoara a fost etichetată de Ceaușescu drept operă a agenților străini... Dar un diplomat să răspîndească manifeste anticeaușiste? Mulți oameni au rămas nedumeriți în fața acestui incident. Unii l-au socotit drept o provocare a securității, menită să justifice articolele critice din presa românească la adresa țării vecine; alții se întrebau cum de a fost atît de naiv diplomatul încît, în eventualitatea că într-adevăr răspîndise manifeste, să folosească chiar o mașină cu număr de înmatriculare C.D.

Aflînd vestea, Valentin a fost tulburat de urmarea neașteptată și nedorită a acțiunii sale.

- Diplomatul acela a tras ponoasele fără să fie vinovat cu nimic; pur și simplu a fost victima unei întîmplări. De la posturile de radio străine am aflat că el a protestat energic, declarînd că n- are nici o legătură cu manifestele. Dar nimeni nu l-a crezut. Bănuiesc că nici nu le convenea să-l creadă; cei de la securitate au preferat să folosească această explicație atît de simplă și de evidentă pentru proveniența "Lunetei". Numai eu știam care-i adevărul. M-am frămîntat mult atunci. M-am gîndit că n-are nici un rost să-i las să creadă această "variantă". Desigur, dacă arătam adevărul, era prea tîrziu ca să se revină asupra hotărîrii. Diplomatul fusese declarat "persoana non grata" și părăsise țara, după cum se comunicase în presă. Totuși, mai aveam un motiv puternic pentru a arăta că omul acela n-avea nici un amestec. De ce să se creadă că atacurile la adresa dictaturii veneau din străinătate, din partea unor "forțe ostile socialismului", cum pretindeau Ceaușescu și propaganda lui? Voiam să arăt că în primul rînd noi, cei de-aici, sîntem cei care condamnăm regimul, că noi, din

interior, sîntem cei care ne împotrivim dictaturii și refuzăm să mai înghițim minciunile lăudăroase despre "epoca de aur"!

Așadar a pregătit la iuțeală o notă, foarte scurtă, în care relata despre întîmplarea cu lansarea manifestelor pe mașina diplomatului. Notă pe care, tipărind-o tot sub forma "Lunetei", a trimis-o în mai multe exemplare printr-un om de încredere prietenului său de la Turnu Severin, subinginerul Mihai Stan, cu rugămintea s-o expedieze la ambasada ungară și la diferite organe de stat - comitetul central, consiliul culturii, departamentul securității etc. Este sigur că manifestul acesta n-a ajuns niciodată la ambasada ungară, fiindcă abia după revoluție, cînd Valentin a apărut în fața camerelor de televiziune și a povestit episodul, cerîndu-și scuze pentru urmarea nedorită a acțiunii sale, a fost căutat de funcționari ai ambasadei care i-au mulțumit pentru sinceritatea lui. Risipise astfel o umbră care stăruia, printre multe altele, asupra relațiilor dintre cele două țări pe vremea dictaturii. Nu e momentul să facem speculații, dar e de presupus că "specialiștii" care controlau corespondența nu s-au sfiit să desfacă scrisoarea expediată din Turnu Severin pe adresa ambasadei, cu atît mai mult cu cît nu era vorba de hîrtie oficială, ci de o recomandată oarecare trimisă prin poștă; să nu uităm că securitatea dispunea de un sistem vast de supraveghere a corespondenței și a legăturilor telefonice. De ce n-a ajuns scrisoarea la destinație? Pentru că securitatea n-avea nici un interes să facă un asemenea gest, care redeschidea dosarul "Luneta". E de presupus, de asemenea, că nici celelalte manifeste, expediate atunci, n-au ajuns în posesia organelor cărora le erau adresate.

Parcă presimțind că manifestul cu dezmințirea nu va ajunge la destinație, Valentin l-a răspîndit și în București. Mai mult: în acel răstimp fusese invitat la un prieten care-și

boteza copilul; aflînd că printre participanți se va afla și un anume inginer pe care-l cunoștea, i-a pus acestuia cu o zi înainte o "Lunetă" în cutia cu scrisori. A doua zi, în timpul petrecerii, cînd limbile s-au mai dezlegat și mesenii au început, ca de obicei în asemenea împrejurări, să discute despre evenimente, inginerul a povestit despre manifest, relatînd ce aflase în legătură cu conflictul diplomatic. Valentin se prefăcea preocupat de pahar și nu lua parte la discuție. Dimpotrivă, a încercat să schimbe vorba, stîrnind protestul celorlalți meseni care se arătau foarte curioși să cunoască adevărul. Unul dintre musafiri, despre care se știa că lucrează în miliție, a intervenit spunînd că nu e de mirare; a văzut și el destule manifeste, de la o vreme apar mereu.

- Și eu am văzut.

- Și eu! au exclamat alți musafiri.

Aceasta a fost o mare satisfacție pentru Valentin; avea tot mai mult certitudinea că acțiunea lui nu e zadarnică. Lumea știa că există forțe care se împotrivesc dictaturii; cu asta dădea un răspuns și vocilor din străinătate care începuseră să ne acuze că românii sînt mult prea răbdători și nu îndrăznesc să facă nici o mișcare împotriva regimului ceaușist.

Revoluția s-a declanșat în momentul în care aceste acuzații deveniseră un fel de laitmotiv al comentariilor anumitor ziariști, răsturnînd cu violență pronosticurile pesimiste despre șansele de răsturnare a ultimului bastion al totalitarismului din Europa de est.

În acel moment, Valentin Hurduc se pregătea să editeze un nou număr al "Lunetei", care să demaște inconsistența promisiunilor de "progres și fericire" lansate de dictator de la tribuna congresului. **Nu credeți în minciunile tiranului!** avea să spună în acest manifest. **Jos dictatura Ceaușescu!**

Aceste din urmă cuvinte, pe care le-am văzut în josul paginii majorității manifestelor intitulate "Luneta", s-au regăsit înscrise pe zidurile din centrul Capitalei în noaptea de 21 decembrie 1989. Aceste cuvinte au răsunat în corul revoltei sutelor de mii de oameni ajunși la capătul răbdării. Au însoțit rezistența pașnică dar dîrză a poporului în fața loviturilor brutale ale forțelor de represiune.

Revoluția începuse!

16."NOI SÎNTEM POPORUL!"

Cine poate măsura influența "Lunetei" asupra stării de spirit a cetățenilor aduși cu de-a sila în Piața Palatului la marele miting din ziua de 21 decembrie 1989? Valentin n-avea de unde să știe. Nimeni n-o va ști cu precizie vreodată. Dar această influență a existat. Ca un răspuns la insultătoarea teorie a unor ziariști străini care, indignați de "pasivitatea" poporului român în fața dictaturii, exclamau cu scepticism: "Mămăliga n-o să facă vreodată explozie!".

Dar iată că a făcut!

Scepticismul acesta era, oricum, nedrept. Ignora o mulțime de fapte care dovedeau că poporul, nici pe departe resemnat sau împăcat cu propria soartă, își dovedea în fel și chip dorința de eliberare, nevoia imperioasă de revenire la o viață demnă, umană, civilizată, la democrație.

... Minerii din Valea Jiului fac grevă.

Un grup de muncitori înființează un sindicat liber, firește "ilegal".

Un scriitor dezvăluie posturilor de radio străine adevărata stare de lucruri din țară.

Muncitorii de la Brașov demonstrează împotriva condițiilor grele de viață.

Un grup de ziariști și tipografi sînt surprinși pe cînd încearcă să editeze o publicație clandestină demascatoare.

O cunoscută poetă satirizează într-o carte pentru copii megalomania dictatorului.

Șase foști demnitari adresează o scrisoare deschisă delegaților la congresul XIV.

O profesoară vîrstnică declară greva foamei în apărarea libertății de opinie.

Un tînăr brașovean coboară pîrtia de schi de la Poiana Brașov după ce-și dăduse foc cu benzină, comemorînd prin superbul său sacrificiu demonstrația muncitorească desfășurată cu un an în urmă.

Un grup de scriitori iau apărarea confraților persecutați pentru exprimarea deschisă a opiniilor lor.

... Se vor pune cîndva alături faptele, mai mult sau mai puțin cunoscute, care atestă împotrivirea îndelungată, exprimată în forme diferite, întretăiată de suferințe, fulgerată de represalii, dovedind că poporul n-a rămas nicidecum inert în fața năpastei ce-l apăsa în deceniile negre ale "epocii de aur". Noi ne-am străduit aici să scoatem la lumină un singur aspect al acestei împotriviri înverșunate. Dar povestea lui Valentin Hurduc ar rămîne incompletă dacă nu i-am adăuga firescul epilog - participarea eroului nostru la revoluție.

S-a scris mult și se va mai scrie despre ziua cea mare a României moderne. Privită din diferite unghiuri. Fie-ne îngăduit s-o evocăm și noi, din perspectiva unui muncitor tipograf...

Valentin s-a aflat în piață, alături de colegii săi. Ar fi fost nedrept să lipsească. Ba chiar ilogic.O asemenea luptă, purtată ani de zile, trebuia să-și afle astfel finalitatea...

În dimineața zilei de 21 decembrie, prin oraș circulau în șoaptă zvonuri tragice despre evenimentele de la Timișoara, cărora propaganda oficială căutase să le dea o interpretare cu totul falsă, culminînd cu o intervenție a dictatorului, în fața camerelor de televiziune. Toată țara ascultase vechea poveste cu agenții străini care încearcă să destabilizeze regimul și să afecteze integritatea țării. Lumea aflase însă, pe alte căi, realitatea: la Timișoara oamenii au murit pe străzi pentru vina de a dori să fie liberi!

De aceea stîrnise uimire chemarea grăbită adresată muncitorilor bucureșteni de a participa la un mare miting care să... condamne evenimentele de la Timișoara și pe cei ce le provocaseră.

În atelierul de zețărie de la combinat, maistrul s-a adresat tipografilor veniți la lucru ca de obicei:

- Pregătiți-vă că mergem la manifestație!

- Ce manifestație? a ripostat Valentin. E vreo sărbătoare, ceva?

- Pui cam multe întrebări, s-a răstit maistrul. E dispoziție să mergem și gata!

Muncitorii, supravegheați de oamenii din conducere și de alți activiști veniți să-i mobilizeze, s-au urcat în autobuzele care-i așteptau. Au ajuns în cîteva minute în Piața Victoriei, unde au coborît, urmînd să parcurgă pe jos, de-a lungul bulevardului principal, distanța de cîțiva kilometri pînă în Piața Palatului. Au pornit cam în silă, bombănind împotriva mitingului și comentînd întîmplările care-l provocaseră. Se vorbea de sute și mii de morți, de cruzimea cu care fusese reprimată manifestația pașnică de la Timișoara, pornită inițial în apărarea unui pastor reformat care fusese victima unor măsuri abuzive...

Evenimentele sînt acum prea cunoscute ca să mai insistăm asupra lor. Ne vom limita să urmărim pe un anume muncitor tipograf, aflat în coloană, alături de colegii lui din combinatul poligrafic, aduși la manifestația "spontană".

- Oamenii de ordine au îndrumat coloana noastră în spațiul dintre Biblioteca Centrală Universitară și Palat, spune Valentin Hurduc. Mă uitam în jur. Am văzut, între muncitorii combinatului, din care pe mulți îi cunoșteam din vedere, cîteva figuri noi. Mi-am dat seama că sînt agenți de securitate. Îi văzusem de atîtea ori. Aveau un anumit fel de a se îmbrăca, de a privi, iscoditor, împrejur. Lîngă noi era o mașină cu difuzoare. Am ascultat cuvîntările,

întrerupte mereu de urale și aplauze și lozinci scandate. Nu scandam noi, nu aplaudam noi. Și nici oamenii din alte întreprinderi. Știam de la alte mitinguri obiceiul: aplauzele și lozincile erau înregistrate și se transmiteau prin difuzoare ca venind din partea noastră. Acum, mai ales, nu striga nimeni. Cine ar mai fi scandat "Ceaușescu și poporul" cînd știam cu toții că însuși Ceaușescu ordonase să se tragă în popor?

Pe la jumătatea discursului dictatorului, în spatele nostru a început deodată un freamăt care a acoperit glasul difuzoarelor. M-am înălțat pe vîrfuri și m-am uitat într-acolo. La vreo cincisprezece metri de noi, spre "Athenée Palace", un bărbat tînăr a început să fluture un steag mare și să strige: "La Timișoara au murit copii!" Lumea din jur parcă atît aștepta. Au început toți să huiduie, să trîntească portretele și pancardele. Vuietul se auzea tot mai tare, strigătul era reluat de mii și alte mii de oameni. Pe urmă agenții forțelor de ordine au încercat să pătrundă în mulțime. A explodat o petardă. Oamenii au început să fugă, s-a creat panică. Am pornit, dus de valul mulțimii, pînă am ajuns la biserica Cretzulescu, în partea stîngă a Palatului. Acolo m-am oprit și m-am urcat pe gărdulețul de piatră, încercînd să văd ce se întîmplă. Puțin mai departe, pe stradă, era un cordon de milițieni care, ca și la alte mitinguri, aveau misiunea să oprească pe cei care încercau să părăsească piața. Dar lumea a trecut în fugă de ei. Am auzit glasul cuiva, autoritar, un activist de partid mai mare, probabil, care-i certa pe milițieni. Ofițerul care-i comanda se afla aproape de mine, l-am auzit răspunzînd: "Ce să le facem?" După cîteva minute, dinspre Casa Centrală a Armatei a apărut o coloană care venea spre piață scandînd: "Asasinii!" "Jos Ceaușescu!" "Libertate!". Cînd mi-am aruncat privirea spre balconul comitetului central transformat în tribună, am văzut că dispăruseră

portretele și lozincile de deasupra mulțimii. Rămăseseră doar steagurile. M-am strecurat prin lumea care forfotea în toate părțile și am ajuns în cele din urmă sub balcon. Acolo erau cîteva grupuri de oameni care agitau drapele și strigau lozincile "oficiale", stabilite dinainte. Cred că încercau, în fața celor de la balcon și a camerelor de televiziune, să ascundă ce se întîmplă în realitate. Să acopere, cu strigătele lor, fluierăturile și huiduielile - adevăratul glas al manifestației...

Valentin a apucat să vadă încercarea dictatorului de a-și relua discursul întrerupt. A auzit promisiunile meschine, fabricate în febra panicii, despre niște sume aruncate anapoda mulțimii sub titlul unei hotărîri a comitetului executiv. Dar poporul nu mai accepta nimic. Un strigăt general de mînie a întrerupt în cîteva rînduri frazele tot mai incoerente. Văzduhul clocotea de vuietul zecilor de mii de glasuri...

Tînărul tipograf a plecat spre Universitate, unde un cordon de "scutieri" - trupele speciale pe care bucureștenii nu prea avuseseră prilejul să le vadă - blocaseră strada. Împreună cu alți tineri a încercat să străpungă cordonul. N-a reușit. Un bărbat între două vîrste a ridicat un cărucior de jucărie, albastru, deasupra capului, strigînd: "Voi pe cine apărați?" Lumea a izbucnit în strigăte și fluierături. Apoi a văzut un ofițer de miliție îndemnîndu-i pe "scutieri" să atace mulțimea. Începea înfruntarea deschisă între demonstranți și forțele de ordine...

- Am plecat înapoi cu un grup de oameni pe strada Academiei, pe unde era mai puțină lume. Voiam să ajung iarăși la comitetul central, să văd ce se mai petrece. Dar pe porțiunea dintre florărie și magazinele "Romarta" era un alt baraj, mai masiv, care împiedica trecerea spre clădirea comitetului central. Aici se adunase mai multă lume. Mi-am făcut loc mai în față. Barajul părea de nepătruns. Oamenii

strigau, protestau împotriva celor care le ațineau calea. Un milițian a aruncat o petardă spre noi. Un tînăr curajos s-a repezit imediat, a luat-o și a aruncat-o înapoi. Petarda a explodat în mijlocul barajului. Un ofițer de miliție a tras cîteva focuri de pistol spre mulțime. Nu știu dacă a fost atins cineva, dar oamenii s-au speriat și s-au refugiat spre strada 13 Decembrie, care duce în bulevardul Bălcescu. Am plecat și eu cu ei. În apropiere de ieșirea în bulevard am văzut iarăși oameni mulți în uniformă care încercau să blocheze strada. M-am strecurat cu greu printre ei. În colț, spre bulevard, o fată împărțea lumînări. "Ce-i cu lumînările astea?" am întrebat-o. "Pentru morții de la Timișoara". "Ce știi dumneata despre morții de la Timișoara ?" "Cum să nu știu dacă vin de acolo! Sînt sute și mii de morți"... M-am înfiorat. Am luat și eu o lumînare și am aprins-o, apoi am pornit mai departe. Mă nelinișteau oamenii în uniformă, tot mai mulți, cu figuri tot mai hotărîte. După felul în care se mișcau, strîngîndu-și rîndurile, am dedus că primiseră întăriri. Am pornit spre Piața Romană. Începea să se însereze, dar lumea nu se împrăștia. Cînd am ajuns în piață, am văzut o pancardă improvizată pe care era scrisă în grabă, cu litere inegale: LIBERTATE. Dar curînd am dat cu ochii de alte și alte cordoane de scutieri și milițieni. Am plecat spre casă cu inima strînsă. Aș fi rămas acolo în continuare, în mijlocul celor care manifestau pentru idealul scump tuturor, dar primejdia era prea mare: frații mei îmi spuseseră că securitatea are acum un fel de "portret-robot" al celui care răspîndea manifeste pe capota mașinilor; știam, de asemenea, că după ce explozia "mortierului" mă rănise la obraz, mi se cunoștea grupa sanguină. Dacă aș fi fost arestat, așa cum dealtfel s-a întîmplat cu mulți demonstranți în noaptea aceea, aș fi fost cu siguranță pierdut...

În dimineața următoare, 22 decembrie, cursa obișnuită din Otopeni spre București n-a circulat. Valentin a trebuit să parcurgă pe jos drumul din comună și pînă la combinat. A ajuns cu întîrziere, firește. În secție, un coleg l-a avertizat pe șoptite:

- Vezi că de la birouri au întrebat dacă cei de la Otopeni s-au prezentat la lucru. Au întrebat mai ales de tine. Dă telefon repede și spune-le că ești aici.

- Păi unde credeau că sînt?

- Știu eu? La manifestație...

Așadar, maiorul Stănciulescu continua să-l suspecteze! Valentin a dat imediat telefon, a confirmat că se află la serviciu și s-a întors la atelier. Atmosfera în combinat era destul de încărcată. La fiecare etaj, pe holuri, patrulau oameni din conducerea întreprinderii; prin hale se dăduse dispoziția ca oamenii să fie adunați și să li se citească din documentele de partid; nimeni n- avea voie să părăsească incinta atelierelor. Și-a dat seama că nimeni nu lucra, fețele tuturor erau posomorîte, pretutindeni stăruia îngrijorarea...

Pe la orele 9, muncitorii au primit dispoziție să se îmbrace în uniforme de gărzi patriotice și să se prezinte jos la poartă. Acolo un maistru dădea fiecăruia cîte-o bîtă de lemn.

- Ce să fac cu asta? a întrebat Valentin.

- Trebuie să păzim combinatul, i s-a explicat.

A aruncat bîta înapoi, în grămada aflată lîngă ghereta paznicului:

- Eu nu dau în nimeni!

Cei din jurul lui au refuzat și ei să mai ia bîtele.

- Vin teroriști din străinătate, vor să arunce în aer combinatul, a spus meșterul. Trebuie să-l apărăm.

- Cu ce să-l apărăm? Cu bîtele? De ce nu ni se dau arme?

- Așa e dispoziția...

Conducerea se temea, firește, în aceste momente de înfruntare, să încredințeze arme muncitorilor. Chiar dacă purtau uniforma gărzilor patriotice.

Pe șoseaua principală se vedeau trecînd spre oraș coloane masive de muncitori. Adierile vîntului aduceau pînă acolo strigătele sacadate ale miilor de oameni care-și proclamau sus și tare dreptul la libertate.

Difuzoarele stației de radioficare a combinatului transmiteau cîntece de slavă închinate dictatorului și, din cînd în cînd, scurte comunicate: în țară s-a declarat stare de urgență... generalul Milea, ministrul apărării naționale, descoperit ca trădător, s-a sinucis... Vestea a stîrnit consternare între muncitori. Mulți dintre ei terminaseră de curînd armata și avuseseră ocazia să-l vadă pe general la aplicații, la depunerea jurămîmtului. Cum putea fi acest om un trădător? Și... pe cine trădase el? Întrebări pe care oamenii și le schimbau pe șoptite, tot mai îngrijorați...

Apoi știrea cea mare: "**Dictatorul a fugit!**"

În combinat, ca pretutindeni în țară, vestea a stîrnit un uriaș val de entuziasm. Oamenii se îmbrățișau, strigau de bucurie; femeile plîngeau; cei mai în vîrstă aveau ochii în lacrimi; în jurul difuzoarelor se adunaseră grupuri care comentau cu însuflețire, întrerupîndu-se din cînd în cînd să asculte ce se transmitea la radio.

- N-am mai putut să rabd. Mi-am dezbrăcat scurta de uniformă, Marcel Cuciuc, care era cu mine, a făcut la fel și am pornit amîndoi spre oraș. Pe alee, spre strada principală,. trecătorii își strigau unii altora vestea, se îmbrățișau, ridicau mîna cu semnul Victoriei. Cînd am ajuns în fața expoziției, am văzut o mașină de pompieri și ne-am îndreptat spre ea. Am înțeles repede ce se petrece: voiau să dea jos uriașul panou de la intrare, pe care era portretul lui Ceaușescu. Le-am ajutat și noi să-l coboare,

apoi am oprit pe stradă o mașină și l-am rugat pe șofer să ne dea puțină benzină dacă are. "Știm că-i lipsă, dar..." "Nu contează, acuma nu contează!" a spus omul bucuros. Ne-a dat benzină într-un bidon de plastic și am dat foc uriașului tablou. A fost ultima mea ispravă de incendiator...

De acolo, cei doi au plecat spre Televiziune. O zi și-o noapte au rămas pe stradă.

Bucurîndu-se, în rînd cu toată lumea, de ceasurile cele dintîi, presărate cu rafale de mitralieră, ale libertății.

x x x

Curînd după victoria Revoluției, pe ecranul televizoarelor a apărut un tînăr slab la față, cu păr bogat, purtînd un pulover albastru, care s-a prezentat simplu:

- Eu sînt Valentin Hurduc, muncitor tipograf. Am tipărit și am răspîndit, în ultimii doi ani, manifestele anticeaușiste intitulate "Luneta", ...

Zilele acelea capătă încet-încet o aură de trecut, de istorie. Ne amintim tot mai vag detalii; prinși în vîltoarea evenimentelor, avem puțin răgaz să derulăm întîmplările văzute sau doar auzite de la alții. Zvonuri cutreierau orașul, se insinuau în stațiile de metrou, se răspîndeau printre prieteni și căpătau contururi de coșmar. Teroriștii țineseră sub foc orașul zile-n șir, și mai ales nopțile, trăgînd de la etajele superioare ale blocurilor din preajma punctelor cheie - Piața Palatului, Televiziune, Radio, Ministerul Apărării Naționale... S-au mai potolit după ce pe ecranul televizoarelor apăruseră dictatorii în ipostaza de inculpați și, mai apoi, doborîți de gloanțele unei dreptăți mult așteptate. Dar nu se potoliseră de tot. În locul gloanțelor, foloseau acum zvonurile, ca să întrețină panica și nesiguranța. "Crăciunul a fost al vostru, Revelionul e al

nostru", s-ar fi lăudat ei, amenințînd cu o sinistră revanșă abia-născuta Libertatea noastră.

În acele zile, un drum prin oraș devenea o aventură. Blindate și patrule militare, grupe de tineri voluntari controlînd actele și percheziționînd bagajele la intrarea în metrou sau în preajma intersecțiilor și edificiilor importante. Mergeai furișînd priviri spre mansardele blocurilor din piață, cu zidurile ciuruite de gloanțe, afumate de incendii... "De acolo s-a tras..." "Și de acolo s-a tras..." își spuneau unii altora trecătorii.

Atunci l-am cunoscut pe Valentin Hurduc. Am stat de vorbă cu el ore-n șir, în mai multe zile, și i-am ascultat povestea. Adeseori eram întrerupți de alte persoane: colegi, colaboratori în vizită la redacția noastră. Cînd dădeam să-l prezint pe Valentin, noul venit se repezea spre el cu mîna-ntinsă:

- Pe dumnealui îl cunosc, l-am văzut la televizor. Ia spune, domnule, nu ți-a fost frică?

Cu vorba lui grăbită, plină de ocolișuri și fraze lăsate în suspensie, Valentin dădea o explicație confuză, strecura o glumă, riposta cu altă întrebare, furișîndu-și dramatica aventură dincolo de curiozitatea lacomă a oamenilor. Eu însumi n-am izbutit să obțin un răspuns limpede la această întrebare, foarte omenească la urma urmei: Ia spune, domnule Valentin, nu ți-a fost frică?

Celebritatea rapidă l-a adus, după cîteva săptămîni, în funcția de primar al comunei Otopeni. Firească alegere: sătenii erau acum entuziasmați de eroul lor; mica localitate din nordul Capitalei intrase în atenția opiniei publice prin activitatea acestui tînăr cu vorba repezită și ochi cercetători explorînd, radiografiind parcă lumea din jur, în căutarea unei certitudini.

- La început n-am vrut, povestește el. Ce să caut eu pe scaunul de primar? Nu mă pricep. O să înveți, mă încurajau

toți. Au insistat și le-am spus că o să le dau răspuns definitiv mai tîrziu, după ce văd cum merge. Veneam la primărie, mă sfătuiam cu oamenii... De la serviciu îmi luasem concediu, mai aveam o restanță de anul trecut. După cîteva zile, m-am dus și pe la combinat, să văd ce mai e pe acolo.În ziua următoare, cînd m-am întors la primărie, mă așteptau o mulțime de oameni, toți cu probleme, cu cereri, cu întrebări. Continuăm construcțiile începute? Trebuie repartizate apartamentele care sînt gata. Cine are prioritate? Școala trebuie reparată, că-i ciuruită de gloanțe. Ce facem cu cooperativa agricolă? Și tot așa. Intrasem la încurcătură. Pînă la urmă le-am spus: "Măi, fraților, eu sînt tipograf și mă pricep bine la meseria mea. Ca primar nu cred că fac față. Peste o vreme poate vreți să scăpați de mine; mai bine plec singur acum!" Le-am mulțumit frumos pentru cinstea pe care mi-au arătat-o și m-am întors la locul meu, la combinat. Mai bine un tipograf bun decît un primar de mîna a doua...

La sugestia redacției revistei "Flacăra", care a găzduit un ciclu de reportaje despre Valentin și despre "Luneta", a apărut, cîteva luni la rînd, o nouă serie, de data asta legală, a "Lunetei". Ca publicație a tipografilor. Avîndu-l drept redactor pe același Valentin Hurduc. Fără să-și părăsească meseria de tipograf, el își punea acum condeiul în slujba colegilor de muncă, dînd glas frămîntărilor și problemelor lor. Cel dintîi număr s-a tipărit, ca supliment al revistei "Flacăra", la 1 martie 1990. Pe frontispiciu poartă, ca orice publicație care se respectă, numărul de ordine al anului de apariție: "Anul III". Pe bună dreptate, fiindcă "Luneta" a apărut și în 1988 și în 1989, deci acum era în al treilea an! În acest număr apar, ca într-un bilanț triumfător, toți membrii "echipei" care, doi ani de-a rîndul, l-au ajutat pe Valentin să ducă la îndeplinire

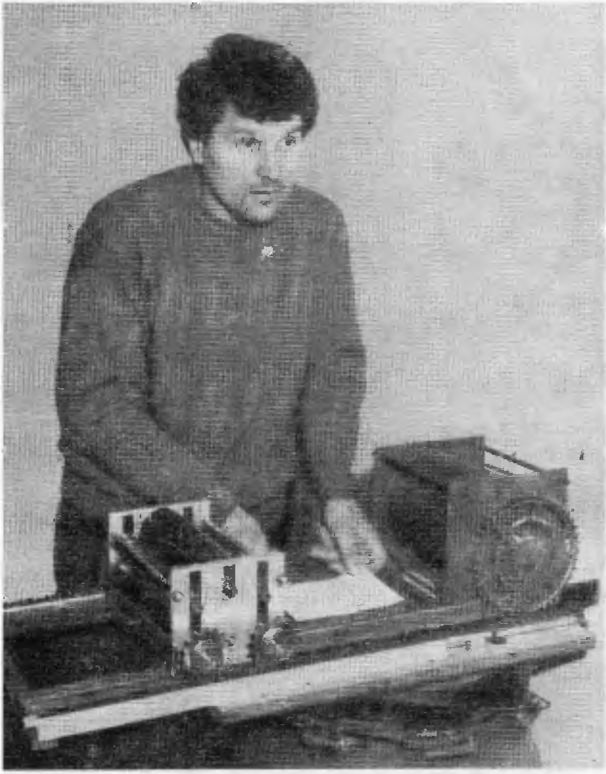
planul său îndrăzneț și să rămînă, timp de doi ani, nedescoperit.

În combinat, unde Valentin și-a reluat locul de muncă în atelierul de zețărie, s-a vorbit o vreme de alegerea lui în conducerea sindicatului. L-am întrebat ce crede despre asta. După obiceiul lui, în loc să răspundă direct la întrebare, Valentin s- a dezlănțuit într-un șir de fraze grăbite, ocolind cu dibăcie vreo precizare.

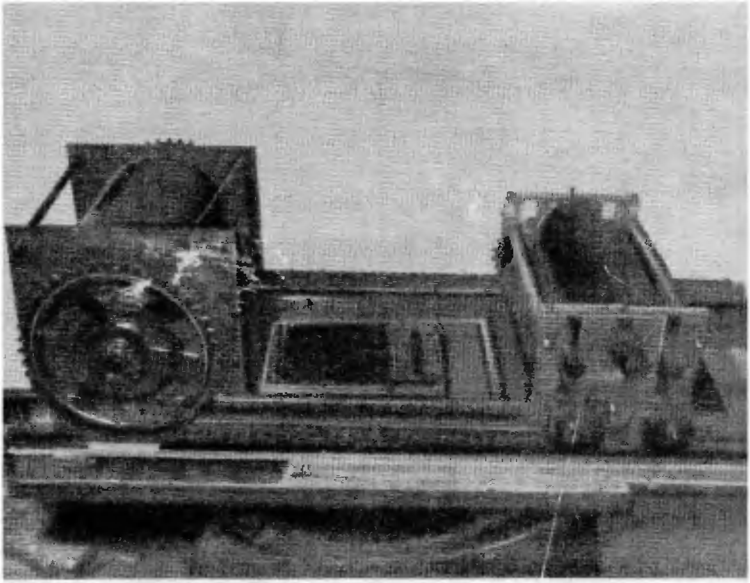
Poate că nu-i plac funcțiile oficiale.

Poate că este pasionat de meseria lui.

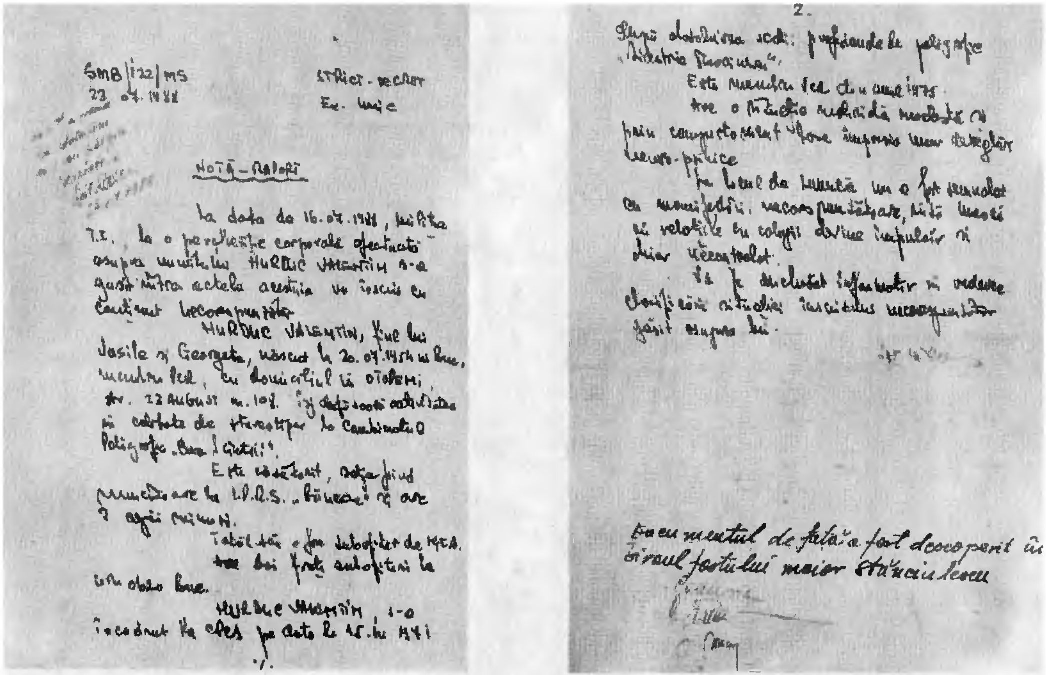
Poate că vrea să rămînă, mai departe, un om obișnuit. Unul dintre miile și miile de oameni obișnuiți care acolo, în piață, au strigat într-un glas: "Noi sîntem poporul! Jos cu dictatorul!" Poporul hotărît să înfăptuiască, trecînd prin greutăți și șovăieli și momente de criză, visul pentru care a înfruntat nedreptatea și teroarea: o Românie nouă, democrată, liberă cu adevărat. Pentru care a luptat în felul său și Valentin Hurduc, tipărind în căsuța lui din marginea satului Otopeni mica publicație clandestină intitulată **"Luneta"**.

Cam aşa se tipăreau manifestele...

Maşina de tipărit este gata pentru o nouă ediţie

SMB/122/MS
23.07.1988

STRICT-SECRET
Ex. unic

NOTĂ-RAPORT

La data de 16.07.1988, militarul T.R., la o percheziție corporală efectuată asupra numitului HURDUC VALENTIN s-a găsit între actele acestuia un înscris cu conținut necorespunzător.

HURDUC VALENTIN, fiul lui Vasile și Georgeta, născut la 20.07.1954 în Buc., membru PCR, cu domiciliul în Otopeni, str. 22 August nr. 108, își desfășoară activitatea în calitate de stereotipar la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii".

Este căsătorit, soția fiind muncitoare la I.P.R.S. „Băneasa" și are 2 copii minori.

Tatăl său e fost subofițer de [illegible], are doi frați subofițeri la [illegible] Buc.

HURDUC VALENTIN i-a [illegible] pe data de 15.IV.1981

./.

2.

După absolvirea școlii profesionale de poligrafie „[illegible]".

Este membru PCR din anul 1975.

Are o atitudine [illegible], motivată [illegible] prin comportament [illegible] impune [illegible] tehnico-politice.

La locul de muncă nu s-a făcut remarcat cu manifestări necorespunzătoare, [illegible] cu colegii [illegible] chiar [illegible].

Se fac demersuri informative în vederea clarificării situației înscrisului necorespunzător găsit asupra lui.

Documentul de față a fost descoperit în biroul fostului maior Stănciulescu

Un document găsit în biroul ofițerului de securitate: notă-raport despre Valentin Hurduc

LUNETA

Publicaţie ... editată de Frontul Democrat Român
[illegible]

DIN PARTEA MINISTERULUI DE INTERNE AL R.S.R.

COMUNICAT

In seara zilei de [illegible] August în jurul orelor [illegible],40 minute, mai mulţi cetăţeni ai capitalei au sezizat organele M.I. asupra faptului că numiţii: Foamete C-tin şi cumnatul său Burtăgoală [illegible] au fost surprinşi de susnumiţii cetăţeni în timp ce îşi preparau una ciuticioară cu sarmale. Sosită la faţa locului, echipa operativă compusă din: procuror Bişnitare Virgil, cpt. Sandu Cafuse şi plt. [illegible] Ion au procedat la o descindere la domiciliul acestora unde s-a descoperit impresionanta cantitate de 15 grame de orez şi 4 boabe de piper pe care, periculoşii infractori încă nu reuşiseră s-o întrebuinţeze. Cazul urmînd fi elucidat de respectivul minister s-a făcut apel la cond. superioară de partid unde secretarul gen. al partidului a propus, iar Comitetul politic executiv a aprobat constituirea unei comisii guvernamentale care să se ocupe de acest misterios caz. Din primele cercetări se presupune că orezul şi piperul respectiv au fost introduse în ţară pe căi ilegale şi anume în locul unui pantof de o construcţie specială pentru asemenea tranzacţii.

Cercetările continuă.

DIN PARTEA MINISTERULUI PETROL ŞI GAZE

Se aduce la cunoştinţă tuturor proprietarilor de autoturisme că începînd cu luna august toate magazinele alimentare din capitală au pus în vînzare ulei AUTO, pentru orice tip de autoturism.

Ţinînd cont că anul acesta s-a realizat o producţie bună la acest produs, secretarul gen. al partidului a propus, iar Comitetul politic executiv a aprobat ca începînd cu 1 oct. să se mărească cu 20% cantitatea de livrare către populaţie.

Tot din partea acestui minister aflăm că s-a pus în vînzare un nou produs şi anume vaselină de culoare albă, mai exact de culoarea margarinei şi la preţul untului de masă.

ATENŢIE NU ESTE COMESTIBILĂ!

JOS DICTATURA CEAUŞESCU!

[illegible] 1987

Un număr al „Lunetei", apărut cu puţin timp înainte de congresul XIV

Cîţiva dintre participanţii la acţiunea „Luneta"

Tipograful Valentin Hurduc împreună cu soția și cei patru copii.

Redacția „Lunetei" — mai exact, locuința lui Valentin Hurduc din comuna Otopeni.

Cuprins

Coperta: ION ZARLIU

Lector: ŞTEFAN-LIVIU VIŞAN
Tehnoredactor: ION MÎRZAC
Corectori: MARIA MUŞUROIU, VLAD NĂSTASE

Tiparul executat sub cd.
I.P. Fabrica de Timbre
Str. Fabrica de Chibrituri, nr. 28
ROMÂNIA

Preț: 75 lei
T.L.: 2 lei
Total: 77 lei

ISBN 973 9129 04 8

„CALYPSO"

